

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**TÜBİTAK POPÜLER BİLİM YAYINLARI 3-6 YAŞ ÇOCUK
KİTAPLIĞININ TOPLUMSAL CİNSİYET YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilan ŞAHİN

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**TÜBİTAK POPÜLER BİLİM YAYINLARI 3-6 YAŞ ÇOCUK
KİTAPLIĞININ TOPLUMSAL CİNSİYET YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilan ŞAHİN

Doç. Dr. F. Belgin ÖZAYDINLI

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**TÜBİTAK POPÜLER BİLİM YAYINLARI 3-6 YAŞ ÇOCUK
KİTAPLIĞININ TOPLUMSAL CİNSİYET YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Dilan ŞAHİN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 07.07.2021/16

Jüri Başkanı :

Jüri Üyesi:

Jüri Üyesi:

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Bu tezin her aşamasına paha biçilemez yorumları ve katkılarıyla destek veren, lisansüstü yolculuğum boyunca bana yol gösteren, bilgisi ve tecrübesiyle yolumu aydınlatan tez danışmanım Doç. Dr. F. Belgin Özaydınlı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Bana şans getirdiğine inandığım, hayatıma yeni bir soluk getiren ve bu zorlu süreçte tek bir gülüşüyle beni motive eden, zaman zaman yalnız bıraktığım biricik kızım Berçem Şahin'e koşulsuz sevgisi için teşekkür ederim.

Kızıma bakma sorumluluğunu benimle paylaşan ve bu süreçte beni destekleyen sevgili annem Fahriye Demirkuş'a teşekkür ederim.

Aynı dönemde benzer sıkıntıları yaşadığım, ihtiyacım olduğunda desteğini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Çağlar Çankaya'ya ve bu süreçte bana moral veren, arkadaşlığını hissettiğim sevgili arkadaşım Elif Özkuzugüdenli'ye teşekkür ederim.

Hayatımın her anında beni koruyup kollayan, her düştüğümde elimden tutan ve tez yolculuğum boyunca, hiç kimsenin stresimi anlayamayacağı bir zamanda bana cesaret, güç ve moral veren ve bu sürecin üstesinden gelmemi sağlayan sevgili eşim A. Kadir Şahin'e teşekkür ederim.

Dilan ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
1.1.CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET.....	10
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN GELİŞİMİ.....	17
1.3. EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU.....	21
1.4. ÇOCUK EDEBİYATI.....	22
1.4.1. Edebi Olmayan Çocuk Kitapları (ABC Kitapları).....	25
1.4.2. Okul Öncesi Çocuklar İçin Hazırlanan Kitaplar (Resimli Çocuk Kitapları).....	25
1.4.3. Okul Çağı Çocukları İçin Hazırlanan Kitaplar	26
1.5. RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI	26
1.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	29
1.6.1. Uluslararası Düzeyde Yapılan Çalışmalar	29
1.6.2. Ulusal Düzeyde Yapılan Çalışmalar.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	40
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	40
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	40
2.2.1 TÜBİTAK Resimli Çocuk Kitaplığı.....	42
2.3. VERİ TOPLAMA.....	42
2.4. VERİ ANALİZİ	43
2.5. ÇALIŞMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ	46
2.6. KODLAMA.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	53
------------------	----

3.1. KİTAPLARIN BAŞLIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR.....	53
3.2. KİTAP KAPAKLARINA İLİŞKİN BULGULAR	56
3.3. KİTAPLARIN ANA KARAKTERLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	57
3.4. KARAKTERLERİN CİNSİYET DAĞILIMINA İLİŞKİN BULGULAR	59
3.5. KARAKTERLERİN DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE İLİŞKİN BULGULAR	60
3.5.1 Karakterlerin Kıyafetlerine İlişkin Bulgular.....	60
3.5.2. Karakterlerin Kıyafet Renklerine İlişkin Bulgular	62
3.5.3. Karakterlerin Aksesuarlarına İlişkin Bulgular	66
3.5.4. Karakterlerin Saç Boylarına Yönelik Bulgular.....	70
3.6. KARAKTERLERİN GÖSTERİLDİKLERİ MEKANA İLİŞKİN BULGULAR	72
3.7. KARAKTERLERE YÜKLENEN ROLLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	81
3.8. KARAKTERLERİN EYLEMLERİ/AKTİVİTELERİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	84
3.9. KARAKTERLERİN KULLANDIKLARI ARAÇ GEREÇLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	100
3.10. KARAKTERLERİN METİNLERDE GEÇEN YAZILI TASVİRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	104
3.10.1. Karakterlerin Fiziksel Görünümleri.....	105
3.10.2. Karakterlerin İsimleri.....	108
3.10.3. Karakterlerin Eylemleri	108
3.10.4. Karakterlerin Rollerini	111
3.10.5. Karakterlere Atfedilen Sıfatlar.....	112
3.10.5.1. Kişilik Özelliklerine İlişkin Sıfatlar.....	113
3.10.5.2. Fiziksel Özelliklerine İlişkin Sıfatlar	115
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	131
EKLER	148
EK-1: KİTAP LİSTESİ.....	148
ÖZGEÇMİŞ	152

**TÜBİTAK POPÜLER BİLİM YAYINLARI 3-6 YAŞ ÇOCUK
KİTAPLIĞININ TOPLUMSAL CİNSİYET YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

ŞAHİN, Dilan

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. F. Belgin ÖZAYDINLI

Haziran 2021

ÖZET

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, bireyleri yaşamlarının her alanında olumsuz etkilemektedir. Kişilik gelişiminin kritik evrelerinden olan okul öncesi dönemde çocukların maruz kaldıkları cinsiyet kalıp yargıları onların tutumlarını, algılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Hem resimler hem metinler aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımında önemli bir işlev gören resimli çocuk kitapları, okul öncesi dönemde kullanılan önemli eğitim materyallerinden biridir. Yapılan araştırmalar resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıttığını ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de bilimi geliştirmeyi hedefleyen yayınlarıyla ön plana çıkan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’nın Popüler Bilim Yayınlarının 2021 yılında resmi internet sitesinde satışı yapılan 3-6 yaş aralığı için basılmış 41 adet resimli çocuk kitabını toplumsal cinsiyet açısından incelemektir. Resimli çocuk kitapları kitabın başlığı, kitabın kapağında bulunan karakterler, kitabın ana karakteri, kitaplarda bulunan karakterlerin cinsiyet dağılımı, karakterlerin dış görünüşleri, tasvir edildikleri mekân, rolleri, eylemleri, kullandıkları araç-gereçler ve yazılı tasvirleri yönlerinden içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları resimli kitaplarda karakterlerin meslekleri, eylemleri ve gösterildikleri mekân yönünden toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dışında örnekler sunulsa da karakterlerin cinsiyet dağılımı, ana karakterlerin cinsiyet dağılımı, karakterlerin dış görünüşleri, mesleksel roller, ev işlerine dönük eylemler, çocuk bakımı ve karakterlerin yazılı tasvirleri gibi birçok yönden toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Resimli Çocuk Kitabı, Toplumsal Cinsiyet, TÜBİTAK
Kitaplığı, Okul Öncesi Eğitim

**AN EVALUATION OF RESEARCHING 3-6 AGE CHILDREN'S LIBRARY
OF TÜBİTAK POPULAR SCIENCE PUBLICATIONS WITHIN THE
CONTEXT OF GENDER STEREOTYPES**

ŞAHİN, Dilan

Master's Thesis, Department of Curriculum and Instruction

Supervisor: Assoc. Dr. F. Belgin ÖZAYDINLI

June 2021

ABSTRACT

Gender role stereotypes have definite unfavourable effects on individuals' daily lives. Having been stereotyped affects children's preschool education period negatively, even though it is one of the most crucial stages of personality development in terms of their attitudes and their perceptions. To prevent that kind of general perspective, illustrated children's books are essential and functional materials that have an outstanding role in the transference of gender role stereotypes both by way of pictures and contexts which used in education, especially for the preschool period. Research results indicate that illustrated children's picture books reverberate social gender stereotypes.

This research aims to examine 41 illustrated children's books for the 3-6 age group, which selling on the official website of Popular Science Publications of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK), that stands out with its publications aiming to develop science in Turkey. In this research, these books are examined on account of their title, cover, characters, the gender patterns of the characters, their appearances, roles and actions, setting, the tools they use and their written descriptions by the content analysis and descriptive analysis method.

The result of this research indicates that, in the illustrated children's books, although it seems to present as being apart from gender stereotypes like setting, professions and actions of characters, the persistence of gender role stereotypes has been continuing to show in many ways as patterns of characters, their appearances, chores, written descriptions.

Key Words: Children's Picture Books, Gender, TUBITAK Library, Preschool Education

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: The Committee on the Elimination of Discrimination against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

s.: Sayfa sayısı

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 Resimli Çocuk Kitaplarında Resimlerle İlgili Ortaya Çıkan Temalar ve Kategoriler.....	45
Tablo 2 Resimli Çocuk Kitaplarında Metinlerle İlgili Ortaya Çıkan Temalar ve Kategoriler.....	46
Tablo 3 Kitap Başlıklarında Cinsiyete Dair Tanımlayıcı Sözcükler Bulunma Durumu	53
Tablo 4 Karakterleri İnsan Olan Kitap Kapaklarında Görünen Karakterlerin Cinsiyeti	56
Tablo 5 İnsan Karakterler İçeren Kitaplarda Ana Karakterin Cinsiyeti.....	57
Tablo 6 Kitap Karakterlerinin Cinsiyet Dağılımı	59
Tablo 7 Karakterlerin Kıyafetleri	60
Tablo 8 Karakterlerin Kıyafet Renkleri.....	63
Tablo 9 Karakterlerin Aksesuarları	67
Tablo 10 Karakterlerin Saç Uzunlukları.....	70
Tablo 11 Karakterlerin Gösterildikleri Mekanlar	73
Tablo 12 Karakterlerin Rollerini	81
Tablo 13 Karakterlerin Mesleki Rollerini	82
Tablo 14 Karakterlerin Eylemleri/Aktiviteleri	84
Tablo 15 Karakterlerin Kullandıkları Araç Gereçler.....	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Erkek Cinsiyetine Atıf Yapan Kitap Başlığı (Kitap 17).....	54
Şekil 2 Kadın Cinsiyetine Atıf Yapan Kitap Başlığı (Kitap 24).....	54
Şekil 3 Kitap Başlığı Yansız Olan Bir Örnek (Kitap 33).....	55
Şekil 4 Kitap Başlığı Yansız Olan Bir Örnek (Kitap 39).....	55
Şekil 5 Kadın Karakter İçeren Kitap Kapağı Örneği (Kitap 26)	56
Şekil 6 Erkek Karakter İçeren Kitap Kapağı Örneği (Kitap 32).....	57
Şekil 7 Ana Karakteri Erkek Olan Bir Örnek (Kitap 22).....	58
Şekil 8 Ana Karakteri Kadın Olan Kitap Örneği (Kitap 30)	58
Şekil 9 Ana Karakteri Maket Olan Bir Örnek (Kitap 6).....	59
Şekil 10 Karakterlerin Kıyafetlerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 26)	61
Şekil 11 Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 9).....	62
Şekil 12 Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 2).....	64
Şekil 13 Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23).....	65
Şekil 14 Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 29).....	66
Şekil 15 Karakterlerin Aksesuarlarına İlişkin Bir Örnek (Kitap 27).....	68
Şekil 16 Sırt Çantası Aksesuarıyla Tasvir Edilen Erkek Karakterlere Bir Örnek (Kitap 20)	68
Şekil 17 Kol Çantası Aksesuarıyla Tasvir Edilen Kadın Karakterlere Bir Örnek (Kitap 14)	69
Şekil 18 Karakterlerin Şapka Modellerine Örnek (Kitap 26)	70
Şekil 19 Karakterlerin Saç Boylarına Bir Örnek (Kitap 37).....	71
Şekil 20 Karakterlerin Saç Boylarına Bir Örnek (Kitap 4).....	72
Şekil 21 İç Mekan Ev İçi Olan Bir Örnek (Kitap 25).....	74
Şekil 22 Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 12).....	75
Şekil 23 Dış Mekan Tarla Olan Bir Örnek (Kitap 21).....	76
Şekil 24 Dış Mekan Sokak Olan Bir Örnek (Kitap 11)	77
Şekil 25 İç Mekan Ev İçi Olan Bir Örnek (Kitap 10).....	78
Şekil 26 Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 13).....	79
Şekil 27 Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 14).....	80
Şekil 28 Dış Mekan Sokak Olan Bir Örnek (Kitap 16)	81
Şekil 29 Kadın Karakterlerin Mesleksel Rolüne Dair Bir Örnek (Kitap 40).....	83
Şekil 30 Erkek Karakterlerin Mesleksel Rollerine Dair Bir Örnek (Kitap 13).....	83

Şekil 31 Sanatsal-Kültürel Eyleme Yönelik Bir Örnek (Kitap 24)Sanatsal-Kültürel Eyleme Yönelik Bir Örnek (Kitap 24).....	85
Şekil 32 Ev İşlerine Yönelik Eyleme Bir Örnek (Kitap 23).....	86
Şekil 33 Ev İşlerine Dönük Eyleme Bir Örnek (Kitap 36).....	86
Şekil 34 Çocuğa Yönelik Eylemlere Bir Örnek (Kitap 20).....	87
Şekil 35 Mesleksel Eyleme Bir Örnek (Kitap 30).....	88
Şekil 36 Mesleksel Eyleme Bir Örnek (Kitap 21).....	89
Şekil 37 Sportif Aktiviteye Bir Örnek (Kitap 31).....	90
Şekil 38 Sportif Aktiviteye Bir Örnek (Kitap 12).....	91
Şekil 39 Tarımsal-Hayvansal Eylemlere Bir Örnek (Kitap 11).....	92
Şekil 40 Taşıt Kullanma Eylemine Bir Örnek (Kitap 21).....	93
Şekil 41 Taşıt Kullanma Eylemine Bir Örnek (Kitap 34).....	94
Şekil 42 Karakterlerin Oynadıkları Oyunlar.....	95
Şekil 43 Oyun Eylemine Bir Örnek (Kitap 3).....	96
Şekil 44 Oyun Eylemine Bir Örnek (Kitap 21).....	97
Şekil 45 Yapı-İnşa Eylemine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23).....	98
Şekil 46 Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 24).....	98
Şekil 47 Yapı-İnşa Eylemine Yönelik Bir Örnek (Kitap 37).....	99
Şekil 48 Yük-Eşya Taşıma Eylemine Bir Örnek (Kitap 41).....	100
Şekil 49 Erkek Karakterin Araç Gereçleri İçin Örnek (Kitap 15).....	101
Şekil 50 Ev Araç Gereçleri İçin Örnek (Kitap 15).....	102
Şekil 51 Bebek Araçları Örnek (Kitap 22).....	103
Şekil 52 Hırdavat ve El Aletleri İçin Örnek (Kitap 15).....	104
Şekil 53 Metinlere İlişkin Kategoriler.....	105
Şekil 54 Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 24).....	106
Şekil 55 Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 19).....	106
Şekil 56 Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 23).....	107
Şekil 57 Karakter İsimleri.....	108
Şekil 58 Çocuk Bakımı (Kitap 24).....	109
Şekil 59 Çocuk Bakımı (Kitap 19).....	110
Şekil 60 Çocuk Bakımı (Kitap 25).....	110
Şekil 61 Karakterlerin Mesleksel Rollerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23).....	111
Şekil 62 Karakterlerin Mesleksel ve Aile İçi Rollerine Dair Bir Örnek (Kitap 40).....	112

Şekil 63 Kişilik Özelliklerine İlişkin Karakterlere Atfedilen Sıfatlar	113
Şekil 64 Güçlü ve Korkusuz Sıfatları Kullanımına Örnek (Kitap 25).....	114
Şekil 65 Gürültücü Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 10).....	114
Şekil 66 Fiziksel Özelliklerine İlişkin Karakterlere Atfedilen Sıfatlar.....	115
Şekil 67 Büyük Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 3)	116
Şekil 68 Küçük Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 37)	116

GİRİŞ

Görme, çocuğun içine doğduğu dünyayı tanması ve o dünyayla bağ kurmaya başlamasını sağlayan en önemli duyularından biridir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir (Berger, 2010). Yaşamın çok erken yıllarından itibaren çevrelerinde karşılaştıkları çeşitli görsel uyaranlara anlamlar yükleyen çocuklar uyaranlara maruz kaldıkça zihinlerinde dünyaya dair şemalar oluşturmaya başlarlar. Görsel uyarılara yüklenen bu anlamların bir bölümü cinsiyete dairdir (Levy, 1998). Yetişkinlerin saç tipleri, kıyafetleri, hatta çocuğu tutma biçimleri dahi çocuğa cinsiyetlere dair görsel sinyaller sunmaktadır (Giddens, 2000). Çocuklar, sosyal dünyalarındaki bu sinyallerden yola çıkarak cinsiyet kimliği ve cinsiyet kalıp yargıları gibi toplumsal cinsiyete dair bilişsel şemalar oluştururlar (Martin ve Ruble, 2004). Aile, sosyal çevre, okul, arkadaş grupları ve medya gibi etkenler çocuğun cinsiyet algısının belirlenmesine ve içselleştirilmesine katkı sağlayan unsurlardır (Gürşimşek ve Günay, 2005; Kalan, 2010; Witt, 1997).

Çocuğun gelişimi sürecinde koşullanma, model alma, özdeşleşme gibi çeşitli öğrenme mekanizmaları işlediğinden, kişiye özgü farklılıklar söz konusu olsa da, toplumsal roller ve modeller birey tarafından içselleştirilir (Kalan, 2010). Cinsiyet kimliği ve şemalarının çocukluk döneminde geliştiğini ifade eden McCabbe, Fairchild, Grauerholz, Pescosolido ve Tope (2011), anaokuluna kadar çocukların kendilerini ve diğer insanları cinsiyet kategorilerine göre ayırmayı öğrendiklerini belirtmektedirler. Ancak, cinsiyet kalıp yargıları ve önyargıları olan bir toplumda, cinsiyet kategorilerine ayırma, cinsiyetler açısından her zaman adil olmamakta; cinsiyet kalıp yargıları kadına ve erkeğe farklı görev, sorumluluk, davranış modelleri ve kişilik özellikleri üretmek cinsiyetler arasında eşitsizlik yaratmaktadır (Witt, 1997). Akın'a (2007) göre fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılmasında ve kullanımında, hizmetlere erişimde bireyler cinsiyetlerine yönelik ayrımcılıkla karşılaşmakta ve söz konusu ayrımcılıklardan kadınlar daha olumsuz etkilenmektedirler.

Cinsiyetler arasındaki ayrımların ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik uluslararası sözleşmeler, yaşamın birçok alanında

olduğu gibi eğitimde de cinsiyet eğitliğinin sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Eğitimde cinsiyet eğitliğini sağlamanın yollarından biri de eğitim materyallerinin cinsiyet kalıp yargılarından arındırılmasıdır (Kadının Statüsü Genel M¼d¼rl¼đ¼ [KSGM], 2008). Öğrenme ortamında; kadın ve erkek karakterleri eğit sayılarda ve benzer etkinliklerde bulunurken gösteren materyallerin, söz geliği duvarlarda sergilenen posterlerin kullanılması eğitimde toplumsal cinsiyet eğitliğinin yerleğmesi için önem arz etmektedir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2009). Yaşamın kritik dönemlerinden olan ve toplumsal cinsiyet rollerinin de kazanıldığı okul öncesi dönemde (Berk, 2013; Flerx, Fidler ve Rogers 1976) kullanılan eğitim materyallerinden biri de çocuk edebiyatıdır (Veziroğlu ve Gönen, 2012). Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı da 2013 okul öncesi öğretim programında çocuk edebiyatı eğitsel bir araç olarak kullanılabilen materyaller arasında ele almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013).

McCabe ve diğerleri (2011), çocuk edebiyatının kültürel temsil, cinsiyet sistemlerinin ve cinsiyet eğitsizliğinin yeniden üretilmesi ve meşrulaştırılmasında kilit bir kaynak olduğunu ifade etmektedirler. Çocuk edebiyatının, algıları değiştirme potansiyeline sahip olması nedeniyle, eğit cinsiyet tasvirleri sunması, çocukların cinsiyet rolleriyle ilgili olumlu bir benlik geliğtirmeleri için önemlidir (Gooden ve Gooden, 2001; Trepanier-Street ve Romatowski, 1999). Çocuk edebiyatının bir tür¼ olan resimli çocuk kitapları küçük çocuklara bilgi edinmeleri, basılı resimlere aşina olmaları, eğlenmeleri ve kendi bakığ açıları dığında farklı bakığ açılarını deneyimlemeleri açısından çok sayıda fırsat sunar (Tsao, 2008). Resimli kitaplar, toplumsal değerlerin küçük çocuklara sunulması için birer araçtır ve cinsiyet rolünün toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar resimli kitaplar aracılığıyla cinsiyetlerin ne yaptıklarını ne söylediklerini ve ne hissettiklerini; neyin yanlış neyin doğru kabul edildiğini ve kendi yaşlarındaki çocuklardan ne beklendiğini öğrenirler. Ayrıca resimli kitaplar çocuklara rol modeller sunmaları açısından da önemlidir (Weitzman, 1972; Akt. Meganck, 2010). Deniz ve Gözütok'a (2017) göre çocuklarda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşturulmasında okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanmış resimli çocuk kitaplarında cinsiyete dayalı ayrımcılıkların yansıtılmasının büyük payı bulunmaktadır.

Türkiye’de okul öncesi dönem için birçok kurum, kuruluş ve yayınevi resimli çocuk kitapları yayınlamaktadır. Bunların en önemlilerinden biri Türkiye’de bilim ve teknolojiyi teşvik etme, yönlendirme ve popülerleştirmeyi amaçlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’dur. Keller’a göre (2003) bilim ve teknoloji dünyanın hemen her yerinde *erkek işi* olarak görülmektedir. Eril ve nesnel arasındaki yaygın ilişki erkekliği bilimsellikle ilişkilendirmektedir. Bu nedenle bilim eğitiminde kız çocuklarına yönelik resmi olmayan engeller işlemektedir (Kelly, 1981). Bilim eğitimindeki bu cinsiyet algısı mesleklere de yansımaktadır (Özkazanç ve Kavram, 2010). Rice ve Barth’ a göre (2017) bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi alanlar erkekler tarafından işgal edilmiştir. Keller (2003) bilimsel popülasyonun ezici çoğunluğunun erkeklerden oluşmasının nedenini bilimsel düşüncenin erkekliğe atfedilmesi olarak açıklamaktadır. Bu nedenle, bilimsel içerikler yayınlayan ve toplumu okumaya, öğrenmeye ve analitik düşünmeye teşvik eden TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları’nın (TÜBİTAK, 2020), cinsiyet eşitliğine duyarlı olması hem kız çocukları için sorun olmaya devam eden bilim eğitimini (Özkazanç ve Kavram, 2010) sorun olmaktan çıkarmaya aracılık etmesi hem de çocukları meslekler konusunda sınırlandıran engelleri kaldırmaya yardımcı olması açısından önem taşımaktadır.

Problem

Çocuk edebiyatı, kültürel normları, değerleri ve tutumları küçük çocuklara aktarmanın en etkili yollarından biridir (Flipoviç, 2018; Taylor, 2003). Edebi eserler kurgu olsalar dahi çocuklara neyin doğru, neyin yanlış olduğunu, toplumda nelere değer verildiğini öğretirler (Diekman ve Murmen, 2004). Okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan resimli çocuk kitapları hem metinler hem de resimler aracılığıyla çocuklara toplumsal normları, değerleri aktarırlar (Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek, 1996; Taylor, 2003). Edebi eserler, ahlak, dostluk, yardımseverlik gibi değerlerin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerini de öğretirler.

Resimli çocuk kitaplarıyla ilgili yapılan araştırmalar bu kitaplarda cinsiyet kalıp yargılarının yansıtıldığını, cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiğini ve meşrulaştırıldığını ortaya koymaktadır (McCabe vd., 2011). Kitaplarda erkek karakterler kadın karakterlerden daha fazla yer almakta ve toplumda önemli kabul

edilen görevlerin çoğu erkeklere atfedilmektedir (Diekman ve Murmen, 2004). Kadınlar için tasvir edilen roller, nitelikler ve görevler erkeklerle ilişkili olanlara göre toplumda daha pasif kabul edilen rollerdir. Söz gelişi kadınlar ev içinde, pasif, duygusal, bağımlı bireyler gibi yansıtılırken erkekler bir meslek sahibi, aktif, bağımsız, lider kişiler olarak yansıtılmaktadır (Berry ve Wilkins, 2017; Flerx, Fidler ve Rogers 1976). Cinsiyetlerin eşitsiz temsili çocuklara bir cinsiyetin diğer cinsiyetten daha değerli/değersiz olduğunu öğretmektedir (Weitzman, Eifler, Hokada ve Ross, 1972). Kadınların kendilerini özdeşleştirecekleri karakterlerin sınırlı olması, toplumdaki konumlarını değerlendirme fırsatlarını sınırlandırabilmektedir (Kumar ve Thaledi, 2019).

Cinsiyet kalıp yargıları çocukların seçimlerini ve davranışlarını sınırlandırmak, cinsiyet ayrımcılığını meşrulaştırmak gibi olumsuz sonuçlar doğurarak aslında her iki cinsiyeti de olumsuz yönde etkilemektedir (Serbin, Powlisha, Gulko, Martin ve Lockheed, 1993). Kadınları zayıf, pasif ve güzel olarak tasvir etmek onları bir dizi güçlü alternatif rol modellerden mahrum etmekte ve erkek karakterlerin her zaman güçlü, duygularına yer verilmeyen karakterler olarak temsil edilmesi erkeklerin duygularını bastırmalarına yol açabilmektedir (Ruterana, 2017). Kurguyla gerçek arasındaki farkındalıkları ve bilgiye etkili bir şekilde karşı koyma yetenekleri henüz yeterince gelişmeyen okul öncesi dönem çocuklarının bu kalıp yargılardan etkilenme ihtimalleri oldukça yüksektir (Diekman ve Murmen, 2004; Frawley, 2008).

Çocuk kitaplarında kadınların çoğunlukla ev içinde, çocuk bakımına dönük işler yaparken gösterilmesi (Hamilton vd., 2006) ve öğretmenlik, terzilik, hemşirelik gibi sınırlı rol modellerle sunulması (Diekman ve Murmen, 2004; Kaynak ve Aktaş, 2017; Soyer, 2009) kadınların bilişsel yeteneklerinin ve gelecekteki meslek seçimlerinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Goss, 1996; Akt. Yello, 2012). Nitekim kadınlar lisans düzeyinde sosyal bölümleri daha sık tercih ederken erkekler teknik bölümlere yönelmektedir (KSGM, 2008). Bu durum meslekler arasında cinsiyet kategorileri yaratmaktadır. Söz gelişi fen bilimleri, mühendislik, matematik ve teknoloji gibi alanlara erkekler hakim iken (Kelly, 1981; Brotman ve Moore, 2008) kadınlar en çok dil ve edebiyat alanları olmak üzere sırasıyla; sağlık bilimleri, sosyal bilimler, sanat ve uygulamalı sosyal bilimler alanlarında yoğunlaşmaktadır

(Adak, 2018). Öte yandan, okul öncesi dönem kalıp yargıların değişime açık olduğu yıllar olduğundan (Lee, 2010; Miller, Nolla, Eagly ve Uttal, 2018) kültürel değerlerin ve tutumların en etkili aktarıcıları olan resimli çocuk kitapları aracılığıyla bu kalıp yargılar değiştirilebilir (Poarch ve Monk-Turner, 2001).

Alanyazındaki araştırmalar cinsiyet kalıp yargılarının dışına çıkan kitapların, çocuklara inançlarını sorgulamaları için fırsat yarattığını ve eşitlikçi cinsiyet rolleri sunulmasının çocukların kalıp yargısal davranışlarında olumlu değişikliğe yol açtığını ortaya koymaktadır (Ashton, 1983; Flerx, Fidler ve Rogers 1976; Frawley, 2008; Trepanier-Street ve Romatowski, 1999). Bu bağlamda bir devlet kurumu olarak görev yapan ve bilimsel yayınlarıyla ön plana çıkan TÜBİTAK'ın, okul öncesi döneme yönelik yayınladığı resimli çocuk kitaplarında cinsiyetlerin eşit ve adil temsil edilmesi, çocukların hem cinsiyetine yönelik olumlu bir benlik geliştirmesi hem de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını sorgulamasının yolunu açması açısından son derece önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bilim ve teknolojinin çoğunlukla erkeklerin alanı olarak yansıtılması (Gümüšoğlu, 2016) ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslar arası birçok sözleşmenin eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına vurgu yapması (KSGM, 2008) Türkiye'de bilimi geliştirmeyi hedefleyen yayınlarıyla ön plana çıkan TÜBİTAK'ın yayınladığı eserleri inceleme ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenle bu araştırmada Türkiye'nin resmi kurumlarından olan ve bilimi teşvik etme amacıyla kurulmuş TÜBİTAK'ın okul öncesi dönem çocukları için yayınladığı Popüler Bilim Yayınlarında toplumsal cinsiyete dair kanıtlar aranacaktır. Bu bağlamda araştırmanın temel araştırma sorusu *TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının 3-6 yaş arası çocuklar için yayınlanmış resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?* şeklinde ortaya konmaktadır. Araştırmanın alt soruları;

1. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının başlıkları, cinsiyete dair tanımlayıcı sözcükler içerme durumu nasıldır?

2. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının kapak resimlerinde görünen karakterlerin cinsiyet dağılımı nasıldır?

3. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında ana karakterlerin cinsiyet dağılımı nasıldır?

4. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında yer alan bütün karakterlerin cinsiyet dağılımı nasıldır?

5. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin dış görünüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

i. Karakterlerin kıyafetleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

ii. Karakterlerin kıyafet renkleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

iii. Karakterlerin aksesuarları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

iv. Karakterlerin saç uzunlukları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

6. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin gösterildikleri mekân cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

7. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlere biçilen roller cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

8. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin eylemleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

9. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin kullandıkları araç gereçler cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

10. TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin yazılı tasvirlerin cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?

- i. Karakterlerin fiziksel özelliklerine dair tanımlamaların cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?
- ii. Karakterlerin isimlerinin cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?
- iii. Karakterlere tanımlanan eylemlerin cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?
- iv. Karakterlere tanımlanan rollerin cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?
- v. Karakterlere atfedilen sıfatların cinsiyet kalıp yargıları içerme durumu nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu (TTKB) tarafından hazırlanan Okul Öncesi Eğitim Programında, çocukların cinsiyetten bağımsız olarak ilgi alanlarını ve yeteneklerini geliştirmek için eşit haklara sahip olduğu belirtilmektedir (MEB, 2013). Bu bağlamda öğretim materyalleri çocukların ilgi ve yeteneklerini eşit düzeyde geliştirmeye yönelik olmalıdır. Okul öncesi dönemde kullanılan eğitim materyallerinden olan resimli çocuk kitaplarında cinsiyetlerin eşit temsil edilmesi hem çocukların sağlıklı gelişimleri açısından hem de öğretim programının hedeflerine ulaşması açısından önemlidir.

Alanyazında okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmıştır. Ancak Türkiye’de bilim ve teknolojiyi teşvik etme, yönlendirme ve popülerleştirmeyi amaçlayan TÜBİTAK’ın yayınladığı kitapları toplumsal cinsiyet yönünden inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu çalışma;

- 3-6 yaş arası çocuklar için yayınlanan TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ortaya koymayı amaçlayan ilk çalışma olması nedeniyle ilgili alanyazına katkı sağlaması;

- Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerin Türkiye'nin resmi kurumlarından olan ve bilimsel düşünmeyi ve bilimi sevdirmeyi hedefleyen TÜBİTAK'ın yayınladığı Popüler Bilim Yayınları eserlerine yansıyor yansımadığını ortaya koyması;
- Resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekilmesi, var olan çalışmaların fark edilmesi ve sonraki dönemde bu konuda daha fazla araştırma yapılmasının teşvik edilmesi;
- Resimli çocuk kitabı yayınlayan yayınevlerine ve yazarlarına kitapların hazırlanmasında; okul öncesinde görev yapan öğretmenlere ve ebeveynlere resimli çocuk kitaplarının seçiminde toplumsal cinsiyet yönünden değerlendirme yapabilmelerini sağlayacak bakış açısı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

1. Bu çalışmada kullanılan kitaplar TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının 3-6 yaş için yayınladığı ve 01.11.2020 - 01.02.2021 tarihleri arasında TÜBİTAK resmi web sitesinde satışta olan kitaplarla sınırlıdır. Ancak çalışmada ele alınan örneklemin TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının okul öncesi dönem için yayınladığı bütün resimli çocuk kitaplarını temsil ettiği düşünülmektedir.
2. Çalışmanın birincil odak noktası insan karakterleri içeren kurgu eserlerdir. Bu nedenle kurgu olmayan bilgilendirici kitaplar ve kavram kitapları kapsam dışında bırakılmıştır. Karakterleri insan dışı varlıklar olan kitaplar, karakterlerin cinsiyetini belirlerken kişisel önyargıları içerebileceğinden, bu çalışmaya dahil edilmemiştir.

Tanımlar

Cinsiyet: Kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eden ve biyolojik bir yapıya karşılık gelen bir terimdir (Dökmen, 2012).

Toplumsal Cinsiyet: Cinsiyetlerin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı, toplumlar arasında ve zaman

içinde farklılık gösterir (Akın, 2007). Toplumsal cinsiyet kültürün cinsiyetlere uygun bulunduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklar olarak tanımlanmaktadır (Dökmen, 2012).

Resimli Çocuk Kitabı: 3-6 yaş arası çocuklar için hazırlanan kitaplardır. Resimli kitaplar okul öncesi dönemdeki çocuklara başkası tarafından okunan; metin kadar veya metinden daha fazla resim içeren kitaplardır. Bu kitaplarda esas unsur resimlerdir. Eğer metin varsa bunlar resmin tamamlayıcısı olmak durumundadır. Diğer çocuk kitaplarına göre daha çok göze hitap eden bu kitaplar çocuklara yeni bilgiler verdikleri gibi onların var olan bilgilerini pekiştirir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016).

Cinsiyet Kalıp Yargısı: Cinsiyetlerin davranış, tutum, tepki, görünüş ve kişilik bakımından birbirinden farklı olduklarına dair inançlardır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989). Cinsiyet kalıp yargısı; belirli etkinliklerin, öğelerin, özelliklerin ve mesleklerin yalnızca bir cinsiyet için uygun olduğuna dair sosyal olarak doğrulanmış genel inançlardır (Rainey ve Rust, 1999).

Ataerki: Soyda temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden topluluk sistemidir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2021). Aile, akrabalık ve mülkün paylaşımı/aktarımı üzerinde erkeği temel alan bir ideolojidir (Ersöz, 2016: s. 34).

Özel Alan: Bireyin kendi başına, ailesiyle ve yakın arkadaşlarıyla baş başa kalabildiği alandır (Senett,2013: s. 16). Üretim alanının dışında kalan özel alan, ev ile özdeşleşmiştir ve buradaki işlerin maddi bir karşılığı yoktur, ücretsizdir. Tüm toplumların kendilerini ve üyelerini yeniden üretmek için aileye ihtiyacı vardır ve bu görev kadına atfedilmiştir. Dolayısıyla kadın üretim alanının dışında tutulmuş, eve/özel alana hapsedilmiştir (Ersöz, 2015).

Kitaplık: Kuruluş amaç ve görevine uygun kitap, süreli yayın, film, plak gibi her türlü düşünce ve sanat ürününü toplayan, düzenleyen ve genel olarak ilgilenen okurlara sunan kuruluş, kütüphane, bibliyotek (TDK, 2020).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan ana başlıklar bulunmaktadır. Bu bölümde öncelikle araştırmanın kavramsal çerçevesini tanıtmak amacıyla cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları, cinsiyet rolleri gelişim kuramları; Psikanalitik kuram, Sosyal öğrenme kuramı, Bilişsel gelişim kuramı ve cinsiyet şema kuramları ana hatlarıyla açıklanmıştır. Daha sonra resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyetin önemini değerlendirmek amacıyla toplumsal cinsiyetin gelişimi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk edebiyatı ve resimli çocuk kitaplarına yer verilmiştir. Son olarak Türkiye’de ve Türkiye dışında yapılmış resimli çocuk kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından ele alan araştırmalar özetlenmiştir.

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet, kromozomların bir çifti tarafından genetik olarak kontrol edilir ve embriyoda cinsel farklılaşma yaklaşık altıncı haftada başlar. Normal gelişim durumunda cinsiyet kromozomları XX kromozomundan oluşuyorsa, kişi dişi; bir X ve bir Y kromozomundan oluşuyorsa kişi erkek olacaktır. Erillik ve dişilik arasındaki bu biyolojik farklılık ek cinsiyet özelliklerinin gelişmesinin temelini oluşturur (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989). Bunlar cinsel organlar, doğurganlık, vücudun kıllanma bölgeleri, vücuttaki yağ ve kas oranları gibi bir dizi fiziksel ve fizyolojik farklılıklardır (Koç ve Yüksel, 2003). Dökmen (2012), cinsiyeti kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eden ve biyolojik bir yapıya karşılık gelen bir terim olarak açıklamaktadır.

Bireyler belirli bir cinsiyete sahip olarak dünyaya gelir fakat doğumdan itibaren bireylere cinsiyetlerine göre farklı rol, tepki ve nitelikler yüklenmesiyle (Bhasin, 2003) kadınlık ve erkeklik tanımları ortaya çıkar (Bingöl, 2014). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde kadın ve erkek olma özelliklerini anlatan bir kavramdır (Çakır, 2018). Toplumsal cinsiyet, cinsiyetlerin sosyal ve kültürel açıdan

tanımlanmasını, toplumların cinsiyetleri birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri, görevleri, beklentileri ve yargıları anlatır (Ecevit, 2011; Erbaş, 2019). Berktaş (2004) cinsiyetler arasında var olan ve kendi başına bir eşitsizlik ilişkisi içermeyen bir farklılığın (biyolojik farklılık), toplum ve kültür içinde eşitsiz, hiyerarşik bir farklılığa dönüştürülmesiyle *toplumsal cinsiyet* kavramının ortaya çıktığını ve bu kavramla birlikte ataerkil bir *kadın* ve *erkek* tanımının ortaya çıktığını savunmaktadır. Buna göre erkeğin; akli, uygarlığı ve kültürü temsil ettiği ve bu nedenle tartışmasız daha üstün olduğu varsayılırken; kadının bedeni, duyguları ve doğayı temsil ettiği öne sürülmektedir (Berktaş, 2004).

Bhasin (2003)'e göre cinsiyet dünyanın her yerinde aynıdır, doğaldır, biyolojiktir ve cinsel organlardaki görünür farklara ve buna bağlı olarak üreme işlevlerindeki farka işaret eder. Toplumsal cinsiyet ise sosyokültürel, insanlar tarafından yaratılmıştır, değişkendir ve değiştirilebilir. Toplumsal cinsiyet eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara işaret eder. Görüldüğü gibi, cinsiyet terimiyle fiziksel, morfolojik ve anatomik farklılıklar, toplumsal cinsiyet terimiyle ise; kültürün inşa ettiği, tarihin akışıyla değişen, genellikle farklılıkların istikrarsız sistemi kastedilmektedir (Wiener Hanks, 2020).

Özkaplan (2013) toplumsal cinsiyetin cinsiyete dayalı ayrımcılığı doğurduğunu ve iş gücü piyasalarının bu ayrımcılığa göre şekillendiğini ifade etmektedir. Kadınlara yönelik işler çocuk bakımı, ev işleri, temizlik, beslenme gibi *üreme* alanı ile sınırlandırılmakta ve bu alanlar ücretsiz ve değersiz görülmektedir (Demir, 2013). Kadınların çalıştığı alanlar itibarsızlaştırılarak, maaş ve ücretleri düşük tutulduğundan pek çok ülkede kadınlar ekonominin düşük ücretli sektörlerinde çalışmaktadır (Tan, 2011). Söz gelişi, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) zenginlik istatistikleri yüksek statülü yönetim ve işletme ile ilgili mesleklerde kadınların büyük ölçüde yer almadığını ortaya koymaktadır (Cornell, 2016, s. 32-34). Kymlicka'ya (2003) göre meslek tanımlarında biyolojik cinsiyete dair herhangi bir atıf yapılmasa dahi bazı mesleklere ait roller, erkekleri bu mesleklere uygun kılacak biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin polis, itfaiye ve ordudaki işler, erkeklerin yapacağı düşünülerek, erkeklere göre, tasarlanmaktadır (Kymlicka, 2003). Toplumda kadın ve erkeğe uygun görülen rollerin farklılaşması cinsiyetler arasında hem statü hem de

gelir eşitsizliği yaratmaktadır (Bal, 2014). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yayınladığı Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri verilerine göre bütün eğitim düzeylerinde kadınların yıllık toplam kazancı erkeklerden daha azdır, üst ve orta düzey yönetici pozisyonlarında erkeklerin oranı %80,7, kadınların oranı ise %19,3'tür (TÜİK, 2020). Büyükelçi, Cumhuriyet savcısı, hâkim, polis, üst düzey memur gibi mesleklerde kadınların sayısı erkeklerden gözle görülür derecede azdır. 2018 verilerine göre devlet üniversitelerindeki kadın rektör sayısı altı iken erkek rektör sayısı 121'dir (TÜİK, 2019).

Özkazanç ve Kavram (2010) kadınların birçok toplumsal kurumdan olduğu gibi bilimde de dışlanmış durumda olduğunu belirtmektedir. Söz gelişi yüksek öğrenim düzeylerinde bilim ve teknolojiye dair bölümlerde kadınların oranı erkeklerden daha azdır (Donovan, Hodgson, Scanlon ve Whitelegg, 2005). Cinsiyet kalıp yargıları; parlaklık, dahilik gibi üst düzey entelektüel yetenekleri erkeklerle daha fazla ilişkilendirerek kadınların birçok prestijli meslek peşinde koşmalarını engeller (Bian, Leslie ve Cimpian, 2017). Yükseköğretim Kurumu (YÖK) 2021 yılı öğretim elemanı istatistikleri, akademik kariyer basamakları yükseldikçe kadın oranının azaldığını göstermektedir. Buna göre araştırma görevlisi derecesinde, kadınların sayısı erkeklerden fazla iken profesörlük aşamasına gelindiğinde kadın profesör sayısı erkek profesör sayısının yarısına düşmektedir (YÖK, 2021). Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara ve Serhatlı (2014), sadece mesleki değil toplumun sürmesi ve gelişmesi için yapılması gereken bütün işlerin bireylerin istek ya da yeteneklerine göre değil toplumsal cinsiyet rollerine göre paylaştırıldığını ifade etmektedirler.

Cinsiyete uygun tercihlerin, becerilerin ve kişisel özelliklerin, davranışların ve kendilik kavramının kazanılması psikolojide cinsiyetleri ayırt etme süreci olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2000). Psikolojide, aynı davranışın farklı yönlerine ışık tutan farklı kuramlar bulunmaktadır (Dökmen, 2012). Bu kuramların bazıları cinsiyet tipine bağlı davranışları açıklamada biyolojik farkları vurgularken bazıları cinsiyet rolleri gelişiminde sosyal faktörlere önem vermişlerdir (Gökkaya, 1994). Bu kuramlar (a) Psikanalitik kuram, (b) Sosyal öğrenme kuramı, (c) Bilişsel gelişim kuramı ve (d) Cinsiyet şema kuramı olarak sayılabilir.

a. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın öncüsü Sigmud Freud *eril* ve *dişil* arasındaki farkların sadece psikolojik veya toplumsal olmadığını, erkek ve kadın cinsiyet hücrelerine dek götürülebilecek biyolojik kökleri olduğunu savunur (Tannenbaum, 2017). Freud’a göre erkek hücre ana rahmine girerken aktiftir; yumurtayı arar ve hareketlidir. Dişi olansa bekler, pasiftir. Dolayısıyla Freud için eril *aktif* dişil ise *pasiftir*. Bu ayrım bireylere, geleneksel olarak, erkek için ailenin reisliği, kadın için ise eş ve annelik rollerini yükler (Tannenbaum, 2017).

Freud çocukların bu geleneksel rolleri edinmelerini, 3 ila 5 yaşları arasında, karşı cinsten ebeveynle karşı duydukları cinsel arzu ve kendi cinsindeki ebeveynle duydukları onu yok etme arzusu arasındaki çatışmayı çözmelerine bağlamaktadır (Seligman ve Reichenberg, 2019). Buna göre oğlan çocukları, babanın kendilerinden beklediği özerklik ve disiplin yüzünden, onun kendi penisini kesmek istediğini düşleyerek kendini tehdit altında hisseder ve yoğun bir korku yaşar (Giddens, 2000). Çocuk bu korkuyu azaltmak için babasının öfkesini kışkırtmayacak şekilde davranmayı öğrenmelidir (Sarnoff ve Corwln, 2013). Annesine karşı duyduğu erotik duyguları bastırır ve babasını üstün bir varlık olarak görerek babasıyla özdeşleşir. Bu şekilde erkek kimliğinin farkına varır. Öte yandan kızların *penis kıskançlığı* duydukları varsayılır. Kız çocukları penisi olmadıkları için kendilerini aşağı konumda hissederler. Annesi, kız çocuğunun gözünde önemsizdir çünkü onun bir penisi yoktur. Kız çocuğu kendini anneye özdeşleştirdiğinde, boyun eğme tutumunu devralır (Giddens, 2000, s. 104).

Oidipal çatışma olarak adlandırılan bu çatışmanın çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveynle özdeşim kurmasıyla çözülmesi, beraberinde duygusal uyumu getirir. Çocuk artık kendi cinsinden olan ebeveynin özelliklerini, değerlerini ve tutumlarını içselleştirmeye ve cinsiyet kimliğini kazanmaya başlar (Seligman ve Reichenberg, 2019). Freud’a göre bebeklerde ve küçük çocuklarda toplumsal cinsiyet farklılıklarını öğrenmenin merkezinde, penisin varlığı ya da yokluğu yer almaktadır. “Benim bir penisim var” deyişi, “Ben bir erkeğim” deyişine özdeş iken “Ben bir kadını” deyişi “Benim bir penisim yok” deyişine özdeştir. Freud buradaki sorunun yalnızca anatomik ayrılıklar olmadığını söylemeye özen gösterir. Penisin varlığı ya

da yokluğu erkeklik ya da kadınlık için bir simgedir. (Giddens, 2000, s. 104). Çocuğun toplumsal cinsiyet farklarını keşfettiği bu süreç uygun cinsiyet rolünü edinmesiyle devam eder (İnanç ve Yerlikaya, 2020).

b. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının öncülerinden olan Bandura (1977) doğrudan yaşantıların yanı sıra öğrenmenin ve davranış değişiminin başka insanların davranışlarını gözlemleyerek dolaylı bir şekilde meydana gelebileceğini savunmaktadır. Bu süreci *model alma* terimiyle açıklayan Bandura'ya (1977) göre insanlar öğrendikleri pek çok şeyi başkalarını gözlemleyerek öğrenmektedir. Davranışın taklit edilmesi; davranışın ödüllendirilmesi ya da cezalandırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bandura ve McClelland (1977) sadece davranışların değil duyguların da bu yolla öğrenilebileceğini öne sürmektedir. Duygusal tepkiler genellikle doğrudan deneyimlerden çok dolaylı deneyimler aracılığıyla edinilir.

Sosyal öğrenme kuramında cinsiyet rollerinin, diğer davranışların öğrenilmesi gibi, başka insanların davranışlarının gözlenmesi, pekiştirme ya da ceza uygulamaları ve taklit aracılığıyla sosyal çevre ile etkileşim sonucu geliştiği öne sürülmektedir (Desertrain ve Weiss, 1988). Cinsiyete uygun olan ya da uygun olmayan davranışlar gözlem ve modellemeyle öğrenilir (Bem 1983). Çocuklar çevresindeki modelleri gözlemleyerek hangi davranışların gelecekte ödül ya da ceza alabileceğine ilişkin bilgi edinirler ve bu bilgi çocuğun gelecekteki davranışlarını şekillendirir (Dökmen, 2012, s. 60). Başlangıçta çocuklar dışsal onayla kendi cinsiyetleri için doğru kabul edilen davranışları sergilerken büyüdükçe kendi doğruları oluşmakta ve ona göre davranmaya başlamaktadırlar. Diğer bir deyişle, cinsiyete bağlı davranışların sosyal olarak yönlendirilen kontrolü, artan yaşla birlikte çocuğun kendi kontrolüne girmektedir (Bussey ve Bandura, 1992).

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ebeveynler, öğretmenler ve akranların yanı sıra kültürel kurumlar, kitle iletişim araçları gibi pek çok faktör rol oynamaktadır (Bussey ve Bandura, 1992). Kitle iletişim araçları, özellikle televizyon, çocuklar için önemli modeller sunar. Televizyonun sembolik dünyasına maruz kalmak, televizyondaki görüntülerin insan ilişkilerinin gerçek durumu gibi görünmesine yol açar. Televizyondaki karakterler çocukların birtakım rolleri kazanmalarına model olur (Bandura, 2001) Çocuklar, sevdikleri karakterleri birebir taklit etmeseler de

belirli tutumları, değerleri ve kuralları öğrenirler. Televizyonda erkeklerin daha fazla yer alması ve otorite unsuru olarak yansıtılması gibi toplumsal normlara, sosyal ilişkilere ve toplumun yapısına dair birçok ideolojik temsiller yansıtılır. Bütün bunlar çocuklara cinsiyet kalıp yargılarını aşılır (Dökmen, 2012, s. 62).

c. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramı çocuğun cinsiyet rolü edinmesini, çocuğun kendi bilişsel süreçleriyle açıklamaktadır. Buna göre çocuklar sosyal dünyalarını anlamak için aktif olarak çalışırlar. Hangi cinsiyete mensup olduğunu ve hangi davranışlarda bulunması gerektiğini keşfeden çocuğun kendisidir (Bem, 1983). Diğer bir deyişle, çocuk cinsiyet rolü gelişiminde aktif rol oynamaktadır (Martin ve Ruble, 2004). Çocuklar kavramları öğrendikleri gibi cinsiyete uygun davranmayı da öğrenmektedirler. Çocuk bilişsel olarak olgunlaştığında kendini kadın ya da erkek olarak kategorileştirmekte ve bu cinsel kimlikle, bu kategoriye uygun olduğunu düşündüğü şekilde davranmaya başlamaktadır (Dökmen, 2012).

Bilişsel gelişim kuramında cinsiyetleri ayırmanın üç bilişsel gelişim evresi bulunmaktadır (Bhaurla, 2019). Birinci aşama 2-3 yaş arasında çocuğun cinsiyetleri ayırt ettiği ve cinsiyetler arasındaki farkları anladığı aşamadır. Bu aşamada çocuk kendisinin hangi gruba dahil olduğunu belirlemektedir. İkinci aşama, 5-7 yaşları arasında çocuğun cinsiyet tutarlılığı geliştirdiği aşamadır. Çocuk bu aşamada cinsiyetler arası faaliyetlerde bulunulsa bile cinsiyetin kalıcı olduğunu ve yaşam boyunca değiştirilemez olduğunu anlar (Helwig, 1998). Üçüncü ve son aşama 7 yaş civarında gelişen cinsiyet kalıcılığının son aşamasıdır. Bu aşamada fiziksel görünümde değişiklik olsa bile cinsiyet kategorisinin değiştirilemez olduğu anlaşılır (Kramer, 2015; Akt. Bhaurla, 2019). Çocuklar cinsiyetin kalıcı ve değiştirilemez olduğunu anladıklarında kendi cinsiyetindeki ebeveynle özdeşleşmekte ve cinsiyet rolünü edinmektedirler (Kuhn, Nash ve Brucken, 1978).

Bilişsel gelişim kuramında insanların bilişsel tutarlılığa ihtiyaçları olduğu öne sürülmektedir. Bu bilişsel tutarlılık çocuğun kendini kadın ya da erkek olarak kategorize etme ihtiyacından doğmaktadır (Bem, 1983). Çocuklar eylemleriyle cinsiyet kimliklerinin tutarlı olmasını isterler (Serbin vd., 1993) ve bu tutarlılığı sağlamak için, nasıl en uygun *kız çocuğu* ya da *oğlan çocuğu* olduğunu bulmaya çalışırlar. Söz gelişi kendini *kız* olarak tanımlayan bir çocuk kadınsı nesne, etkinlik

ve davranışları; kendini *oğlan* olarak tanımlayan bir çocuk da erkeksi nesne, etkinlik ve davranışları tercih etmeye, değer vermeye başlayacaktır (Dökmen, 2012). Sonuç olarak kendi cinsiyetindeki kişiler, cinsiyetine uygun eylemler, meslekler, özellikler çocuğa *iyi* olarak görünecektir ve bu cinsiyet özelliklerini edinmek isteyecektir (Serbin vd. 1993). Çocuğun kadınsı ya da erkeksi olmayı istemesinin nedeni kendini bir kadın ya da erkek olarak etiketlemesidir (Dökmen, 2012).

d. Cinsiyet Şema Kuramı

Bem (1983) *şema* terimini yeni gelen bilgi ile önceden var olan inançlar arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Şema, bilişsel bir yapıdır, bireyin algılarını düzenleyen ve yönlendiren çağrışımlar ağıdır. Cinsiyet şema kuramı, Bem'in çocukların içinde yaşadıkları kültürde erkek veya kadın olmanın ne anlama geldiğine ilişkin bilişsel şemalar geliştirerek cinsiyet rollerini öğrendiklerini öne sürdüğü kuramıdır (Budak, 2003). Bu kuram, çocukların cinsiyet rollerini yaşadıkları kültürden öğrendiklerini varsaymaktadır. Çocuklar, toplumda var olan toplumsal cinsiyet şemalarının içeriğini öğrendikçe, hangi niteliklerin kendi cinsiyetleriyle ilişkilendirileceğini de öğrenirler. Bem (1983)'e göre çocuklar çevrelerinde karşılaştıkları cinsel rollerle ilgili bilgileri sürekli olarak işlemektedirler. Çocuk yeni bilgiyi, bir erkeğin veya kadının nasıl davranması gerektiğine dair önceden var olan şemasına yerleştirir. Böylece kendi davranışını kültürel tanımlara uyacak şekilde düzenler.

Çocuklar yeni gelen bilgileri, öz nitelikleri ve davranışları, toplumsal cinsiyete göre işlemektedir. Cinsiyetle ilgili olmayan şeyler bile *kadınsı* ya da *erkeksi* olarak kategorize edilip işlenmektedir. Söz gelişi *nazik* ve *bülbül* gibi özellikler kadınsı kategorisine, *atılgan* ve *kartal* gibi özellikler erkeksi kategorisine yerleştirilebilmektedir (Bem, 1983). Çocuklar toplumun insanları nasıl sınıflandırdığını ve cinsiyete göre oynadıkları rolleri gözlemledikçe, kadın ya da erkek olmanın ne anlama geldiğine dair bir kavram geliştirmeye başlamakta; oyuncakların, aktivitelerin ve mesleki rollerin cinsiyete uygunluğu hakkında tutumlar geliştirmektedirler (Trepanier-Street ve Romatowski, 1999).

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN GELİŞİMİ

Çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren insanlara sosyal kategoriler açısından bakarlar ve çocukların ilk fark ettikleri sosyal boyut cinsiyettir (Serbin vd, 1993). Çocuklar üç yaşına geldiklerinde kendilerinin ve başka insanların cinsiyetlerini etiketleyebilirler ve beş yaşına geldiklerinde toplumdaki birçok cinsiyet kalıp yargısını edinmiş olurlar (Flerx, Fidler ve Rogers, 1976). Cinsiyetin farkına varılmasıyla birlikte, çocuklar çevresindeki modelleri izler ve kendi cinsiyeti için uygun olan ve uygun olmayan rolleri, nesnelere, oyuncakları, etkinlikleri, meslekleri, özellikleri ve davranışları öğrenirler (Alabay ve Güder, 2014; Dökmen, 2012). Davranış biçimleri ve kişisel özellikler cinsiyetle ilişkilendirildiğinde kültürel olarak tanımlanmış kalıp yargılar edinilir (Serbin vd., 1993). Berktaş (2009) bireyin belirli bir cinsiyette doğmuş olmasına karşın, sonradan bir dizi kültürel ve tarihsel göstereni benimseyerek toplumsal cinsiyetini edindiğini belirtmektedir. Cornell'e (2016) göre toplumsal cinsiyetin edinilmesinde veya pekiştirilmesinde ailedeki roller, yetişkinlerin tepkileri, televizyon reklamları, çizgi filmler, oyuncakçı dükkânları, masallar ve hikâye kitapları, kitle iletişim araçları gibi pek çok unsurun rolü vardır. Gander ve Gardner (2004) dini kurumları da bu unsurlara eklemektedir. Görüldüğü gibi, cinsiyetin edinilmesi çevreyle etkileşim sonucunda neredeyse bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Giddens, 2000).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları öncelikle ailede öğrenilir (Witt, 1997). Bebekler henüz doğmadan kadın ve erkek olmak üzere sınıflandırılarak kimlik renklerinden, seçecekleri mesleklere kadar tüm ayrımlar işlenmeye başlar (Dökmen, 2012). Çocuklara verilen isimler dahi toplumsal beklentileri yansıtmaktadır; erkeklere tını, ton ve anlam olarak iktidar ve gücü vurgulayan, kadınlara ise güzellik, saflık, temizlik, naziklik ve itaatkarlık gibi özellikleri vurgulayan isimler verilmektedir (Ersöz, 2016). Doğacak çocukları için giysi ve eşya hazırlayan ebeveynler eşyanın rengi ve biçimi konusunda tercihlerini kullanırken, çocuktan hayatı boyunca mensubu olması istenecek davranışlar, tutumlar, roller örgüsünü inşa etmenin ilk adımını atmaktadırlar (Dökmen, 2012). Çocuk doğduktan sonra elbiseleri, saçının boyu ve biçimi, çocuğa kullanılan hitaplar, alınan oyuncaklar, çocuğa yönelik davranışlardaki sevecenlik biçimi ve dozajı, çocuk için uygun bulunan veya uygun bulunmayan davranışlar, çocuk için düşünülen ve arzulanan

meslekler gibi birçok şey çocuğun cinsiyetine göre belirlenmektedir (Vatandaş, 2007).

Giddens (2000) yetişkinlerin tepkilerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığını ve bu yolla toplumsal cinsiyet kodlarının üretildiğini belirtmektedir. Nitekim kendilerinden bir bebeğin kişiliğini değerlendirmeleri istenen beş annenin, bebekle geçirdikleri süre boyunca bebekle etkileşimleri gözlenmiştir. Birinci grup, *Beth* adı verilen altı aylık bir bebeğe çoğunlukla gülümsemiş ve oynaması için oyuncak bebek uzatmıştır. Bebek, anneler tarafından *tatlı ve yumuşak ağlaması olan bir bebek* olarak değerlendirilmiştir. İkinci grup annenin *Adam* adı verilen aynı yaştaki bebeğe gösterdikleri tepki gözle görülür derecede farklılık göstermiş, annelerin *Adam*'a oynaması için bir tren ya da araba gibi oyuncakları uzatma olasılıklarının arttığı görülmüştür. Öte yandan, *Beth* ve *Adam* aslında farklı giydirilen aynı çocuktur (Giddens, 2000: s. 99). Gander ve Gardnier (2004) ebeveynlerin, öğretmenlerin, kardeşlerin ve çevredeki diğer insanların çocukların yalnızca kendi cinsiyet rolü tanımlarına uymalarını beklemekle kalmadıklarını; kız çocuklarından kadınlardan beklediği gibi, oğlan çocuklarından da erkeklerden beklediği gibi davranmaya özendirildiğini ve tersi davranışı görmezden gelerek ya da açıkça eleştirerek önlemeye çalıştıklarını belirtmektedirler (Gander ve Gardnier, 2004).

Küçük çocukların oynadıkları oyuncaklar da kadınla erkek arasındaki farklılıkları vurgulama eğilimindedir. Tavşan, oyuncak kedi gibi oyuncaklar kızlara önerilirken, aslan ve kaplanların erkeklere uygun olduğu düşünülür (Giddens, 2000: s. 100). Ebeveynler çocuklarına oyuncak alırken bu kalıp yargılarla hareket ederler (Aksoy ve Baran, 2017; Uğurlu, Özet ve Ayçiçek, 2012; Zelyurt, 2018). Cinsiyetine uygun olduğu düşünülerek alınan oyuncakla oyun kuran çocuk, toplumun kendisinden beklediği rolü yerine getirmiş olur. Söz gelişi oyuncak arabalar, traktörler alınan oğlan çocuk şoförlük, araba tamirciliği, inşaat işleri, çiftçilik gibi oyunlar oynayıp toplumun erkekten beklediği rolü canlandırırken; mutfak malzemeleri, ev eşyaları, oyuncak bebekler alınan kız çocuk yemek, ütü, temizlik yaparak toplumun kadınlardan beklediği rolü canlandırmaktadır (Güder ve Yıldız, 2016). Sezer (2012) çocukluk döneminde oynanan oyunların kız çocuklarına *kalmanın*, oğlan çocuklarına *gitmenin* simgelerini aşıladığını ifade etmektedir. Oğlan

çocukları tahta atla, arabayla, kılıçla, sapanla macera alıştırmayı yaparken; kız çocukları bebekle evcilik oynamaktadır: İlk durum dışsal olanı, yabancılarla ilişki içine girmeyi; ikincisi ise içsel olanı ve onun ilişkilerini benimsetmektedir. Diğer bir deyişle, kadınların toplumsallaştırılma çerçevesi ailenin yeniden üreticisi olma temelinde belirlenmektedir (Gümüšoğlu, 2016).

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde kitle iletişim araçlarının rollerine değinen Mischel (1970) kitle iletişim araçlarında yansıtılan geleneksel cinsiyet rollerine maruz kalmanın, cinsiyete dayalı tutumların gelişmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir (Akt., Flerx, Fidler ve Rogers, 1976). Kitle iletişim araçları toplumsal değerleri ve değişimleri yansıtırken, toplumsal cinsiyet rollerini de pekiştirmektedir (Zeybekoğlu Dündar, 2012). Kitle iletişim araçlarında sunulan kadın ve erkek tasvirleri kalıp yargıları güçlendirmeye dönüktür. Söz gelişi televizyonda yayınlanan reklamlar, çizgi filmler ve diğer programlarda kadın ve erkeklerin tasvir edilme şekillerinde belirgin farklar vardır. Bu farklar geleneksel cinsiyet kalıp yargılarına dayanmaktadır (Davis, 2003). Çizgi filmlerde süper kahramanların hemen hepsi erkek olarak tasvir edilmektedir ve güçlü, saldırgan, zeki, cesur liderlerdir (Coyne ve Linder, Rasmussen, Nelson ve Collier, 2014). Öte yandan kız çocukları için prenses temalı içerikler yaygındır (Şahin ve Alat, 2021) ve nazik, zayıf, şefkatli karakter özellikleriyle idealize edilmiş bir kadın simgesi sunmaktadır (Golden ve Jacoby, 2018). Dizi ve filmlerde ise kadınlar evlerinde eşlerini bekleyen ve ekonomik özgürlükleri olmayan bireyler olarak, erkekler kamusal alanda, yetenekli ve başarılı bireyler olarak yansıtılmaktadır (Şahin ve Alat, 2021). Reklamlarda erkeklerin kadınlardan sayıca fazla gösterilmelerinin yanı sıra (Martin, 2017), kadınlar çoğunlukla evde ve eve dönük işlerde temsil edilmekte, erkekler ise dışarıda, bağımsız bireyler olarak ve ücretli bir işte çalışırken tasvir edilmektedir (Davis, 2003). Kadınlar temizlik, kişisel bakım veya mutfak ürünlerinin reklamında yer alırken erkekler araba ve banka reklamlarında yer almaktadır (Ersöz, 2016). Gazete sayfaları da cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretiminde rol oynar. Kadınlar, haber içeriklerinde haber kaynağı (görüş bildiren) olarak erkeklerden daha az görünür. Bununla beraber, haber içeriklerinde yer alsa bile, kadınlar erkeklerden daha negatif imajlarla temsil edilir. Haberde kadın ya eğlence unsuru ya da kurban olarak yer alırken, erkek; otorite, uzman ve görüş bildirendir (Hernandez, 1994; Akt. Arsan,

Ünalın ve Türkoğlu, 2009). Ayrıca gazetelerde kadın erkek arasındaki farklılıkların doğuştan geldiği yönünde haberler yapılmaktadır (Saygılıgil, 2016, s. 172).

Masallarda da kadının konumu çoğu zaman itaat etmek, evlilik için beyaz atlı zengin bir prens beklemek zorunda olmak ya da hemcinsleriyle mücadele içinde olmaktır (Değirmenci, 2020). Kadınlar lider, erk sahibi bireyler olarak gösterilmez, gösterilse dahi bu gücü ancak babasından ya da kocasından alırlar. Güç sahibi gösterilen kadınlar, cadılar, dev anaları, ecinniler, kötü kalpli kraliçeler ise güçlerini kötülüklerinden almaktadırlar (Sezer, 2012). Masallarda kamusal alan (ev dışı) erkeğe aittir, yanında erkek olmadan dışarı çıkan kadının ya erkek gibi olması ya da erkek gibi giyinmesi gerekmektedir (Ölçer, 2003). Erkek kahramanlar ise her zaman kurtarıcı, fedakâr, yiğit ve koruyucu gibi sıfatlara sahiptir. Evlilik için iyi bir aday olmalarının koşulu zengin, yakışıklı, kahraman gibi niteliklere sahip olmaktır (Değirmenci, 2020). Hikaye kitaplarında da kahramanların çoğu erkektir ve kadın kahramanlar çoğunlukla önemsiz bir role sahiptir (Vannicopulou, 2004). Erkek karakterler bağımsız, lider, cesur, güçlü gibi özelliklere sahipken (Taylor, 2003; Berry ve Wilkins, 2017) kadınlar pasif, zayıf ve bağımlı bireylerdir (Soyer, 2009; Turner Bowker, 1996). Boyama kitapları da yaygın cinsiyet rollerine göre hazırlanmaktadır. Erkek karakterler yetişkin, süper kahraman ya da aktif hayvanlar olarak tasvir edilirken kadın karakterlere hem çok az yer verilir hem de kadın karakterler pasif rollerde (oturan, ayakta duran) yansıtılır (Şahin ve Alat, 2021: s. 199).

Görüldüğü gibi çocuğun içinde büyüdüğü çevrenin, oynadığı oyunların ve kitle iletişim araçlarının cinsiyetleri temsil etme biçimleri toplumdaki bireylerin inançlarını şekillendirir (Bandura, 2001). Bireylerin hangi davranışların kabul edilebilir olduğuna, yaşamda nelerin normal ve istenir olduğuna dair yargılar oluşturmalarına kaynaklık eder (Dökmen, 2012). Değerleri ve tutumları oluşma aşamasında olan çocuklar, maruz kaldıkları bu kalıp yargılardan etkilenmeye daha açıktırlar (Davis, 2003). Bireylerin algı ve tutumlarını yeniden inşa etmenin en etkili yollarından biri eğitimidir (Vatandaş, 2007). Hem toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşturmada hem de önüne geçmede en etkili yollardan birinin eğitim olması nedeniyle (KSGM, 2008) araştırmanın bundan sonraki bölümünde eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisine yer verilmiştir.

1.3. EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU

Eğitimin, bireylere belli bir zamanda kabul gören kültürü ve bilgiyi aktarmak ve işgücüne katılabilmek için gerekli ön koşulları kazandırmak gibi işlevleri, onu toplumsal cinsiyetin önemli bir taşıyıcısı haline getirmektedir (Tan, 2011). Okullar, bireyleri yalnızca genel bir biçimde toplumsallaştırmakla kalmaz, kimi zaman açık kimi zaman örtük iletilerle cinsiyet rollerinin üretilmesinde, pekiştirilmesinde ve gelişmesinde rol oynar (Esen, 2013). Okullarda sunulan kültürel iklim ve dersliklerde gerçekleştirilen uygulamaların içerikleri toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar taşımaktadır (Esen, 2013). Toplumsal cinsiyet; kültürel pratikler, formel ve formel olmayan eğitim sistemleri aracılığıyla inşa edilip desteklenmektedir (Echainz, 2006). Eğitim sistemi, kadınlar ve erkekler için kalıplaşmış rolleri sık sık yeniden üreterek çocukların mesleki ve eğitimsel tercihlerini farklılaştırmaktadır (KSGM, 2008).

Eğitimin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ve değerlerinin yeniden üretiminde kilit bir rol oynaması (Sayılan, 2012) Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) öncelikli olmak üzere, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı gibi birçok uluslar arası sözleşmede *eğitimde cinsiyet eşitliğini* öncelikli hedeflerden biri haline getirmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu bu sözleşmeler ve 2007-2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı, Avrupa Birliği Müktesebatı ve Milenyum Kalkınma Hedefleri gibi üst politika belgelerindeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine dair düzenlemeler bağlamında 2008 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır (KSGM, 2008). Hazırlanan bu planda toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Eylem planının dördüncü hedefi eğitim programları ve materyalleri ile ilgilidir: 'Eğitimciler, eğitim programları ve materyalleri 'toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilecektir' (KSGM, 2008: s. 34). Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planında belirlenen stratejilerden biri; eğitim ve öğretim programları, yöntemleri, ders kitapları ve diğer tüm eğitim araç ve gereçlerinin içeriklerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak düzenlenmesidir.

Türkiye’de Eğitim/Öğretim programları, ders kitapları dahil tüm eğitim araç ve gereçlerinin içerikleri Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) sorumluluğundadır ve her stratejinin toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir taşıyıcısı olan eğitim öğretim materyallerini içermesi oldukça önemlidir. Toplumsal cinsiyetin öğrenildiği önemli kaynaklardan biri olan resimli çocuk kitapları (Harper ve Adam, 2020) okul öncesi dönemde kullanılan eğitim materyallerinden biridir. Milli Eğitim Bakanlığı 2013 Okul öncesi öğretim programında, ideal bir okul öncesi sınıfında kitap merkezinin bulunmasının önemi vurgulanmaktadır. Buna göre resimli çocuk kitaplarını da içeren bu merkezler, çocuğun okuma-yazma etkinliklerine ve kitaplara karşı olumlu bir tutum geliştirmesinin yolunu açmaktadır (MEB, 2013).

Çocukların dünyayı nasıl gördükleri ve cinsiyetler hakkındaki farkındalıkları, çocuk edebiyatında gördükleri ve duydukları kalıp yargılardan büyük ölçüde etkilenir (Tepper ve Cassidy, 1999; Frawley, 2008). Çocuklar okudukları kitaplardaki kültürel sembollere ve egemen kültürden gelen cinsiyet ideolojilerine, değerlere ve inançlara maruz kalırlar (Taylor, 2003). Bu kitapların kalıplaşmış cinsiyet rolleri sunması çocukların davranışlarını kısıtlayarak, bu davranışları kalıp yargılar yönünde şekillendirir (Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek, 1996). Çocuk kitaplarında yansıtılan kalıp yargılar çocukların cinsiyetlerine yönelik olumsuz algılar geliştirmesine, potansiyellerini yanlış değerlendirmelerine, benlik algılarını sınırlandırmalarına, performanslarında engellemelerle karşılaşmalarına, yetersizlik, suçluluk gibi birçok engelleyici ve hastalık oluşturuıcı duyguları normalden fazla yaşamalarına sebep olabilmektedir (Deniz ve Gözütok, 2017). Çocuk edebiyatındaki birçok araştırma, cinsiyetin çocuk edebiyatında temsil edilme biçiminin çocuklar tarafından özümsemiğini ve toplumdaki cinsiyete uygun davranışlara ilişkin tutum, davranış ve algılarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Nair ve Rosli, 2013; Ruterana, 2017).

1.4. ÇOCUK EDEBİYATI

Edebiyat, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından, olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020). Pospelov’a göre (2005) edebiyat, yazılı ve sözlü olarak üretilen dile dayalı sanatsal yaratılışın tümüdür. Edebiyat insanı eğitime, insanın kişiliğini değiştirme ve geliştirme gibi işlevleriyle bireylere duyarlılık,

düşünebilme yetisi ve eleştirel bakış açısı kazandırır (Binyazar, 2015; Kavcar 2017). Edebiyat değişik insanlık durumlarını yansıtarak insan doğasını tanıtır; bu yolla yaşantımızı zenginleştirir, güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirir. Edebiyat ürünleri toplumu yansıttığı gibi yaşamı da biçimlendirerek hem okuyucuyu hem de toplumu derinden etkiler (Kavcar, 2017). Edebiyat çocuğun sosyal hayatın içinde yer almasını sağlayarak ve çocuklara hayal dünyasının kapılarını açarak onların duygusal gereksinimlerini karşıladığından çocukların eğitiminde en etkili yollardan birisidir (Can, 2014).

Çocuk edebiyatı erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten (Sever, 2008) yazılı ve sözlü ürünlerin genel adıdır (Oğuzkan, 2013). Can (2014) çocuk edebiyatını okuyucuda farkındalık yaratan, estetik duygunun oluşmasına katkıda bulunan ve geçmiş ve gelecek arasında bağ kurarken aynı zamanda kültürel mirasın sürdürücüsü işlevi gören edebi tür olarak tanımlamaktadır

Çocuk edebiyatı çocukların anlama düzeylerine, ilgi, beğeni ve beklentilerine uygun; onların bakışını, duyusunu, dünyasını, gerçekliğini yansıtan, hem kendilerini hem de diğer insanları ve yaşamı anlama/keşfetme konusundaki gereksinimlerini kurmaca bir gerçeklikle karşılayan sanat ürünleridir (Aslan, 2019). Çocuk edebiyatı çocuklara yönelik, çocuk gerçekliğine uygun, edebiyat değeri taşıyan geçiş dönemi edebiyatı olarak da ifade edilmektedir (Şirin, 2016). Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007)'a göre çocuk edebiyatı üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, çocuğun kelime hazinesine uygun ve ana dilini geliştirebilir özellikte olmalıdır. Ayrıca ulusal ve evrensel değerleri içermeli ve çocuğun psiko-sosyal gelişimine katkı sağlamalıdır. Çocuk edebiyatı masal, fabl, fıkra, günlük, hikaye, roman, anı, tiyatro biyografik eserler, gezi yazıları, şiir, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar olarak sınıflandırılmaktadır (Arıcı, 2018; Oğuzkan, 2013).

Çocuk edebiyatının en önemli işlevi çocuğun kendini tanımasına ve değerli bulmasına yardımcı olarak çocuğun ruhsal gelişimine katkıda bulunmaktır (Çetindağ, 2011). Çocuk edebiyatı yazınsal iletiler yoluyla çocukların duygu, düş ve düşünce dünyalarını zenginleştirir; başka mekân ve zamanlara gidebilme imkanı sağlayarak

yaşam alanlarını ve ufuklarını genişletir (Aslan, 2019). Yaşamın erken yıllarında edebi eserle tanışan çocuğun hayal dünyası gelişir. Eserde geçen karakterlerin yerine kendini koymasıyla (Can, 2014) algılama ve yorumlama gücü, kavrama becerileri, hayal dünyaları, hayat deneyimleri, zevkleri ve dilleri gelişir (Çetindağ, 2011; Geçgel ve Ak, 2007). Çocuklar edebiyat yoluyla gerçek hayatı deneyimler ve gerçek hayata hazırlanırlar, yaşam hakkında yeni kavram ve deneyim kazanırlar (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007).

Çocuk edebiyatı, çocukların kendi yaşamları ile başkalarının yaşamları arasında bağ kurmasını sağlar, duygularını harekete geçirir (Gönen, 2014). Çocukların yeni ilgi alanları oluşturmalarına katkıda bulunur, onlara heyecan verici maceralar yaşatarak okumayı sevmelerine ve zamanla okuma kültürü kazanmalarına katkıda bulunur (Aslan, 2019). Ayrıca çocuk edebiyatı, çocuğun sanatçının kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurmasını sağlayarak iyiye, güzele, doğruya yönelmesi işlevi görür (Çetindağ, 2011). Çocuklar kitaplar sayesinde; kendileriyle aynı soruları yaşayan başkalarının da olduğunu görerek özgüven duygusu geliştirmenin yanı sıra farklı olaylara farklı bakış açılarını da görürler (Gönen, 2014). Dolayısıyla çocuk edebiyatı çocuğun dil ve kişilik gelişimi, bilişsel ve sosyal gelişimini sağlamanın yanında, duygu, düşünce, hayal ve sanat-estetik eğitimi ile çocukların iç dünyalarını zenginleştirir (Şirin, 2016). Özetle çocuk edebiyatı çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleme işlevi görmesinin yanında çocuğu gerçek yaşama hazırlar, gerçek yaşamında ihtiyacı olan sosyal beceriler edinmesini sağlar ve tüm bunları yaparken aynı zamanda çocuğu sanatsal olarak eğitir.

Çocuk edebiyatı içerisinde yer alan çocuk kitapları okul öncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran, onlara ana dilinin güzelliğini duyumsatan görsel ve yazılı araçlardır (Sever, 2008). Bu araçlar aracılığıyla çocuklar olay, olgu ve durumları sanatçı bakış açısıyla yorumlamaya başlarlar. Kökçü (2021) çocuk kitaplarını içeriklerine göre ABC kitapları, sayı kitapları, ninni kitapları, tekerleme kitapları, kavram kitapları, resimli kitaplar, ilk okuma kitapları, tanıma ve algılama kitapları, dokunsal (taklit) kitaplar, sesli kitaplar olarak ele almaktadır. Çocuk kitaplarından olan resimli çocuk kitapları ise üç grupta ele alınmaktadır;

- Edebi olmayan çocuk kitapları (ABC kitapları)
- Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplar (Resimli Kitaplar)
- Okul çağı çocukları için hazırlanan kitaplar

1.4.1. Edebi Olmayan Çocuk Kitapları (ABC Kitapları)

Hedef kitlesi 0-3 yaş olan bu kitaplar çocukların ilk karşılaştığı kitaplardır. Bu kitapların amacı çocukları edebiyatla tanıştırmaktır. Tamamen resimlerden oluşabildiği gibi resimlerin altında bir kelime ya da kısa bir cümle bulunabilen bu kitaplarda konu veya olaya yer verilmez. ABC kitapları çocukların kelime hazinesine katkıda bulunduğu gibi çevresindeki nesnelere tanımasına yardımcı olan öğretici özellikleri ağır basan eserlerdir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Çocuklara alfabeyi öğretmeyi amaçlayan ABC kitaplarında kronolojik bir sıra ile çocuklara harf öğretilirken, ilgili harfe yönelik araç-gereç, hayvan, bitki resimleri verilerek kavram öğretimi gerçekleştirir. ABC kitapları, ilgili kavrama yönelik yapılan açıklama ile desteklenebilirken kitaplarda sadece resimler de kullanılabilir (Kökçü, 2021). Temizyürek, Şahbaz ve Gürel (2016) bu kitapların fiziksel özelliklerinin okul öncesi dönemdeki ya da okul çağındaki çocuklar için hazırlanan kitaplardan farklı olduğunu; sağlam yapılı olmaları ve kapağının karton, mukavva gibi yırtılmayacak sağlam malzemelerden oluşması gerektiğini belirtmektedirler. Bez/kumaş kitaplar, resimli ve sesli uyarılar içeren kitaplar, banyo kitapları/naylon kitaplar ABC kitapları arasında sayılmaktadır.

1.4.2. Okul Öncesi Çocuklar İçin Hazırlanan Kitaplar (Resimli Çocuk Kitapları)

3-6 yaş arası çocuklar için hazırlanan kitaplardır. Resimli kitaplar okul öncesi dönemdeki çocuklara başkası tarafından okunan; metin kadar veya metinden daha fazla resim içeren kitaplardır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Bu kitaplarda metin ve resimler uyumlu bir ilişki içindedir bazen resimler metnin önüne geçerek metni tamamlar (Sipe, 1998). Esas unsur resim olduğu için bazen az bazen de hiç sözcük kullanmadan bir dizi resimler aracılığıyla verilmek istenen iletiyi iletelebilmektedir. Diğer çocuk kitaplarına göre daha çok göze hitap etmeleri nedeniyle resimlerin çocuklar için dikkat çekici olması önemlidir (Şahin, 2014).

Araştırmanın konusu resimli çocuk kitapları olduğundan çalışmanın bir sonraki bölümünde bu konuyla ilgili daha kapsamlı bilgilere yer verilmiştir.

1.4.3. Okul Çağı Çocukları İçin Hazırlanan Kitaplar

Çocukların kendi kendine okuyabileceği kitaplardır; çocukların dikkat süresi arttığından içerik açısından önceki yaş grupları için hazırlanan kitaplara göre daha gelişmiş olmalıdırlar. Bu kitaplarda ele alınacak konu, olay ve karakterler daha ayrıntılı işlenebildiği gibi metinler de daha uzun olabilmektedir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Yazı oranı gittikçe artıyor olmasına rağmen resmin hem kavram öğretimini kolaylaştırması hem de okumayı hızlandırmasından ötürü resimlemeye de önem verilmelidir. Bu nedenle, okul çağı çocukları için hazırlanan kitaplardaki resimlerin fotoğraflara benzemesi, çizgi ve kompozisyonun hayal gücüne seslenmesinin önemlidir (Oğuzkan, 2013). Bilgilendirici olmasının yanında eğlendirici özelliğe de sahip olmalıdır (Aytekin, 2016: s. 69). Bu dönemdeki çocuklar hala somut düşündüğü için bu türdeki kitapların gerçekte hayal dünyası arasında köprüler kurulmasına yardım etmeleri gerekmektedir (Oğuzkan, 2013).

1.5. RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI

Resimli çocuk kitapları okul öncesi dönemde yetişkinler tarafından okunan ve çocuklar tarafından resimlerine bakılan (Sever, 2008) çocukları dil ve resim ile uyararak onların dil, motor, duygusal ve kavramsal gelişimlerine katkı sağlayan eserlerden oluşmaktadır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). İçinde resim olan her kitabın bu türe girmeyeceğini ifade eden Dereobalı (2015) bu kitapların hikaye ya da masal özellikleri taşıması gerektiğini ifade etmektedir. Resimli çocuk kitaplarında, basit bir hikâye ya da masal, arka arkaya hem resimle hem de metinle çocuğa anlatılmaktadır (Dereobalı, 2015). Görsel ve sözel olmak üzere iki iletişim biçiminin birleşmesinden oluşan resimli kitaplarda (Nikolajeva ve Scott, 2013) resimler, metnin iletisini tamamlar, metinde sözcüklerle anlatılmayanları çizgi ve renklerin diliyle çocuğa aktarır (Sever, 2008). Resimlerin işlevi temsil etmek ve tanımlamak iken kelimelerin işlevi anlatmaktır (Nikolajeva ve Scott, 2013).

Resimli çocuk kitapları çocuğun bütün gelişim alanlarını desteklemede oldukça etkili bir güce sahip olan gereçlerdir (Veziroğlu ve Gönen, 2012). Dil ve

konuşmanın en hızlı geliştiği dönem olan okul öncesi dönemde bu kitapların kullanılması çocuğun hem dil gelişimine hem zihinsel gelişimine katkı sağlar (Çetindağ, 2011; Gönen, 1991). Çocuğun kavramsal gelişim sürecine ve anlama becerisine katkı sağlayan resimli kitaplar, bu dönemdeki çocukların öğrendikleri yeni kavramları adlandırma, bunlar arasında bağ kurma gibi bilişsel süreçleri işletir (Sever, 2008). Resimler aracılığıyla çocuk, yaşadığı dünyanın dışında bir evrenle tanışma fırsatı bulur. Bu, çocuğun hem hayal dünyasını zenginleştirir hem de yaratıcılığını destekler (Arıcı, 2018).

Resimli kitapların bir dilin önemli taşıyıcıları olan konuşma, dil, jestler, kıyafetler gibi bütün iletişim araçlarının bir arada kullanılmasına fırsat tanınması, onları benzersiz bir sanat yapmaktadır (Nikolajeva ve Scott, 2013). Çocukların karşılaştıkları ilk edebi ve estetik ürünler olan resimli çocuk kitapları aracılığıyla çocuklar estetik değerleri kazanır ve sanattan zevk alma ihtiyaçlarını karşılar (Dereobalı, 2015). Ayrıca, resimli kitaplar eleştirel düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlar, çocukları sosyal yönden destekler (Gönen, 1991). Yetişkinler tarafından çocuklara okunan bu kitaplar, yetişkinlerle çocuklar arasında fiziksel ve duygusal bir yakınlık kurarak (Sever, 2008) çocukların toplumsallaşmasını sağlar (Gönen, 1991).

Resimli çocuk kitaplarının yukarıda sözü edilen bu işlevleri Milli Eğitim Bakanlığı (2020)'nin United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) desteğiyle hazırladığı projede de aşağıdaki şekilde vurgulanmaktadır. Resimli çocuk kitapları:

- Çocukların ana dilini öğrenmesini sağlar.
- Bebeklikten başlayarak çocukları renkler, çizgiler, harfler ve sözcüklerle tanıştırır.
- Oynama, eğlenme, görme, duyma, dokunma yoluyla tanıma ve keşfetme gereksinimlerini karşılar.
- Duygu ve düşünce dünyalarını besler, yaratıcılık ve hayal dünyalarını geliştirir.
- Çocukların kendileri ve çevrelerinde olup bitenleri fark etmelerini sağlar, gözlem yeteneklerini geliştirerek keşfetme olanağı sunar.

- Kişiliğin bir parçası olan duyguları, değer yargıları ve anlayış tarzlarını geliştirir.
- Sevme, anlama, saygılı olma, hediye etme, paylaşma gibi birçok sosyal kavramı öğrenmelerine olanak tanır.
- Çocukların gelişmekte olan iç ve dış dünyalarına katkıda bulunur.

Yaşamın ilk yıllarındaki izlenimler ömür boyu etkili olduğundan (Gönen, 1991) çocuğun ilk tanıdığı kitaplar çocuklara olumsuz duygular yaşatmaktan uzak olmalıdır (Oğuzkan, 2013). Çocukların yaşamında önemli bir yere sahip olan resimli çocuk kitapları her türlü önyargıdan arındırılmış olmalı; ırk üstünlüğü, din ve bağnazlık dolaylı ya da doğrudan aşılmalıdır (Oğuzkan, 2013). Kitaplarda cinsiyetlere dair kalıp yargılar yansıtılmamalı (Yılmaz, 2016), kadına ve erkeğe verilen değer ve yüklenen anlam arasında farklılık olmamalıdır (Sever ve Aslan, 2011). Diğer bir deyişle, kitapların, çocuklara duygusuyla, düşüncesiyle kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir yaşam alanı sunmaları gerekmektedir (Sever, 2008).

Öte yandan resimli çocuk kitapları ideolojik olarak tarafsız değildir ve çeşitli önyargıları, özellikle cinsiyetçilik ve ırkçılığı yansıtır (Short, 2001; Akt. Marie 2007). Yapılan birçok araştırma çocuk kitaplarında cinsiyetlere yönelik eşitlikçi olmayan tasvirler sunulduğunu ortaya koymaktadır. Kadınlar için genellikle pasif, bağımlı, duygusal zayıf karakter imajı yaratılırken (Berry ve Wilkins, 2017; Turner Bowker, 1996) erkeklerin aktif, bağımsız, güçlü, cesur, yetenekli karakterler olduğu imajı yaratılmaktadır (Kaynak ve Aktaş, 2017; Rollas, 2017). Resimli çocuk kitaplarında erkek karakterler daha fazla görünürlüğe sahiptir ve ana karakterlerin çoğunu erkekler oluşturmaktadır (Flipovic, 2018; McCabe vd., 2011). Buna karşın kadınlar ikinci kişi ya da yardımcı karakterler olarak sunulmaktadır (Diekman ve Murmen, 2004).

Karakterlerin tasvir edildikleri mekanlar da cinsiyet kalıp yargıları yönünde şekillenmektedir. Kadınlar çoğunlukla ev içinde konumlandırılırken erkekler evin dışında konumlandırılmaktadır (Kaynak ve Aktaş, 2017). Diğer bir deyişle erkekler kamusal alanda, kadınlar özel alanda tasvir edilmektedir (Concordă, 2018). Dolayısıyla karakterlerin edimleri de farklılık göstermektedir. Erkekler çalışan, para

getiren işlerde (Rollas, 2017) kadınlar ise ev içinde ev işleri ve çocuk bakımına yönelik işlerle ilişkilendirilerek (Gürşimşek ve Günay, 2005) tasvir edilmektedir. Demir'in (2013) de ifade ettiği gibi kadınlar ev, çocuk bakımı, temizlik gibi ücretsiz alanlarda sınırlandırılmaktadır. Resimli çocuk kitaplarında kadınlara atfedilen rol başta *anneliktir* (Weitzman vd, 1972) buna karşın erkekler *baba* olarak neredeyse görünmezdir (Anderson ve Hamilton, 2005). Kadınlara sınırlı sayıda meslek atfedilmekte (Gooden ve Gooden, 2001) ve mesleksel rollerine çok az vurgu yapılmakta iken (Peker, 2019) birçok meslek erkeklere uygun görülmektedir (Hamilton vd., 2006). Erkekler ev dışında bağımsızlık ve güç gerektiren işlerde temsil edilmektedir (Weitzman vd., 1972).

Williams, Vernon, Williams ve Malecha (1987) kitaplarda sunulan rol modellerin çocukların nasıl düşünmesi ve davranması gerektiği konusunda çocuklara mesajlar verdiğini ifade etmektedir. Çocukların okuduğu her şey öz kimliklerinin oluşumuna katkıda bulunmakta (Tsao, 2008) ve çocukların özbenlikleri cinsiyetlerin olumsuz tasvirlerinden etkilenmektedir (Gooden ve Gooden, 2001). Bu nedenle kişilik gelişiminin en önemli evrelerinden olan okul öncesi dönem için hazırlanmış kitapların titizlikle hazırlanması gerekmektedir.

1.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın genel çerçevesine uyan ve araştırmacının ulaşabildiği resimli çocuk kitaplarıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş belli başlı bazı araştırmalara yer verilecektir.

1.6.1. Uluslararası Düzeyde Yapılan Çalışmalar

Weitzman ve diğerleri (1972) *Sex-role Socialization in Picture Books for Preschool Children* (Okul öncesi çocuklar için yazılan kitaplarda cinsiyet sosyalleşmesi) başlıklı çalışmalarında, ödüllü kitaplarda kitabın başlığı, ana karakterleri, resimlerdeki cinsiyet dağılımı ve karakterlerin rollerine odaklanarak cinsiyetler arasında farklılık bulunup bulunmadığını araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre kadınlar pasif ve hareketsiz bireyler olarak yansıtılırken, erkekler aktif, lider ve bağımsız bireyler olarak yansıtılmaktadır. Kadınların başlıklarda, resimlerde, ana rollerde erkeklerden daha az sayıda gösterildiği bulunmuştur.

Araştırmada ayrıca meslek temsillerinde de cinsiyetler arasında farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. Buna göre erkekler çok çeşitli mesleklerde tasvir edilirken kadınlar çok sınırlı mesleklerde tasvir edilmektedir. Kadınlar çoğunlukla eş ve anne olarak sunulmaktadır.

Turner Bowker (1996) *Gender Stereotyped Descriptors in Children's Picture Books: Does "Curious Jane" Exist in the Literature?* (Resimli Çocuk Kitaplarında Basmakalıplaşmış Cinsiyet Tanımlayıcılar: Edebiyatta "Curious Jane" var mı?) başlıklı araştırmada kitap başlıklarında, resimlerde ve ana rollerde cinsiyetlerin temsil edilme sıklığını ve karakterleri tanımlamak için kullanılan sıfatların cinsiyetlere göre değişkenlik gösterip göstermediğini araştırmıştır. Araştırma sonuçları erkeklerin kadınlardan daha güçlü, aktif ve erkeksi sıfatlarla tanımlandığı göstermiştir. Erkekleri tanımlamak için kullanılan sıfatlar büyük, korkunç, şiddetli, öfkeli, cesur, gururlu iken kadınları tanımlamak için kullanılan sıfatlar güzel, korkmuş, değerli, tatlı, zayıf olarak bulunmuştur. Araştırmacı, kadınlar için kullanılan sıfatların erkeklere oranla toplumca daha olumlu kabul edilen sıfatlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Temsil edilme sıklığı analizine göre ise erkekler başlıklarda ve resimlerde önemli ölçüde daha sık temsil edilmekte iken ana rollerin dağılımında cinsiyetler arasında önemli bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Erkekler güçlü, aktif, baskın, bağımsız, dış mekanda, kahraman ve rekabetçi olarak yansıtılırken kadınlar yardımcı, bakıcı, bağımlı, pasif ve ev içi rollerde temsil edilmektedir.

Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek (1996) resimli çocuk kitaplarını kitabın yazarı, kitabın resimleyeni, kitabın ana karakteri, karakterlerin cinsiyet dağılımı, karakterlerin tasvir edildiği mekan ve karakterlerin davranışsal özellikleri yönlerinden inceledikleri *Gender Role Portrayals in Preschool Picture Books* (Okul öncesi resimli kitaplarında cinsiyet rolü tasvirleri) başlıklı çalışmalarında kişileştirilmiş hayvanların ve insanların cinsiyet temsillerini araştırmışlardır. İnsan karakterler içeren kitaplarda ana rollerde ve karakter olarak kadın ve erkek karakterlerin birbirine yakın oranda temsil edildiği sonucuna ulaşmışlardır. Hayvan temsillerinde ise erkekler ana rollerde ve karakterlerin görünürlüğü açısından kadınların dört katından fazla bir oranda temsil edilmektedir. Mekan tasvirlerinde cinsiyetler arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır. Kitaplarda kadınlar bağımlı

ve pasif bireyler olarak daha sık tasvir edilirken, erkekler bağımsız ve yaratıcı bireyler olarak daha sık tasvir edilmektedir.

Tepper ve Cassidy'nin (1999) *Gender Differences in Emotional Language in Children's Picture Books* (Resimli çocuk kitaplarında duygusal dilde cinsiyet farklılıkları) resimli çocuk kitaplarında kadın ve erkeklerin sergilediği duygu türlerini değerlendirdikleri araştırma bulguları, cinsiyetler arasında farklılık olmadığını ortaya çıkarmıştır. Araştırmada erkek karakterlerin daha çok erkekler için uygun olduğu düşünülen duygusal kelimelerle ilişkilendirileceği, kadın karakterlerin ise daha çok kadınlar için uygun olduğu düşünülen duygusal kelimelerle ilişkilendirileceği varsayılmıştır. Fakat hipotezin aksine hem erkekler hem kadınlar için eşit miktarda duygusal dil kullanıldığı görülmüştür ve iki cinsiyet için de kullanılan duygusal kelime türleri arasında bir farklılık bulunmamıştır. Karakterlerin cinsiyet dağılımı analizine göre ise, erkekler başlıklarda, resimlerde ve ana rollerde kadınlara göre daha fazla oranda temsil edilmektedir.

Gender Representation in Notable Children's Picture Books: 1995–1999 (Bilindik Resimli çocuk kitaplarında cinsiyet temsili: 1995-1999) başlıklı araştırmada resimli çocuk kitaplarında ana karakterin cinsiyeti, resimlerde ve başlıklarda cinsiyet temsillerini araştıran Gooden ve Gooden (2001), ana rollerde kadın ve erkek oranının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada erkeklerin tek başına resmedilme olasılığının kadınlardan önemli ölçüde daha fazla olduğu ve erkeklerin kadınlara göre neredeyse iki kat daha fazla mesleki rolde temsil edildiği bulunmuştur. Kadınlar doktor, şef gibi birkaç geleneksel olmayan rolde yansıtılmasına rağmen birçoğu hala geleneksel rollerde yansıtılmaktadır. Birkaç oğlan çocuk çamaşır yıkama gibi kalıp yargısal olmayan faaliyetlerde bulunurken tasvir edilmesine rağmen çoğu yetişkin erkek ev işi veya çocuk bakımı gibi eylemlerde bulunurken tasvir edilmemiştir.

Anderson ve Hamilton (2005), *Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father* (Resimli çocuk kitaplarında ebeveynlerin cinsiyet rolü klişeleştirmesi: Görünmez baba) başlıklı araştırmada, babanın çocuk edebiyatındaki rolünü değerlendirmek için 1995-2001 yılları arasında ödüllü ve çok satan 200 resimli kitabı incelemiştir. Araştırmacılar başlıklarda, karakter olarak ve resimsel sunumlarda erkeklerin önemli ölçüde kadınlardan fazla

olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bulgular anne ve baba tasvirlerinde önemli dengesizliğe işaret etmektedir. Baba figürü yeterince temsil edilmemiştir ve çocuklarının hayatında önemli rolleri olan bireyler olarak sunulmamıştır. Baba figürü çocuklarla ilgili olan besleme, bebek taşıma, çocukla ilgilenme gibi işlere kayıtsız ve tembel bireyler olarak sunulmuştur. İncelenen kitaplarda çocuklarla ilgili işlerin çoğu anneler tarafından yapılmaktadır. Anneler, çocuklarını eğiten şefkatli bakıcılar olarak babalardan daha sık gösterilmiştir.

Hamilton vd. (2006) *Gender Stereotyping and Under-representation of Female Characters in 200 Popular Children's Picture Books: A Twenty-first Century Update* (200 popüler resimli çocuk kitabında kadın karakterlerin cinsiyet basmakalıplaştırılması ve yetersiz temsil edilmesi: Yirmibirinci yüzyıl güncellemesi) başlıklı araştırmada, kadın karakterlerin resimli çocuk kitaplarında hala yeterince temsil edilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Erkekler ana rollerde kadınların neredeyse iki katı bir oranda yer almaktadır ve kitap resimlerinde erkek karakterler daha sık yer almaktadır. Kadın karakterlerin iç mekanlarda bakıcı ve besleyici rollerde gösterilme sıklığının erkek karakterlerden fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada cinsiyetlere atfedilen mesleklerin de kalıp yargısal olduğu ortaya konmaktadır. Buna göre kadınlar öğretmen, hostes, hemşire, terzi gibi geleneksel mesleklerde daha sık temsil edilmektedir ve nadiren geleneksel olmayan mesleklerde temsil edilmektedir. Araştırma erkeklerin çok daha fazla türde meslekte temsil edildiğini ortaya çıkarmıştır.

McCabe ve diğerleri (2011) *Gender in Twentieth-Century Children's Books Patterns of Disparity in Titles and Central Characters* (Yirminci yüzyıl kitaplarında cinsiyet: başlıklarda ve ana karakterlerde eşitsizlik modelleri) başlıklı araştırmada tarihsel bir inceleme yaparak, zaman içinde resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet yönünden iyileşme olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre erkek karakterlerin görünürlüğu kadın karakterlerden daha fazladır ve erkek karakterler ana rollerde ve başlıklarda sayıca kadın karakterlerden daha fazla temsil edilmektedir. Araştırmacılar hayvan temsillerinde de eşitsizliğin sürdüğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre ana rollerde erkek hayvanlar, dişi hayvanların iki katından fazladır.

Paytner (2011) *Gender Stereotypes And Representation of Female Characters in Children'S Picture Books* (Resimli çocuk kitaplarında cinsiyet basmakalıpları ve

kadın karakterlerin temsili) başlıklı araştırmada 2010 yılında basılan resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ve kadın temsilini incelemiştir. Araştırma, kitaplarda ana karakter olarak ve başlıklarda, erkek karakterlerle kadın karakterler arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmada kitabın yazarının cinsiyeti ve ana roldeki karakterin cinsiyeti arasında bir ilişki bulunmazken cinsiyetler arasında duygular yönünden farklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kadınlar korku, utangaçlık, âşık olma gibi geleneksel duygularla ilişkilendirilirken erkekler öfke, tiksinti ve aşağılama gibi duygularla ilişkilendirilmiştir.

Yello (2012) *A Contact Analysis of Caldecott Medal and Honor Books From 2001-2011: Examining Gender Issues and Equity in 21st Century Children's Picture Books* (21. yüzyıl resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet meselelerini ve eşitliği inceleyen 2001-2011 tarihli Caldecott Madalyası ve Onur Kitaplarının içerik analizi) başlıklı araştırmada, ödüllü çocuk kitaplarını kitabın başlığı, ana roldeki karakterin cinsiyeti, resimlerdeki toplam kadın ve erkek sayısı, resimlerdeki toplam tarafsız karakter sayısı gibi yönlerden incelemiştir. Bu yolla çocuk literatüründe toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının hala var olup var olmadığını araştıran araştırmacı kadınların hala resimlerde ve başlıklarda yeterince temsil edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Başlıklarda, ana rollerde ve resimlerde erkekler kadınlardan daha fazla oranda temsil edilmektedir.

The Gendered Portrayal of Inanimate Characters in Children's Books (Çocuk kitaplarındaki cansız karakterlerin cinsiyetçi tasviri) başlıklı araştırmada kitabın kapağı, başlığı ve karakterlerini inceleyerek kişileştirilen nesne ve varlıkların cinsiyet temsillerini araştıran Berry ve Wilkins (2017), ulaşım araçları ve makinelerin erkek olarak; doğa temelli varlıkların ise kadın olarak tasvir edildiği sonucuna ulaşmışlardır. Hem erkek hem kadın olarak temsil edilen varlıkların yiyecekler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Güç ve güçlü olmak erkek karakterlere atfedilirken kadınlara güçle ilgili sıfatlar atfedilmemiştir. Erkek karakterler aktif iken kadınlar pasif ve yalnız tasvir edilmiştir. Genel olarak erkek karakterler güçlü, büyük, cesur, dik kafalı, duygusuz, yetenekli liderler olarak tasvir edilirken, kadın karakterler geleneksel kalıp yargılara meydan okuyan tipler olsalar da çoğunlukla güvensiz, kırılgan ve duygusal tipler olarak tasvir edilmiştir. Erkek karakterlerin

hareket halinde olma olasılıkları kadın karakterlere oranla oldukça fazla olduğu bulunmuştur.

Flipoviç (2018)'in *Gender Representation in Children's Books: Case of An Early Childhood Setting* (Çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyetin temsili: erken çocukluk dönemi vaka incelemesi) başlıklı çalışmasında resimlerde görünen karakter sayısı, karakterlerin faaliyetleri, karakterlere atfedilen temel özellikler, karakterlerin gerçekleştirdiği etkinlikler, aktif veya pasif olarak tanımlanan karakterler, zaman harcanan iç veya dış mekan, çocuk bakımı ve ebeveynlik davranışları ve karakterlerin cinsiyetlere göre dağılımı gibi göstergelere bakarak kitaplardaki toplumsal cinsiyet kodlarını tanımlamaya çalışmıştır. Erkeklerin aktif bireyler olarak ve ana rollerde temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Erkek karakterlerin oranı kadınlardan fazladır. Kadın karakterler eş ve anne olarak tasvir edilirken baba figürü neredeyse hiç gösterilmemektedir. Araştırmada ayrıca cinsiyetleri ayırt etmek için kıyafetler kullanılmaktadır. Buna göre kadınlar elbise, erkekler pantolon giyindirilerek belirtilmektedir. Giysilerin biçiminde de toplumsal cinsiyet kalıp yargıları sürdürülmektedir: Erkekler maceraya uygun sıcak giysiler giydirilirken kadınlar güzellik kriterlerine uygun giydirilmiştir. Dişi hayvanları erkek hayvanlardan ayırt etmek için kirpik, dudak, sutyen, göğüs gibi hayvanların doğasında olmayan kadınsı belirteçler kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Harper ve Adam (2020) *Gender Equity in Early Childhood Picture Books: A Cross-Cultural Study of Frequently Read Picture Books in Early Childhood Classrooms in the United States and Australia* (Okul öncesi resimli kitaplarında cinsiyet eşitliği: Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya'daki okul öncesi sınıflarında sıkça okunan resimli kitaplar üzerine kültürler arası bir çalışma) başlıklı araştırmada ABD ve Avustralya'da 3-5 yaş arasında eğitim veren okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimciler tarafından çocuklara okunan resimli çocuk kitaplarını kaydederek en çok okunan kitapları belirlemiştir. Belirlenen kitaplar toplumsal cinsiyet yönünden kültürler arası bir çalışmayla incelemiş ve kitapların ezici çoğunluğunun cinsiyet kalıp yargılarına sahip olduğu; kitaplarda hem kadın hem de erkek karakterlerin çoğunlukla geleneksel rollerde temsil edildiği ortaya konmuştur.

Lewis, Borkenhagen, Converse, Lupyan ve Seidenberg (2020) *What Might Books be Teaching Young Children About Gender?* (Kitaplar çocuklara ne öğretiyor

olabilir?) başlıklı araştırmada, çocuk kitaplarında bulunan sözcüklerin anlamsal çıkarımlarını yapmışlardır. Araştırma kadınların duygu, inançlar, başkalarıyla etkileşim ve bakım veren sözcüklerle; erkeklerin ise spor, ulaşım, aletler gibi fiziksel alandaki olaylara ilişkin sözcüklerle ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Dişil başlıkların daha çok aile üyelerine (anne, kız kardeş, büyükanne) atıf yapan kelimeler içerdiğini, eril başlıkların ise daha çok hayvanlara ve ailesel olmayan karakterlere atıf içerdiğini bulmuşlardır. Araştırmada ayrıca kadınlar için sosyal etkileşim içeren kelimeler kullanıldığı, erkekler için fiziksel etkileşim içeren kelimeler kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, çalışmalarda resimli çocuk kitaplarının; kitabın başlığı, kitap yazarının cinsiyeti, kitabı resimleyen cinsiyeti, kitabın kahramanı, karakterlerin cinsiyetleri, karakterlerin rolleri (Mesleksel ve aile içi roller), karakterlerin buldukları mekan, karakterlere atfedilen sıfatlar, karakterlerin eylemleri, karakterlerin kişilik özellikleri, karakterlerin giyim biçimleri ve kıyafetleri ve kullanılan dil açılarından incelendiği görülmektedir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre genel olarak resimli kitaplarda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının var olduğu görülmektedir. Kadınların ve erkeklerin hem rolleri hem de kişilik özellikleri kalıp yargısal bir şekilde sunulmaktadır. Kitaplarda erkekler kadınlardan daha fazla görünürlüğe sahiptir ve ana rollerde ağırlıklı olarak erkekler yer almaktadır. Buna karşın kadınlar ikinci kişi ya da yardımcı karakter olarak yer almaktadır. İnsan dışı varlıklarda da durum benzerdir; kahramanlar çoğunlukla erkek olarak tasvir edilmektedir.

1.6.2. Ulusal Düzeyde Yapılan Çalışmalar

Gürşimşek ve Günay (2005) *Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi* başlıklı çalışmalarında okul öncesine yönelik hazırlanan resimli kitaplarda cinsiyet rollerinin nasıl belirlendiğini ve kitaplara nasıl yansıdığını araştırmışlardır. Araştırmanın sonunda, kadınların elbise ve etek gibi kıyafetlerle ve pembe-yeşil renklerinin ağırlıklı olduğu giysilerle; erkeklerin ise en çoğunlukla pantolon ve gömlek ile ağırlıklı olarak da siyah, mavi ve yeşil renkli kıyafetlerle resmedildiği sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada ayrıca duygusallık, duyarlı ve sevgi dolu olmak gibi özelliklerin

kadınlarla; cesaret, yürekli olma gibi durumların erkeklerle ilişkilendirildiği; kadınların çoğunlukla anne rolünde resmedildiği ve anne karakterinin mutfakla ilişkilendirildiği ortaya konmuştur.

Köseler (2009)'in *Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet algusu* başlıklı araştırma bulguları kadınların çoğunlukla ev içinde ve çocukla ilgilenen anne rolünde yansıtıldığını ortaya koymaktadır. Baba figürü ev dışında ve ailenin geçimini sağlayan kişi olarak yansıtılmaktadır. Erkekler aktif, cesur, soğukkanlı, sorunlar karşısında yılmayan karakterler olarak yansıtılırken kadınlar pasif ve zayıf karakterler olarak yansıtılmaktadır. Kitaplarda kadınların meslek hayatı kısıtlı tutulmuş ve mesleki rollerine çok az atıf yapılmıştır. Kadınlar en çok öğretmenlik mesleğiyle tasvir edilirken erkekler en çok esnaflıkla tasvir edilmektedir. Ayrıca, araştırmada kız çocukların anneye ev işlerinde, oğlan çocukların ise anneye dışarıdan bir şeyler almak konusunda yardım ederken tasvir edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitapları: stereotipler ve kimlikler başlıklı araştırmayı yürüten Soyer (2009) hikâyelerde baba figürünün dış alanda, anne figürünün evde temsil edildiği bulgusuna ulaşmıştır. Kadın önlük ile ev işi yaparken resmedilmekte ve çocuklarla ilgilenme görevi her zaman anneye yüklenmektedir. Kitaplarda kadınlar genellikle ailesel rollerinin devamı yönündeki görece kapalı mekânlarda yer alan, öğretmenlik, sekreterlik, aşçılık, terzilik gibi mesleklerde temsil edilirken erkekler avukatlık, doktorluk, mimarlık, pilotluk, berberlik, şoförlük gibi mesleklerle temsil edilmektedir. Kız çocuklar oyuncak ayı, bebek ile ilişkilendirilirken oğlan çocuklar kamyon, tren gibi ulaşım araçları, top, topaç gibi oyuncaklarla ilişkilendirilmektedir. Kız çocuklar çoğunlukla ev içinde tasvir edilirken oğlan çocuklar ev dışında tasvir edilmektedir.

Sever ve Aslan'ın (2011) *Çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter çerçevesinin oluşturulmasında cinsiyet rollerinin sunulması* başlıklı çalışmaları resimli çocuk kitaplarında kadın ve erkek karakterlerin görünürlüğü açısından önemli bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Ana karakter olarak erkek karakterlerin oranı kadın karakterlerden fazladır. Kimi kitaplarda kadın karakterlerin belirgin bir şekilde etkin kişilikleriyle ön plana çıkarıldığı ve yaşamlarına yön veren karakterler olarak yansıtıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca hem kadın hem erkek

karakterlerin geleneksel roller dışında geleneksel olmayan rollerde de sunulduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Fakat yine de kadınların geleneksel rollerde yansıtılma oranı erkeklerin geleneksel rollerde yansıtılma oranından yüksek bulunmuştur.

Dilek (2014)'in *4-6 yaş çocuk öykülerindeki kahramanların mesleksenel analizi* başlıklı çalışmanın sonuçları kadınların çok düşük bir oranının meslek sahibi olarak gösterildiğini ortaya koymuştur. Kitaplarda kadınlar çoğunlukla anne rolünde yer alırken meslekleri ev hanımı, öğretmen, terzi, gibi toplumda kabul gören cinsiyet kalıp yargılarına uygun sunulmaktadır. Araştırmacı kitaplardaki kahramanların özellikleri ve mesleklerinin çocukların ileride bu mesleklere karşı tutumlarını etkileyebileceğine işaret etmektedir.

Şentürk'ün (2015) *Okul öncesi dönem çocukları için basılan resimli öykü kitaplarının toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar yönünden incelenmesi* başlıklı çalışmasının sonuçlarına göre kitapların yazar ve çizerlerinin büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Kitaplarda kadın ve erkek karakterin oranı birbirine yakın olsa da ev işleri, temizlik, çocuk bakımı ve yemek-servis gibi işler kadınlara atfedilmektedir. Erkeklerin dış mekanda, ev ve ev çevresinde gösterilme oranı kadınlardan yüksektir. Kadınların en çok tasvir edildiği meslek öğretmenlik iken erkeklerin en çok tasvir edildiği meslek tezgahçılık olarak bulunmuştur. Kız çocuklar evcilik oyuncakları ve bebeklerle oynarken oğlan çocuklar hareketli oyunlar oynamaktadır.

Deniz ve Gözütok (2017)'un *Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının cinsel gelişim ve cinsel eğitim açısından incelenmesi* başlıklı araştırmalarının sonuçları kitaplardaki metin ve resimlerin çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılar geliştirmelerine neden olacak şekilde hazırlandığını göstermektedir. Araştırmada, özellikle meslekler alanında, bilinçaltına erkeklerin üstün olduğuna dair mesajlar gönderdiği düşünülen mesajlara yer verildiğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar çocukların maruz kaldığı toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının özbenliklerine zarar verebileceğini, performanslarını yanlış değerlendirmelerine sebep olabileceğini belirtmektedirler.

Kaynak ve Aktaş (2017) tarafından gerçekleştirilen *Okul öncesi hikaye ve masal ve kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri* başlıklı araştırmanın sonuçları, kitaplarda kadın ve erkek karakterlerin sayıları arasında önemli bir fark olmadığını

ortaya koymaktadır. Kadınlar çoğunlukla ev içinde ve anne rolünde tasvir edilmektedir. Ayrıca kadınlar ağırlıklı olarak ev temizliği, çocuk bakımıyla ilgilenme, çocuğa şefkat gösterme gibi eylemlerde bulunurken, erkekler ise çoğunlukla ev dışında çocukla ilgilenme, fiziksel aktivitede bulunma, taşıt kullanma ve işe gitme gibi eylemlerde bulunmaktadır. Kadınların en çok temsil edildiği meslek öğretmenlik, erkeklerin en çok temsil edildiği meslek ise esnafıktır. Kadınlar gözetken/koruyan, sorgulayan ve öğreten yönleriyle; erkekler ise cesur/güçlü, kibirli ve saldırgan özellikleri ile ön plana çıkarılmaktadır. Ayrıca incelenen kitaplarda kadınlar alıngan, hayalperest, heyecanlı, karamsar, komik olarak yansıtılırken, erkekler özgüvenli/özdenetimli olarak yansıtılmaktadır. Araştırmacılar incelenen kitaplarda anne- çocuk ilişkisinin ön planda olduğunu, baba-çocuk ilişkisinin ikinci planda kaldığını belirtmektedir.

0-6 yaş resimli çocuk hikaye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası başlıklı çalışmada popüler hikaye kitaplarında erkeklik, kadınlık, annelik, babalık, kız çocuk ve erkek çocuk temsillerini araştıran Rollas (2017), hikâye kitaplarında kadınlığın pasif, edilgen, annelik rolü içinde, temizlik faaliyetleriyle ve mekânsal olarak ev içinde; erkekliğin ise etken, eylemlilik içinde, güçlü ve ekonomik faaliyet içinde, kamusal hayatta yer alan olarak temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Kız çocuklar genellikle bebekleriyle oynarken ya da annelerine yardım ederken gösterilmektedir. Kız çocuklar pasif ve nesne olarak sunulurken oğlan çocuklar aktif ve özne olarak sunulmaktadır.

Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün incelenmesi başlıklı araştırmayı yürüten Karaaslan, Kangal ve Arslan (2018), baba figürüne anne figüründen daha az yer verildiğini ve baba figürünün resmedildiği mekan ve eylemlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile örtüştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre baba figürü en çok evin salonunda ve dış mekanlarda resmedilmekte iken en az mutfakta resmedilmektedir. Ayrıca baba figürleri, en çok çocuğa sevgi/şefkat gösterme, çocuğun bakımıyla ilgilenme ve gazete okuma gibi eylemlerde bulunurken; en az ev temizliği, kitap okuma, taşıt kullanma ve sanatsal aktivitede bulunma gibi eylemlerle resmedilmektedir.

3-6 yaş arası için yayınlamış yerli ve çeviri resimli hikaye kitaplarında cinsiyet temsillerinin karşılaştırmalı içerik analizi başlıklı araştırmayı yürüten Peker (2019) hem yerli hem çeviri kitaplarda kadın karakterlerin ebeveynlere atfedilen

rollerde ve ev içi faaliyetlerde erkek karakterlere oranla daha fazla resmedildiğini bulmuştur. Hem yerli hem çeviri kitaplarda kadınların çalışma hayatı ve mesleki rolleri sınırlı tutulmuş, açıkça tanımlanmamıştır. Yerli kitaplarda hikayenin ana karakterlerinde kadınların oranı fazla iken çeviri kitaplarda ana karakterlerde erkeklerin oranı daha fazladır. Araştırmacı geleneksel rollerin hala kitaplarda var olduğunu, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı sınırlı örnekler yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye’de resimli çocuk kitaplarıyla ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde; araştırmalarda resimli çocuk kitaplarının kitabın yazarı ve çizeri, kitabın kahramanı, kitaplardaki karakter sayısı, karakterlerin dış görünüşleri (giysileri, aksesuarları, kıyafet renkleri), karakterlerin eylemleri/faaliyetleri, karakterlerin tasvir edildikleri mekan, karakterlerin rolleri (mesleki roller ve aile içi roller), karakterlerin kişilik özellikleri, karakterlerin oynadığı oyunlar ve oyuncaklar vb. yönünden incelendiği görülmektedir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, resimli kitaplarda genel olarak hem kadınların hem erkeklerin kalıp yargısal bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Kadınlar çoğunlukla anne rolünde, ev içinde ve ev işlerine dönük eylemlerde tasvir edilmektedir. Buna karşın kitaplarda baba figürü yeterince yer almamakta ve erkekler çoğunlukla dış mekanda ve ekonomik faaliyetlerle/ailenin gelirini sağlayan rollerle ilişkilendirilerek sunulmaktadır. Araştırmalara göre, geleneksel cinsiyet kalıpyargılarının olmadığı sınırlı sayıda resimli çocuk kitabı bulunmaktadır. Söz gelişi, Sever ve Aslan’ın (2011) gerçekleştirdikleri, beş yayınevinin 2010 yılında yayınlanmış çocuk kitaplarını inceledikleri araştırmalarının bulguları geleneksel cinsiyet tasvirlerinin dışına çıkan örnekler sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bu kitapların bazılarında kadınlar edilgin, zayıf karakterler olarak değil etkin kişilikleriyle ön plana çıkan ve yaşamlarına yön veren kişiler olarak temsil edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve veri analizi yer almaktadır.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının 3-6 yaş çocukları için yayınlanmış resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyetin nasıl yansıtıldığı nitel araştırma paradigmaları doğrultusunda ele alınmaktadır. Nitel araştırmalar veriyi sayılarla ve istatistiksel olarak anlatmak yerine daha az veriyle daha derinlemesine çalışma yapmaya olanak tanır (Seggie ve Bayyurt, 2015). Bu nedenle bu araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda bir hipotezi test etme amacı güdülmez, merak edilen bir olguyu keşfetmek üzere bir araştırma sorusuyla yola çıkılır (Given, 2021; s.12); yinelenen temalar, kalıplar, kavramlar belirlenerek tümevarımsal bir şekilde yorum yapılır (Nassaji, 2015) dolayısıyla bu araştırma yapısı itibariyle de niteldir.

Nitel araştırma desenleri içinde sayılmasa da doğrudan gözlem ya da görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda belge (doküman) incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; s. 189). Doğrudan gözlem ve görüşme bu araştırmanın amacına uygun olmadığından araştırmanın modeli belge inceleme modeline göre tasarlanmıştır. Belge inceleme, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Nitel araştırmalarda veriler doğrudan bilgi kaynaklarından edinildiğinden (Özden ve Saban, 2019) bu araştırmada veriler, araştırmanın veri setini oluşturan resimli çocuk kitapları üzerinden doğrudan toplanacaktır.

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

TÜBİTAK tarafından Popüler Bilim Kitapları başlığı altında yayınlanan Çocuk Kitaplığı Dizisinin 3-6 yaş arası resimli çocuk kitapları bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini TÜBİTAK tarafından basılmış Popüler

Bilim Kitapları Çocuk Kitaplığı Dizisinin 3-6 yaş arası resimli çocuk kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan örneklem türü ölçüt örneklemesidir. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada araştırmacı tarafından belirlenen ölçütler kullanılmıştır. Bu ölçütler aşağıda sunulmaktadır.

1. Çalışma için belirlenen birinci ölçüt, çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının gelişmesinde kilit bir öneme sahip olduğu alanyazında ortaya konan, 3-6 yaş arası çocuklar için hazırlanmış resimli çocuk kitaplarıdır.

2. Toplumsal cinsiyetin kalıp yargıları, kadının bilim ve teknolojiyle daha az ilişkili görülmesine neden olduğu alanyazındaki çalışmalarla ortaya konmaktadır. Bu bağlamda hem resmi bir devlet kurumu olması hem de bilimsel düşünmeyi teşvik etmek ve bilime özendirme amacıyla kurulması ve bu doğrultuda yayınlar yapması nedeniyle TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları bu araştırmanın ikinci ölçütü olarak ele alınmıştır.

3. Mevcut eğilime ve toplumsal cinsiyet temsillerine bakmak için basımı devam eden ve TÜBİTAK resmi web sitesinde satışı yapılan kitaplar ele alınmıştır. TÜBİTAK resmi web sitesinde satılan kitapların stok durumuna göre güncellenmesi araştırmayı zorlaştıracığı için 11.01.2021-01.02.2021 tarihleri arasında satışta olan kitaplar seçilmiştir.

4. Bu çalışmanın birincil odak noktası insan karakterler içeren resimli çocuk kitaplarıdır. Bilgilendirici kitaplar, sayı kitapları ve kavram kitapları kapsam dışında tutulmuştur.

Örnekleme ölçütlerine göre TÜBİTAK resmi web sitesinde (<https://esatis.tubitak.gov.tr/>) toplam 64 adet resimli çocuk kitabı seçilmiştir. Kitaplar araştırmacı tarafından satın alınmış, bütün kitaplar incelendikten sonra araştırmanın amacına uygun olmayan kitaplar, kurgu olmayan kavram kitapları, sayı kitapları ve bilgilendirici kitaplar çalışma grubundan çıkarılmıştır. TÜBİTAK tarafından Popüler Bilim Kitapları başlığı altında yayınlanan Çocuk Kitaplığı Dizisinin 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarından toplam 41 adet resimli çocuk kitabı bu araştırma kapsamına incelenmiştir. İncelenen kitapların 40'ı çeviri biri ise yerli yayındır. Araştırmada incelenen kitaplara ilişkin künye Ek 1'de sunulmaktadır.

2.2.1. TÜBİTAK Resimli Çocuk Kitaplığı

Türkiye’de bilim ve teknolojiyi teşvik etme, yönlendirme ve popülerleştirmeyi amaçlayan TÜBİTAK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın ilgili kuruluşlarından biridir. 1963 tarihinde kurulan TÜBİTAK 1993 tarihinden itibaren Popüler Bilim Kitapları yayınlamaya başlamıştır. TÜBİTAK, akademik ve endüstriyel araştırma/geliştirme çalışmalarını ve yenilikleri desteklemek, Ar-Ge projelerini desteklemek gibi işlevlerinin yanı sıra, Türkiye’de Bilim ve Teknoloji politikalarını belirlemekte ve toplumun her kesiminde bu farkındalığı artırmak üzere kitaplar ve dergiler yayınlamaktadır (TÜBİTAK, 2021). TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları hemen her yaş grubu için kitaplar hazırlamaktadır. Bu kitaplar arasında 1-5 yaş arası çocuklar için hazırladığı resimli çocuk kitapları da bulunmaktadır. Okul öncesi kitaplığı kategorisinde yer alan kitapların bu yaş çocukların duygusal, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleyecek biçimde titizlikle seçildiği ve incelendiği belirtilmektedir (TÜBİTAK, 2021).

2.3. VERİ TOPLAMA

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak belge (doküman) inceleme yöntemi kullanılmıştır. Belge araştırılmak istenen konu hakkındaki her türlü yazılı materyal olarak tanımlanabilir (Balcı, 2021). Nitel araştırmalarda görüşme, gözlem belge incelemesi gibi veri toplama yollarından bir ya da birkaçı işe koşulabilir (Özden ve Saban, 2019) ve araştırma problemiyle ilgili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler araştırmaya dahil edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.189). Bu çalışmada veriler, metin ve görseller içeren resimli çocuk kitaplarından toplanmıştır.

Araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metin ve görüntüler içermesi (Bowen, 2009) ve fiziksel olarak değiştirilmeden araştırmacıya belgeyi tekrar tekrar incelenme fırsatı sunması belge incelemesinin güçlü yönlerindedir (Love, 2003). Belge incelemede araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli belgeler elde edilir, gözden geçirilir, sorgulanır ve analiz edilir (Özkan, 2019). Bu çalışmada belge olarak TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının 3-6 yaş çocukları için yayınladığı resimli çocuk kitapları kullanılmıştır. Kitaplar alanyazında ortaya konan toplumsal cinsiyet temsilleri

bağlamında incelenmiş ve betimsel analiz ve içerik analiz yöntemleriyle analiz edilmiştir.

2.4. VERİ ANALİZİ

Bu araştırmada veri analizi yöntemlerinden betimsel analiz ve içerik analiz kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda nitel verinin frekans ve yüzde gibi betimsel hesaplamalar ile istatistiksel olarak analizi mümkün olmaktadır (Saldana, 2019). Bu araştırmada içerik analizinden elde edilen sonuçlar, okuyucunun anlamlandırmasını kolaylaştırmak için frekans ve yüzde hesapları ile sunulmuştur. Bu şekilde elde edilen verilerin sistematik ve açık bir biçimde betimlenmesi mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; s. 239). Betimsel analiz yaklaşımına göre veriler, daha önceden belirlenen temalara göre düzenlenir ve yorumlanır. Bu analizde elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; s. 240). Bu araştırmada temalar içerik analizi ile oluşturulmuştur. Elde edilen veriler açıklanmış ve sonuç bölümünde yorumlanmıştır.

İçerik analizi ise basılı materyaller, görüntüler ya da ses metinleri gibi anlamlı bir materyalin içerdiği açık veya gizli işaretlerin, sembollerin, anlamların ve mesajların ortaya çıkarılması olarak tanımlanabilir (Krippendorff, 2018). İçerik analizi resimler ve metin arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik (White ve Marsh, 2006) ve metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu araştırma resimlerden ve metinlerden yola çıkılarak toplumsal cinsiyet kodlarını ortaya çıkarmayı amaçladığından doğrudan gözlemin kullanılmadığı durumlar için uygun bir yöntem (Krippendorff, 2018) olan içerik analizi tercih edilmiştir.

İçerik analizinde insanların söyledikleri ya da yazdıkları, açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilir. Burada temel amaç sözel olmayan dokümanı nicel verilere dönüştürmektir (Balcı, 2021; s. 225). İçerik analizinde ayrıca bir metnin bazı sözcükleri belirli kurallara dayalı kodlamalarla daha küçük içerik kategorileri ile özetlenir (Büyüköztürk vd., 2017). Araştırmada kullanılan kitapların içeriğini oluşturan metinler ve resimler, alanyazının resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyete yönelik ortaya koyduğu kategorilerle tutarlı olarak incelenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2016), içerik analizinde kategorileştirmenin iki şekilde gerçekleştiğini belirtmektedir. Buna göre araştırmacı, kullanılan kategorileri kuramlardan yola çıkarak analizden önce belirler veya analiz devam ederken kategoriler araştırmacı tarafından ortaya çıkarılır. Bu araştırmada alanyazından elde edilen kategoriler ile bir çerçeve belirlenmiş ve bütün kitaplar bu bağlamda incelenerek kodlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016) bu kodlama şeklini *genel bir çerçeve içinde kodlama* olarak açıklamaktadır. Buna göre verilerin analizinden önce genel bir kavramsal yapı oluşturulur ve kodlamalar bu kavramlara göre yapılır. Bu araştırmada da kodlama işlemi tamamlandığında kaydedilen cevaplar bir araya getirilmiş, benzer olanlar gruplandırılarak bu araştırma için kullanılacak kategoriler ortaya çıkarılmıştır. Bailey (1987) kategorileştirmenin araştırılan belgelerin incelenmesi ve içerdikleri ortak elemanların saptanmasıyla gerçekleştirildiğini belirtmektedir (Akt., Balcı, 2021; s. 226). Düzenlenmiş bilginin yorumlanarak okuyucuya aktarılması daha kolay olduğundan, bu araştırmada da, kategoriler belirlendikten sonra tarafsız bir uzman ile birlikte kategoriler temalar çerçevesinde bir araya getirilmiş, veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiş ve düzenlenmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2018: s. 413).

Bu araştırmada, her kitabın analizi resimli kitabın kapağında başlayıp hikayenin sona erdiği sayfası ile son bulmuştur. Kitapların sonlarında yer alan hikayeye bağlantısı olmayan sayfalar incelenmemiştir. Bu bağlamda kitapların betimsel ve içerik analizi kitabın başlığı, kitabın kapağı, kitabın ana karakteri, karakterlerin cinsiyet dağılımı, dış görünüşleri (kıyafetler, kıyafet renkleri, aksesuarlar, saç uzunlukları), gösterildikleri mekan ve kullandıkları araç gereçler eylemlerini kapsamaktadır. Veri analizinde ortaya çıkarılan temalar ve kategoriler Tablo 1 ve Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 1

Resimli Çocuk Kitaplarında Resimlerle İlgili Ortaya Çıkan Temalar ve Kategoriler

Temalar	Kategoriler
Dış Görünüş	Kıyafetler Kıyafet Renkleri Aksesuarlar Saç Uzunlukları
Roller	Mesleksel Roller Aile İçi Roller
Eylemler/Aktiviteler	Sanatsal-Kültürel Eylemler Ev İşlerine Dönük Eylemler Çocuğa Bakımına Dönük Eylemler Mesleksel Eylemler Sportif Eylemler Tarımsal Eylemler Taşıt Kullanma Eylemleri Oyun Eylemleri Yapı-İnşa Eylemleri Yük-Eşya Taşıma Eylemleri
Mekan	İç Mekan Dış Mekan
Araç-Gereç	Oyun-Oyuncak Ev Araç Gereçleri Hırdavat Ve El Aletleri Teknolojik Araç Gereçler Müzik Aletleri Ulaşım Araçları Bebek Araç Gereçleri

Tablo 2*Resimli Çocuk Kitaplarında Metinlerle İlgili Ortaya Çıkan Temalar ve Kategoriler*

Temalar	Kategoriler
Dış Görünüş	Kıyafetler Fiziksel Özellikler Aksesuarlar
Roller	Mesleki Roller Aile İçi Roller
Eylemler/Aktiviteler	Sanatsal-Kültürel Eylemler Ev İşlerine Dönük Eylemler Çocuk Bakımına Dönük Eylemler Mesleksi Eylemler Sportif Eylemler Tarımsal Eylemler Oyun Eylemleri Yapı-İnşa Eylemleri
Mekan	İç Mekan Dış Mekan
Araç-Gereç	Oyun-Oyuncak Ev Araç Gereçleri Hırdavat ve El Aletleri Teknolojik Araç Gereçler Müzik Aletleri Ulaşım Araçları Bebek Araç Gereçleri
Karakterlerin Yazılı Tasviri	Karakter İsimleri Karakterlere Atfedilen Sıfatlar Karakterlerin Eylemleri Karakterlerin Fiziksel Özellikleri

2.5. ÇALIŞMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

İçerik analizinin kalitesi için önemli noktalardan biri sonuçların geçerliliğidir. Geçerlilik araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir (Karataş, 2015). Bu çalışmada geçerliliği sağlamak için dış geçerlilik ve iç geçerlilik göz önünde bulundurulmuştur. Milles ve Huberman (2019) dış geçerliliği araştırmanın kopyalanabilir olması olarak açıklamaktadır. Buna göre araştırmanın yöntemi ve süreçleri ayrıntılı ve açıkça açıklanmalıdır, verilerin nasıl toplandığı, işlendiği, özetlendiği, dönüştürüldüğü açıkça görülmelidir (Milles ve Huberman, 2019, s. 278). Bu çalışmada dış geçerliliği sağlamak için araştırmanın yöntemleri ve süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. İç geçerlilik ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin, çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliliğidir (Karataş, 2015).

Bu araştırmanın da iç geçerliliği, resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet ile ilgili alanyazının ortaya koyduğu cinsiyet temsilleri ile tutarlı kodlamalar ve kategoriler oluşturularak sağlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliği için ise kategorilerin belirlenmesi ve açık seçik tanımlanması en önemli aşamadır. Böylece kategorilerin yorumlanması, araştırmacıdan araştırmacıya ya da farklı zamanlarda değişiklik göstermeyerek araştırmanın güvenilirliği ve nesneliliği artmış olur (Yüksel, 2015). Bu çalışmada da kategoriler ve temalar açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya konmuştur. Kodlama sürecinde ise kategorilerin içerikleri detaylandırılmıştır. Kodlama güvenilirliği ise iki araştırmacının farklı zamanlarda aynı içeriği kodlaması ve cevaplarının bir araya getirilerek benzerlik oranının yüksek olmasıyla açıklanmaktadır (Miles ve Huberman, 2019, s. 64). Bu çalışmada incelenen kitaplar önce araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Farklı bir zamanda tarafsız bir araştırmacı (tez danışmanı) tarafından da kodlama yapılmıştır. İki araştırmacının cevapları bir araya getirilerek ortak yönler ve ayrışan yönlerin neler olduğu ortaya konarak bir kod havuzu oluşturulmuştur. Buna göre kitaplar yeniden kodlanmış ve araştırmacıların cevaplarının benzerlik oranları artırılarak araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenilirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)*100 formülü kullanılmıştır. Buna göre metinler için güvenilirlik 0,90 görseller içinse 0,88 olarak hesaplanmıştır.

2.6. KODLAMA

Bu bölümde her bir araştırma sorusuyla ilgili kodlamaların nasıl yapıldığı detaylandırılmıştır.

Kitap Başlıkları

Kitap başlıkları ile ilgili kodlama yapılırken kadın-erkek isimleri ve yaygın olarak kadınlar ve erkekler için kullanılan, söz gelişi aile ilişkilerini anlatan ve cinsiyete atıf yapan *teyze*, *dayı*, *hala* gibi kelimelerin yanında *kral*, *kraliçe* gibi cinsiyet belirten kelimeler dikkate alınmıştır. Cinsiyete atıf yaptığı düşünülen kelimelerin olduğu kitapların metinleri okunarak kelimenin eril ya da dişi olduğu belirlenmiştir. Cinsiyetlere dair herhangi bir kelime ya da isim içermeyen kitaplar *yansız (nötr)* olarak kodlanmıştır.

Kitap Kapaklarında Görünen Karakterlerin Cinsiyeti

Kitap kapaklarında görünen karakterlerin cinsiyeti kodlanırken belirgin olarak gözüken karakterlerin cinsiyeti kodlanmıştır. Arka planda görünen küçük karakterler kodlanmamıştır. Belirgin karakterler seçilirken resmin odağında olan, önde görünen veya diğer karakterlere oranla büyük resmedilen karakter olmasına dikkat edilmiştir. Aynı büyüklükte resmedilen ve yan yana olan karakterler ayrı ayrı sayılmış ve işlenmiştir. Bitkiler, hayvanlar, maketler, taşıtlar vb.) içeren kitap kapakları *İnsan dışı varlıklar* olarak kodlanmıştır. Kodlamalarda güçlük yaşandığında, eğer varsa, metinlerden ya da açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Kitapların Ana Karakterleri

Kitapların ana karakterlerine ilişkin kodlama yapılırken metnin ana odağında olan karakter ana karakter olarak kodlanmıştır. Birden fazla ana karakter olduğu durumlarda kitabın resimleri taranmış resimlerde en sık resmedilen karakter ana karakter olarak belirlenmiştir. Aynı sıklıkta resmedilen karakter olmadığı için eşit kategorisi yer almamıştır. Herhangi bir ana karakter içermeyen kitaplar *Kahramanı yok* olarak kodlanmıştır. Kahramanı bitki, hayvan, maket, taşıtlar vb olan kitaplar *İnsan dışı varlıklar* olarak kodlanmıştır. Kodlamalarda güçlük yaşandığında, eğer varsa, metinlerden ya da açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Karakterlerin Cinsiyet Dağılımı

Kitaplarda karakterlerin cinsiyet dağılımına ilişkin kodlama yapılırken resim ve metinlerde kadın ve erkek karakterlerin görünme sıklıkları karakter sayıları sayılarak belirlenmiştir. Resimler ve metinler incelenirken kitabın başka sayfalarında da olan aynı karakterler bir kez sayılmıştır. Karakterlerin cinsiyetleri tanımlanırken karakterin giyim ve saç özellikleri gibi göstergeler ve metinlerde ismine dair verilen bilgiler kullanılmıştır. Karakterlerin tanımlanmasının zor olduğu topluluk resimleri, resmin uzak bir noktasında bulunan karakterler ve arka planda çok küçük görünen karakterler sayılmamıştır. Bu durumda olan karakterler *Belirsiz* olarak kodlanmıştır. Kitaplarda yer alan bitki, hayvan, maket vb. *İnsan dışı varlıklar* olarak kodlanmıştır. Kodlamalarda güçlük yaşandığında, eğer varsa, metinlerden ya da açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Karakterlerin Dış Görünüşleri

Karakterlerin dış görünüşleriyle ilgili veriler kodlanırken resimlerde ve metinde yer alan bütün karakterlerin kıyafetleri, kıyafet renkleri, aksesuarları ve saç uzunlukları kodlanmıştır. Analizi basitleştirmek için alanyazında kadın ve erkekleri birbirinden ayırt etmek için en çok kullanılan kıyafetler tablolaştırılmıştır. Cinsiyetlere özgü olmadığı düşünülen kıyafetlere (*Kostüm, yağmurluk, mayo, pijama, tayt, süveter, yöresel kıyafetler, atlet, yelek, tulum, hurka ve önlük*) yer verilmemiştir.

Aksesuarlar kodlandıktan sonra analizi basitleştirmek için gruplama yapılmıştır. Buna göre;

- saç aksesuarları; toka, bandana, taç ve eşarp
- takı; küpe, yüzük, kolye ve bilezik
- çanta; sırt çantası, kol çantası ve el çantası olarak kodlanmıştır.

Karakterlerin kıyafet renkleri analiz edilirken turkuaz, fuşya gibi renklerin farklı tonları ile karşılaşılmıştır. Bu renkler için ayrı kod oluşturulmamış ve rengin kendisi gibi kodlanmıştır; turkuaz mavi, fuşya pembe olarak kodlanmıştır. Karakterlerin saç uzunlukları analizleri yapılırken bebeklerin saçları *Belirsiz* olarak kodlanmıştır. Saç boylarının görünmesini engelleyecek saç aksesuarlarıyla resmedilen (söz gelişi eşarp şapka gibi aksesuarlarla) karakterlerin saç boyları *Belirsiz* olarak kodlanmıştır. Karakterlerin fiziksel özellikleri kodlanırken metinlerden karakterlerin fiziksel özelliklerine dair yapılan açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Karakterlerin Tasvir Edildiği Mekan

Karakterlerin tasvir edildikleri mekan analizleri yapılırken resimlerden ve metinlerden iç mekan veya dış mekan olduğu kesin olarak belirlenebilen mekanlar kodlanmıştır. Analizi basitleştirmek için dış mekan kategorisinde yer alan orman, dağ, deniz kıyısı ve nehir kıyısı *Doğa* olarak kodlanmıştır. Kodlamalarda güçlük yaşandığında, eğer varsa, metinlerden ya da açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Karakterlerin Roller

Karakterlerin rolleri *Mesleki Roller* ve *Aile İçi Roller* şeklinde iki şekilde kodlanmıştır. Karakterlerin rolleri kodlanırken öncelikle metinlerden karakterlerin rollerine dair yapılan tanımlamalar kullanılmıştır. Rollerine dair tanımlama yapılmayan karakterlerin rollerini belirlemek için resimlerden yararlanılmıştır. Söz gelişi pilot olduğundan söz edilmeyen bir karakterin uçak kullanırken resmedilmiş olması, karakterin mesleki rolü olarak kodlanmıştır.

Karakterlerin Eylemleri/Aktivite

Karakterlerin eylemleriyle ilgili analiz yapılırken metinde anlatılan ve resimlerde tasvir edilen eylemler kodlanmıştır. Karakterlerin eylemleri kodlandıktan sonra analizi basitleştirmek için gruplamalar yapılmıştır. Buna göre;

- *Sanatsal-kültürel eylemler*; enstrüman (gitar, keman, piyano vs.) çalma, resim yapma, origami (kağıt katlama), dans etme, fotoğraf çekme, şarkı söyleme, öykü yazma, kitap okuma ve turistik gezi yapmak
- *Ev işlerine dönük eylemler*; yemek yapmak, bulaşık yıkamak, ev süpürmek, çamaşır yıkamak, çamaşır sermek ve alışveriş yapmak.
- *Çocuk bakımına dönük eylemler*; çocuğu besleme, çocuğa banyo yaptırmak, çocuğu taşımak, çocukla ilgilenme ve çocuğu gezdirmek
- *Mesleksel eylemler*; kitaplarda mesleği belirtilen karakterlerin mesleğe dönük eylemleri mesleksel eylem olarak kodlanmıştır. Meslek deneyim ya da eğitimle kazanılan iş olarak ele alınmıştır ve kitaplarda eylemler bağlamsal değerlendirilmiştir. Söz gelişi balerinin dans etmesi mesleksel eylem olarak kodlanırken mesleğinden söz edilmeyen bir karakterin dans etmesi sanatsal-kültürel aktivite olarak kodlanmıştır.
- *Sportif eylemler*; kayak yapma, sörf yapma, kayık kullanma, yüzmeye, kaykay ve egzersiz yapma sportif eylem olarak kodlanmıştır.

- *Tarımsal-hayvansal eylemler*; tarla-bahçe işleri, bitki yetiştirme, meyve-sebze toplama, hayvan besleme ve hayvan bakım işleri
- *Oyun eylemleri*; ip atlama, uçurtma uçurma, top oynama, salıncakla oynama, kartopu oynama ve kızakla kayma
- *Taşıt kullanma*; bisiklet, motosiklet, otomobil, tekne, gemi, tren, iş makinesi, otobüs vb. taşıtların kullanılması,
- *Yapı inşa eylemleri*; üç boyutlu maket yapmak, inşaat yapmak, icat yapmak vb.
- *Yük-eşya taşıma*; ağırlık, yük ve eşya taşıma şeklinde ele alınmıştır.

Karakterlerin Kullandığı Araç-Gereçler

Karakterlerin kullandıkları araç gereçler kodlanırken resimlerde görünen ve metinde anlatılan araç gereçler kodlanmıştır. Kodlama işlemi tamamlandıca elde edilen sonuçlara göre kategoriler oluşturulmuştur. Herhangi bir kategoriye girmeyen ve frekansı düşük olan bazı araç gereçler kodlamaya dahil edilmemiştir. Buna göre;

- *Ofis gereçleri*; kağıt, kalem, kitap, defter, yapıştırıcı, dosya, evrak çantası, gazete, daktilo, fırça, bayrak, boya paletini vb. kapsamaktadır.
- *Ev araç gereçleri*; tencere, tava, kepeç, kaşık, kase, çırpıcı, tepsi, fırın, elektrik süpürgesi, iğne, iplik, çamaşır sepeti vb. kapsamaktadır.
- *Hırdavat ve el aletleri*; budama makası, merdiven, çekiç, çivi, anahtar, testere, metre, mıknatıs, dirgen, tırmık, sopa, kova, çöp toplama filesi, alet çantası, kürek, el arabası, ibrik, çapa, balta, hortum, taş kırma aleti, çalı süpürgesi vb. kapsamaktadır.
- *Teknolojik araç gereçler*; fotoğraf makinesi, dürbün, teleskop vb. kapsamaktadır.
- *Müzik aletleri*; keman, çello, gitar vb. kapsamaktadır.
- *Ulaşım araçları*; bisiklet, otomobil, tren, kamyon, kayak, traktör, uçak, motosiklet vb. kapsamaktadır.

•*Oyun ve oyuncak*; kayak malzemeleri, kaykay, balon, top, ulaşım aracı maketleri, pelüş oyuncaklar vb. kapsamaktadır.

•*Bebek araç-gereçleri*; bebek abrası, puset vb. kapsamaktadır.

Karakterlere Atfedilen Sıfatlar

Bu bölümde kodlama yapılırken metinlerden karakterlere dair yapılan tanımlamalar kullanılmıştır. Metinde doğrudan tanımlama yapılmadığı durumlarda araştırmacı tarafından hikayenin genel akışı içerisinde karaktere atfedilen rol, karakterin sergilediği eylemler, karakterin kullandığı dil gibi göstergeler kullanılarak karakterleri tanımlayan sıfatlar ortaya çıkarılmıştır. Söz gelişi *nezaket* kavramıyla ilişkilendirilen sözcükleri kullanan bir karakter için *kibar* sıfatı metinde yer almasa dahi karakter “Kibar/Nazik” olarak kodlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan kitap incelemelerinden elde edilen bulgular alt problemlere göre yer almaktadır.

3.1. KİTAPLARIN BAŞLIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Kitap başlıklarında cinsiyete dair tanımlayıcı sözcükler bulunma durumu Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3

Kitap Başlıklarında Cinsiyete Dair Tanımlayıcı Sözcükler Bulunma Durumu

Kullanılan Sözcükler	f	%
Dişi	2	4,87
Eril	2	4,87
Yansız	37	90,24
Toplam	41	100

Tablo 3'e göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının başlıkları çoğunlukla herhangi bir cinsiyete dair tanımlayıcı sözcük içermemektedir. Dişi kelimeler ya da isimler içerme durumu ile eril kelimeler ya da isimler içerme durumu ise eşittir.

Aşağıda incelenen kitaplarda cinsiyetlere dair tanımlayıcı kelimeler içeren kitap örnekleri sunulmaktadır:

Şekil 1

Erkek Cinsiyetine Atıf Yapan Kitap Başlığı (Kitap 17)

Şekil 1’de kapak görseli sunulan Kitap 17’de Onur, hikayede oğlan çocuğu olarak tasvir edilmiştir.

Şekil 2

Kadın Cinsiyetine Atıf Yapan Kitap Başlığı (Kitap 24)

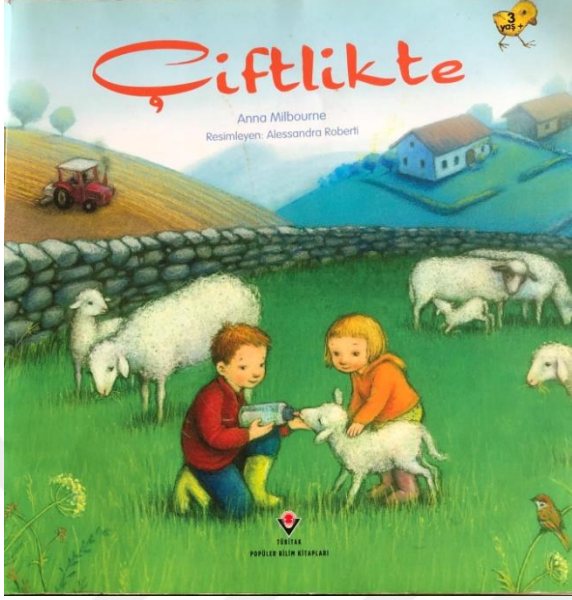

Şekil 2’de kapak görseli sunulan Kitap 24’te Beril, hikayede kız çocuğu olarak tasvir edilmiştir.

Aşağıda incelenen kitaplarda cinsiyetlere dair herhangi bir tanımlayıcı ifade içermeyen kitap örnekleri sunulmaktadır:

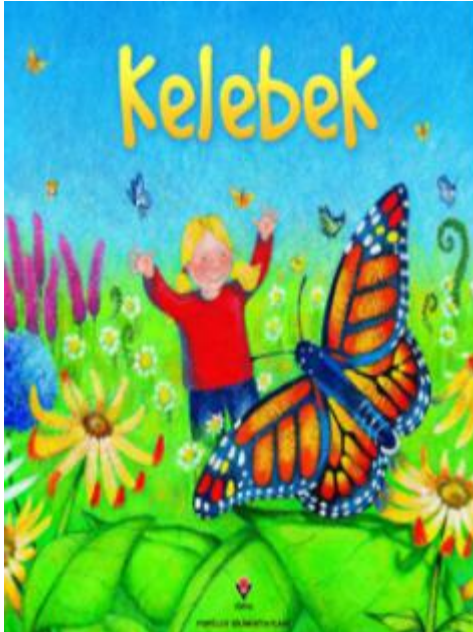
Şekil 3

Kitap Başlığı Yansız Olan Bir Örnek (Kitap 33)

Şekil 4

Kitap Başlığı Yansız Olan Bir Örnek (Kitap 39)

3.2. KİTAP KAPAKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Kitap kapaklarında görünen cinsiyetlere dair bilgiler Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4

Karakterleri İnsan Olan Kitap Kapaklarında Görünen Karakterlerin Cinsiyeti

Kapak Resimleri	f	%
Kadın	24	45,28
Erkek	18	33,96
İnsan Dışı Varlıklar	11	20,75
Toplam	53	100

Not. Bazı kitaplarda kapakta birden fazla karakter görüldüğü için tabloda yer alan toplam frekans değeri (53) ile analiz edilen toplam kitap sayısı (41) birbirinden farklıdır.

Tablo 4'e göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında kapakta görünen karakterlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kitapların %20,75'inde bitki, hayvan, maket gibi insan dışı varlıklar bulunmaktadır.

Şekil 5

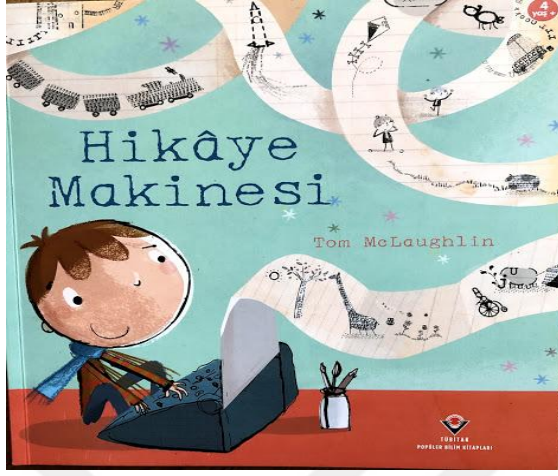
Kadın Karakter İçeren Kitap Kapağı Örneği (Kitap 26)

Şekil 5'te görüldüğü gibi Kitap 26'nın kapağında görünen karakter kadın olarak tasvir edilmiştir.

Şekil 6

Erkek Karakter İçeren Kitap Kapağı Örneği (Kitap 32)

Şekil 6’da kapak görseli sunulan Kitap 32’nin kapağında görünen karakter erkektir.

3.3. KİTAPLARIN ANA KARAKTERLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Kitaplardaki ana karakterlerin cinsiyetine dair bulgular Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5

İnsan Karakterler İçeren Kitaplarda Ana Karakterin Cinsiyeti

Ana Karakter	f	%
Kadın	6	14,63
Erkek	7	17,07
Ana Karakter Yok	19	46,34
İnsan Dışı Varlıklar	9	21,95
Toplam	41	100

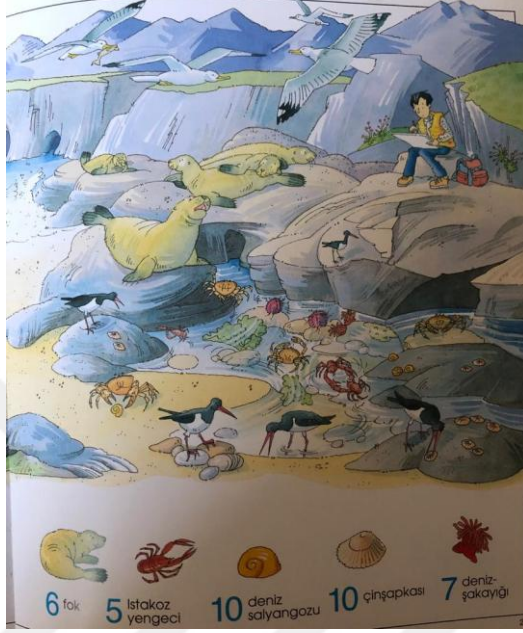
Not. Kitap karakterleri insan olan kimi kitaplarda kitabın ana karakteri insan dışı varlıklardır (bitki, hayvan, maket vb.). Tabloda yer alan *insan dışı varlıklar* kategorisi bu karakterleri açıklamak için kullanılmıştır.

Tablo 5’e göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının çoğunluğunda ana karakter bulunmamaktadır. Önemli bir kısmında ise ana karakterler insan dışı varlıklar (maket, hayvan) olarak tasvir edilmiştir. Ana

karakteri insan olan kitaplarda erkek ana karakter oranı (%17,07) kadın ana karakter oranından (%14,63) fazladır.

Şekil 7

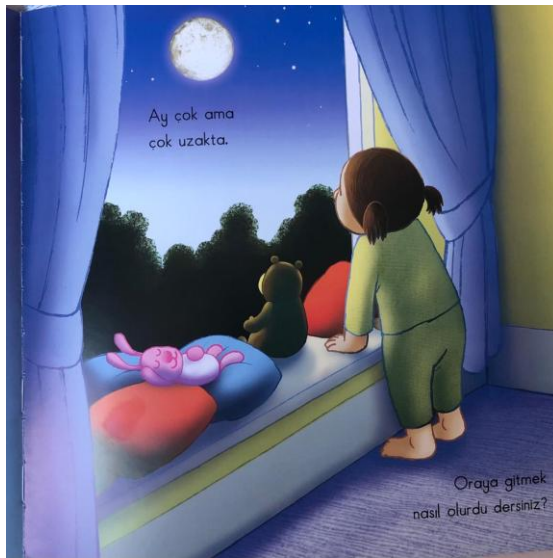
Ana Karakteri Erkek Olan Bir Örnek (Kitap 22)

Şekil 7’de dünyanın farklı yerlerini gezen bir ressamı konu alan Kitap 22’de ana karakter olan ressam Leo, erkek olarak tasvir edilmektedir.

Şekil 8

Ana Karakteri Kadın Olan Kitap Örneği (Kitap 30)

Şekil 8’de sunulan Kitap 30’da Ay ve Ay’a gidiş yolculuğu konu alınmaktadır. Kitabın ana karakteri, kadın olarak tasvir edilmektedir.

Şekil 9

Ana Karakteri Maket Olan Bir Örnek (Kitap 6)

Şekil 9’da görülen toprağın yapısını ve canlılar için önemini konu alan Kitap 6’da ana karakter kağıttan yapılmış Kitinai isimli köpektir. Kitabın resimlerinde ve metninde, köpeğin cinsiyetine dair herhangi bir tanımlama yapılmamıştır.

3.4. KARAKTERLERİN CİNSİYET DAĞILIMINA İLİŞKİN BULGULAR

Kitap karakterlerinin cinsiyet dağılımına ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6

Kitap Karakterlerinin Cinsiyet Dağılımı

Karakterin Cinsiyeti	f	%
Kadın	276	43,05
Erkek	336	52,41
Belirsiz	16	2,49
İnsan Dışı Varlıklar	13	2,02
Toplam	641	100

Not. Tabloda yer alan *belirsiz* kategorisi sayfanın uzak bir noktasında yer alan, küçük olan, metinde cinsiyetine dair herhangi bir vurgu yapılmayan karakterleri

ve bebek karakterleri içermektedir. *İnsan dışı varlıklar* ise bitki, hayvan, maket vb. içermektedir.

Tablo 6'ya göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin yarısından fazlasını erkek karakterler oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle erkeklerin kitaplarda yer alma / görünme sıklığı kadınlardan fazladır.

3.5. KARAKTERLERİN DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE İLİŞKİN BULGULAR

3.5.1 Karakterlerin Kıyafetlerine İlişkin Bulgular

Karakterlerin kıyafetlerine ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmaktadır.

Tablo 7

Karakterlerin Kıyafetleri

Kıyafetler	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Elbise	95	20,38	0	0
Etek	94	20,17	0	0
Pantolon	92	19,74	226	38,83
Kazak	93	19,95	127	21,82
Tişört	50	10,72	117	20,10
Gömlek	11	2,36	37	6,35
Şort	14	3,00	40	6,87
Ceket	5	1,07	8	1,37
Mont	12	2,57	27	4,63
Toplam	466	100	582	100

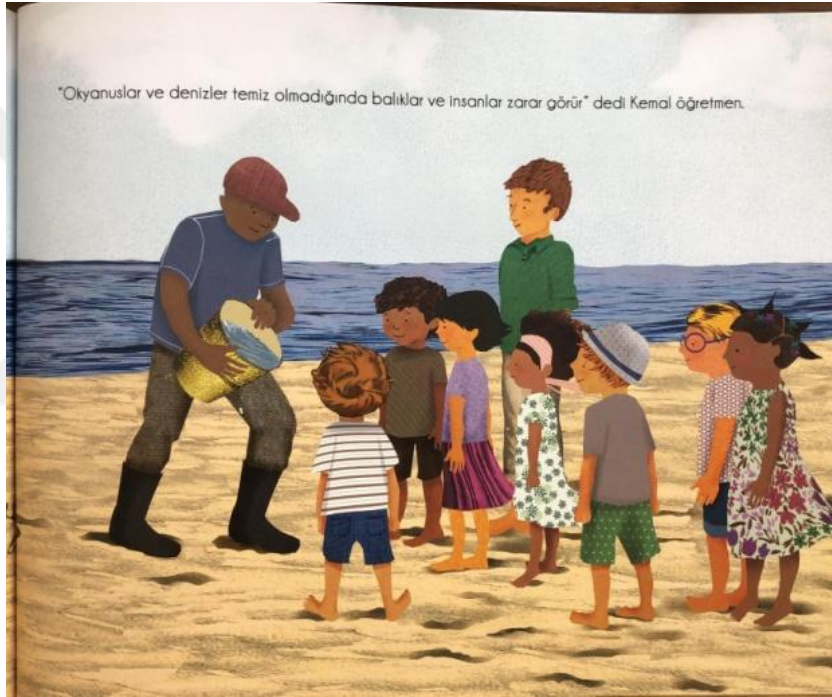
Not. Erkeklerin kıyafetlerindeki frekansın yüksek oluşu kitaplarda erkek karakterlerin sayısının fazla oluşuyla ilişkilidir. Bu nedenle yüzdelik dağılımlar daha gerçekçi / anlaşılır sonuçlar vermektedir.

Tablo 7'ye göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında kadın karakterlerin en çok tasvir edildikleri kıyafetler sırasıyla elbise, etek, kazak ve pantolondur. Erkeklerin en çok tasvir edildiği kıyafetler sırasıyla

pantolon, kazak ve tişörttür. Pantolonla resmedilen kadın karakterlerin, pantolonla resmedilen erkek karakterlerden daha az olduğu görülmektedir. Kadınların kıyafetleri kalıp yargıları sürdürmesine rağmen tasvir edildikleri kıyafetlerin frekans dağılımlarının daha dengeli olduğu, buna rağmen erkeklerin kıyafetlerinde belli bir kıyafet türünde (pantolon, kazak, tişört) yığılmalar olduğu görülmektedir. Bu durum, kitaplarda erkeklerin kıyafetlerinin kadınlara göre daha kalıp yargısal sunulduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 10

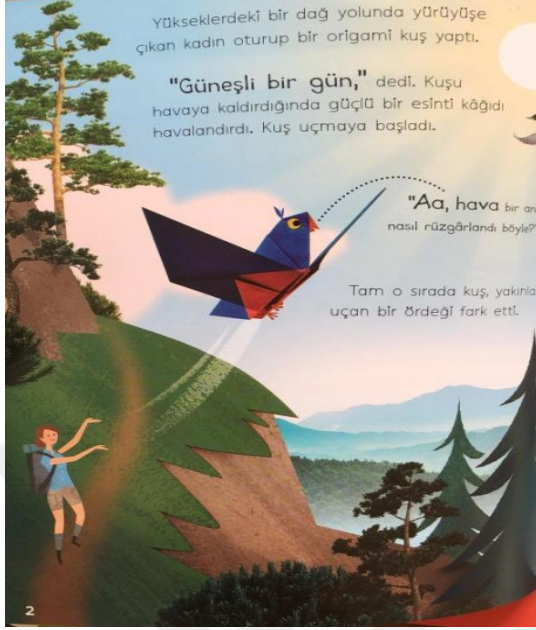
Karakterlerin Kıyafetlerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 26)

Şekil 10'da kadın ve erkek karakterlerin kıyafetlerinin kıyafetlerinde cinsiyet kalıp yargılarının sürdürdüğü görülmektedir. Kadınlar elbise ve etekle resmedilirken, erkekler pantolon, şort ve tişörtle resmedilmektedirler.

Şekil 11

Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 9)

Şekil 11’de kadın karakter gömlek ve şort giyinmiş olarak temsil edilmektedir. Kadın karakterin giyim özelliklerinin alanyazında açıklanan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının tersine resmedildiği görülmektedir.

3.5.2. Karakterlerin Kıyafet Renklerine İlişkin Bulgular

Karakterlerin kıyafet renklerine yönelik bulgular Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8*Karakterlerin Kıyafet Renkleri*

Kıyafet Renkleri	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Beyaz-Krem	59	9,77	75	10
Turuncu	31	5,82	34	5,15
Mavi-Lacivert	108	18,60	218	31,36
Pembe	78	14,66	4	0,60
Sarı	33	6,20	44	6,66
Siyah-Gri	39	3,94	68	7,27
Yeşil	66	12,40	99	15
Mor-Lila	52	9,58	11	1,66
Kırmızı	52	9,77	41	6,21
Kahverengi	15	2,81	66	10
Toplam	532	100	660	100

Tablo 8'e göre kitaplarda kadınlar en çok mavi/lacivert renkli kıyafetlerle tasvir edilmiştir. En çok tasvir edildikleri diğer kıyafet renkleri ise pembe, yeşil, beyaz ve kırmızıdır. Erkekler ise en çok mavi renkli kıyafetlerle ve daha sonra sırasıyla en çok yeşil, kahverengi ve beyaz renkli kıyafetlerle tasvir edilmiştir. Erkeklerin en az pembe ve mor/lila renkli kıyafetlerle tasvir edilmesiyle bu renklerin kadınlara ait olduğu yönündeki kalıp yargının pekiştirildiği görülmektedir. Kadınların kıyafetlerinde en çok mavi ve lacivertin olması kalıp yargısal olmayan bir tasvir sunmaktadır, ancak yüzdeler oranlara bakıldığında mavi/lacivert renkle temsil edilen kadın sayısı erkek sayısından çok daha azdır. Ayrıca kadınların tasvir edildikleri kıyafet renklerinin daha geniş alana yayıldığı ve frekans dağılımlarının daha dengeli olduğu, erkeklerin kıyafet renklerinin belirli bir renkte (mavi/lacivert) yığıldığı görülmektedir.

Aşağıda karakterlerin kıyafet renklerine yönelik örnekler sunulmaktadır:

Şekil 12

Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 2)

Şekil 12'de görüldüğü gibi erkek karakterlerin kıyafet renklerinde mavi ve tonları hakim iken, kadın karakterin kıyafet renkleri beyaz ve pembe'dir.

Şekil 13

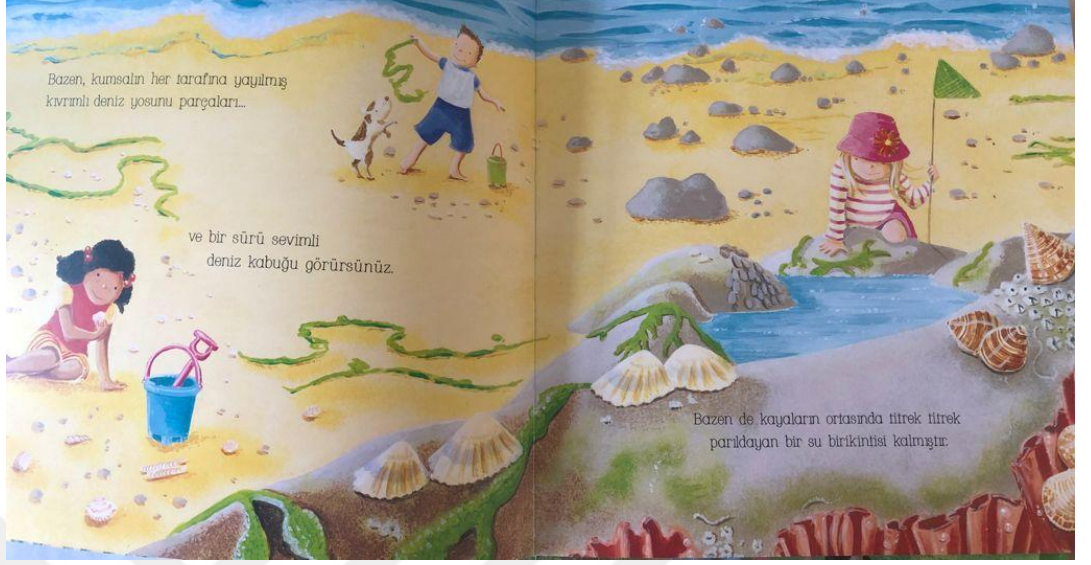
Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23)

Şekil 13'te görüldüğü gibi erkek karakterler mavi, turuncu, kahverengi, kırmızı ve yeşil renkli kıyafetlerle resmedilmişken kadın karakterler mor, pembe, beyaz, mavi ve yeşil renklere kıyafetlerle resmedilmektedirler.

Şekil 14

Karakterlerin Kıyafet Renklerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 29)

Şekil 14'te görüldüğü gibi erkek karakter mavi renkli kıyafetler ile resmedilmişken kadın karakterler pembe, sarı ve kırmızı renkli kıyafetlerle resmedilmektedir.

3.5.3. Karakterlerin Aksesuarlarına İlişkin Bulgular

Karakterlerin tasvir edildikleri aksesuarlara yönelik bulgular Tablo 9'da sunulmaktadır.

Tablo 9*Karakterlerin Aksesuarları*

Aksesuarlar	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Saç Aksesuarları	101	45,91	1	0,83
Çanta	34	17,34	28	23,33
Şapka/Bere	20	9,77	56	37,5
Takı	11	5,61	3	2,5
Kemer	1	0,51	4	3,33
Gözlük	10	5,10	12	10
Kravat/Saat	0	0	6	4,16
Şemsiye	5	2,55	1	0,83
Atkı	4	2,04	5	4,16
Önlük	2	1,02	2	1,66
Şal	8	4,08	2	1,66
Toplam	196	100	120	100

Tablo 9'a göre kadınların aksesuarlarla temsil edilme oranları erkeklerden fazladır; kadınlar en çok toka, taç, eşarp gibi saç aksesuarıyla tasvir edilirken erkekler en çok şapka/bere ve çanta ile tasvir edilmektedir. Kadınlar saat ve kravat gibi aksesuarlarla hiç tasvir edilmemektedir. Genel olarak aksesuarların dağılımına bakıldığında cinsiyetlerin kalıp yargıları pekiştiren aksesuarlarla tasvir edildiği görülmektedir. Tablo 9'da kadın ve erkek karakterlerin çanta aksesuarlarıyla temsil edilme oranları birbirine yakın olmasına rağmen kitaplarda kadınlar daha çok kol çantasıyla, erkekler ise sırt çantasıyla tasvir edilmektedir. İncelenen kitaplarda kadın ve erkeklerin şapka türleri de farklılık göstermektedir. Erkekler çoğunlukla kasket şapka, melon şapka ve siperli şapka ile tasvir edilirken kadınlar ağırlıklı olarak fotr şapka ile tasvir edilmektedir. Kitaplarda erkek karakterler saç aksesuarıyla sadece bir kez temsil edilmişlerdir.

Şekil 15

Karakterlerin Aksesuarlarına İlişkin Bir Örnek (Kitap 27)

Şekil 15'te görüldüğü gibi kadın karakterlerin büyük çoğunluğu saç aksesuarıyla resmedilmektedir. Erkek karakterlerde ise aksesuar örneği olarak sadece gözlük bulunmaktadır.

Şekil 16

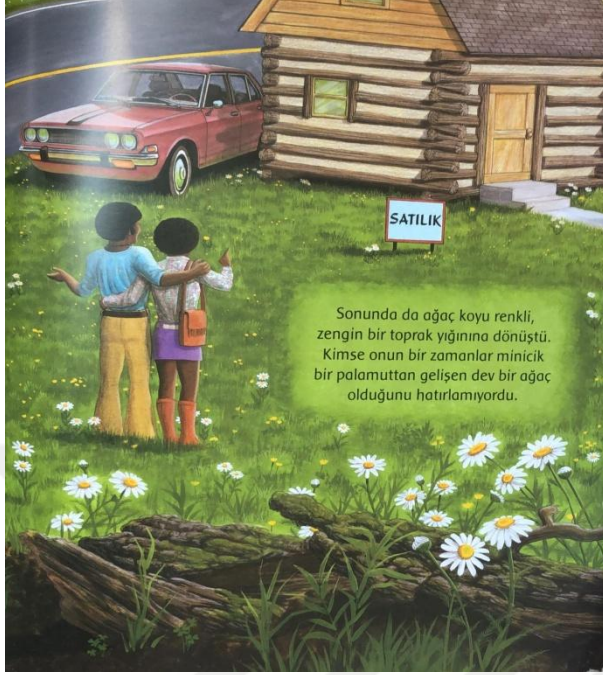
Sırt Çantasıyla Tasvir Edilen Erkek Karakterlere Bir Örnek (Kitap 20)

Şekil 16'da sırt çantasıyla tasvir edilen iki erkek karakter görülmektedir.

Şekil 17

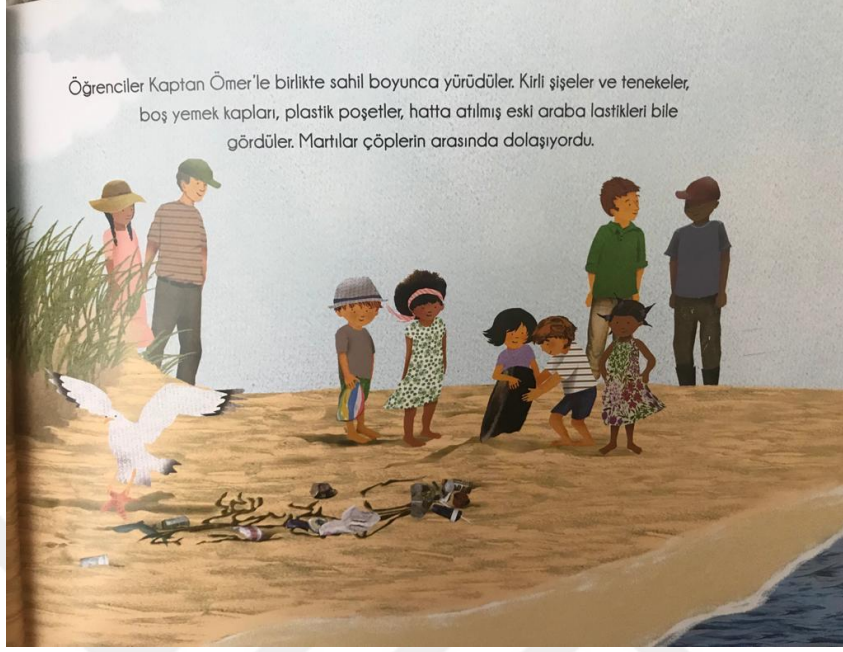
Kol Çantası Aksesuarıyla Tasvir Edilen Kadın Karakterlere Bir Örnek (Kitap 14)

Şekil 17’de kol çantası aksesuarıyla tasvir edilen bir kadın görülmektedir. Kol çantasının kadına ait bir aksesuar olduğu yönündeki kalıp yargıyı pekiştiren bir örnek sunulmaktadır.

Şekil 18

Karakterlerin Şapka Modellerine Örnek (Kitap 26)

Şekil 18’de görüldüğü gibi kadın karakter fötr şapka ile tasvir edilirken erkek karakterlerin ikisi siperli şapka ile birisi melon şapka tasvir edilmektedir. Aynı görselde saç bandı/bandana ve saç tokası kullanan karakterler de kadın karakterlerdir.

3.5.4. Karakterlerin Saç Boylarına Yönelik Bulgular

Karakterlerin saç boylarına yönelik bulgular Tablo 10’da sunulmaktadır.

Tablo 10

Karakterlerin Saç Uzunlukları

Saç Uzunluğu	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Kısa Saç	5	1,81	308	91,66
Uzun Saç	205	74,24	3	0,89
Orta Boy	46	16,66	5	1,48
Belirsiz	20	7,24	20	5,95
Toplam	276	100	336	100

Not. Tabloda yer alan *belirsiz* kategorisi saç uzunluğunun görünmesini engelleyen aksesuarlarla (eşarp, şapka vb.) tasvir edilen karakterleri temsil etmektedir

Tablo 10'a göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında kadın karakterlerin büyük bir çoğunluğu uzun saçlı olarak, erkek karakterlerin tamamına yakını kısa saçlı olarak tasvir edilmektedir.

Şekil 19

Karakterlerin Saç Boylarına Bir Örnek (Kitap 37)

Şekil 19'da görüldüğü gibi kadın karakterler uzun ve orta saçlı, erkek karakterler ise kısa saçlı olarak tasvir edilmektedir.

Şekil 20

Karakterlerin Saç Boylarına Bir Örnek (Kitap 4)

Şekil 20’de kadın karakterin uzun saçlı olarak, erkek karakterlerin ise kısa saçlı olarak tasvir edildiği görülmektedir.

3.6. KARAKTERLERİN GÖSTERİLDİKLERİ MEKANA İLİŞKİN BULGULAR

Karakterlerin gösterildikleri mekana ilişkin bilgiler Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11*Karakterlerin Gösterildikleri Mekanlar*

Mekan		Kadın		Erkek		Toplam			
		f	%	f	%	Kadın		Erkek	
		f	%	f	%	f	%	f	%
İç Mekan	Ev İçi	71	71,71	66	75,86	99	36,39	87	27,10
	Müze	8	8,08	8	9,19				
	Ahır	1	1,01	1	1,14				
	Bale salonu	4	4,04	0	0				
	Fabrika	0	0	3	3,44				
	Spor Salonu	11	11,11	2	2,29				
	Uzay Üssü	4	4,04	7	8,04				
Toplam		99	100	87	100				
Dış Mekan	Doğa	58	33,52	107	45,72	173	63,60	234	72,89
	Ev bahçesi	37	21,38	29	12,39				
	Park	4	2,31	4	1,70				
	Tarla	6	3,46	14	5,98				
	Çiftlik	32	18,49	24	10,25				
	Sokak	30	17,34	47	20,08				
	Uzay İstasyonu	6	3,46	9	3,84				
Toplam		173	100	234	100				
Toplam						272	100	321	100

Not. Orman, dağ, deniz kıyısı ve nehir kıyısı *doğa* olarak kodlanmıştır.

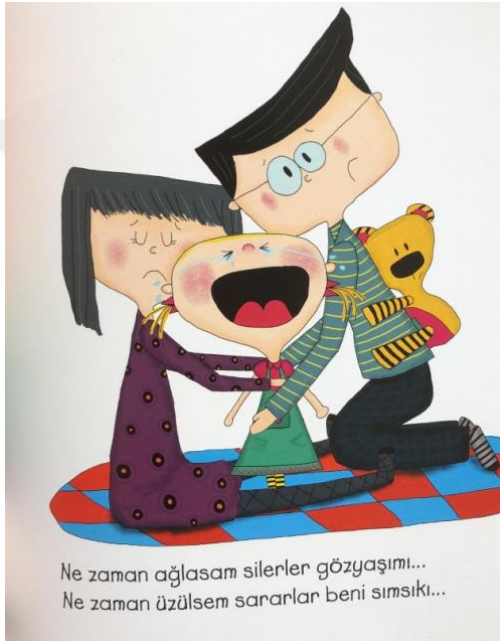
Tablo 11'e göre TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında hem kadın hem de erkek karakterlerin dış mekanda gösterilme oranları iç mekanda gösterilme oranlarından yüksektir. İç mekanda hem kadınların hem erkeklerin en fazla gösterildiği yer ev içidir. Dış mekanda her iki cinsiyet de en çok doğada resmedilse de orman, dağ, deniz kıyısı gibi dış mekanlarda erkeklerin resmedilme oranı çok daha yüksektir. Dış mekanda kadınların en çok temsil edildiği ikinci mekan ev bahçesi iken erkeklerin en çok temsil edildiği ikinci mekan sokaktır. Erkeklerin sokakta gösterilme oranlarının kadınlarından yüksek olması, kadınların ev çevresinde erkeklere oranla daha sık temsil edilmeleri ve fabrikada kadınların hiç

temsil edilmemiş olmaları cinsiyet temsilleri açısından eşitsiz tasvirler sunmaktadır. Öte yandan uzay istasyonu gibi bilimle doğrudan ilişkili bir mekanda kadın ve erkeklerin gösterilme oranları birbirine yakındır.

Aşağıda incelenen kitaplardan cinsiyetlerin mekan temsilleri açısından eşitlikçi tasvirler için örnekler bulunmaktadır:

Şekil 21

İç Mekan Ev İçi Olan Bir Örnek (Kitap 25)

Şekil 21’de kadın ve erkek karakterler ev içinde birlikte temsil edilmektedirler.

Şekil 22

Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 12)

Şekil 22’de bir roketin kalkış anını birlikte izleyen kadın ve erkek karakterler görülmektedir.

Şekil 23

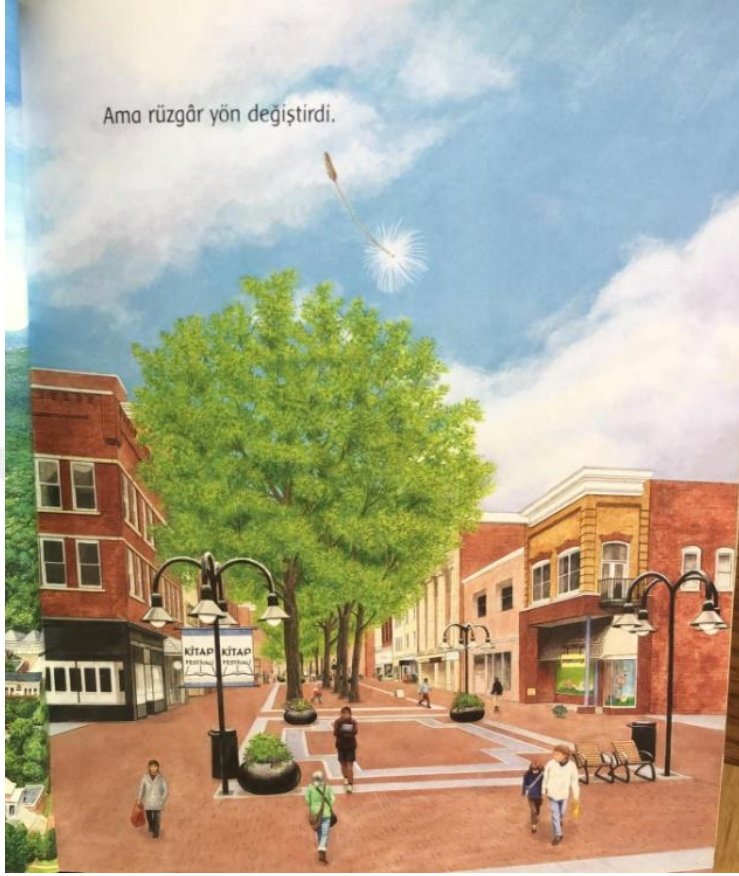
Dış Mekan Tarla Olan Bir Örnek (Kitap 21)

Şekil 23'te kadın ve erkek karakterlerin tarlada birlikte çalıştıkları görülmektedir.

Şekil 24

Dış Mekan Sokak Olan Bir Örnek (Kitap 11)

Şekil 24'te kadın ve erkek karakterlerin sokakta birlikte resmedildikleri görülmektedir.

Aşağıda karakterlerin mekan temsilleri açısından kalıp yargısal olan örnekler sunulmaktadır:

Şekil 25

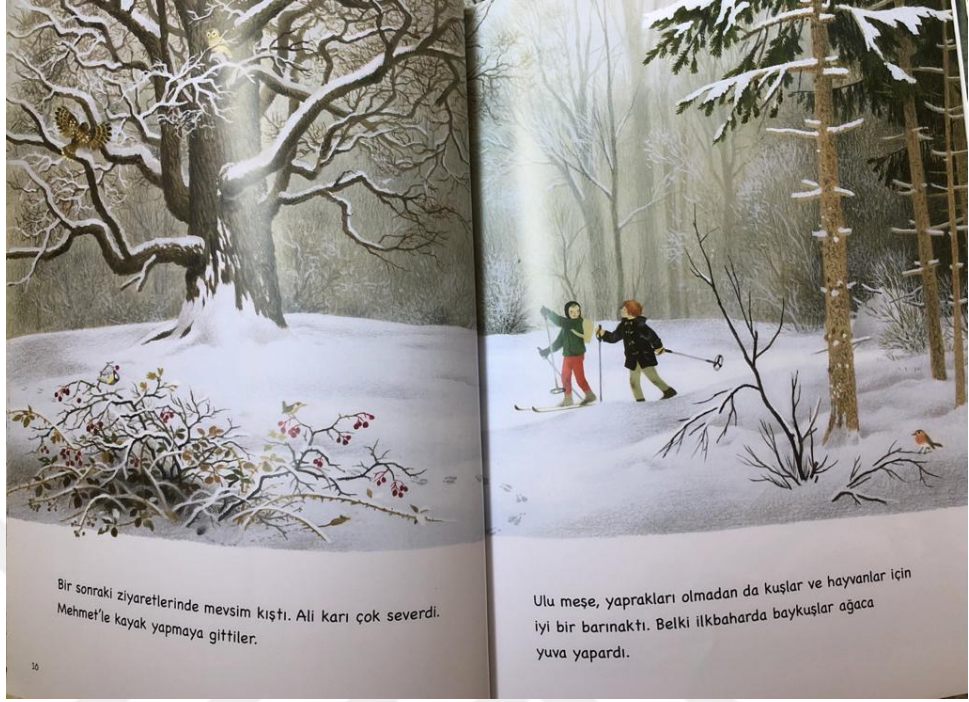
İç Mekan Ev İçi Olan Bir Örnek (Kitap 10)

Şekil 25'te kadın karakterler ev içinde temsil edilmektedir. Yetişkin kadın karakter, mutfakta yemek yapmakta ve Fen Bilgisi dersinden öğrendikleriyle bir araç geliştiren kız çocuğunu gürültü yapmaması ve mutfakta yardım etmesi konusunda uyarmaktadır. Kadının ev içinde ve ev işlerine dönük eylemlerde tasvir edilmekte ve kız çocuğu yaptığı deneye/oyuncağa özendirilmek yerine mutfakta yardım etmeye çağrılmaktadır.

Şekil 26

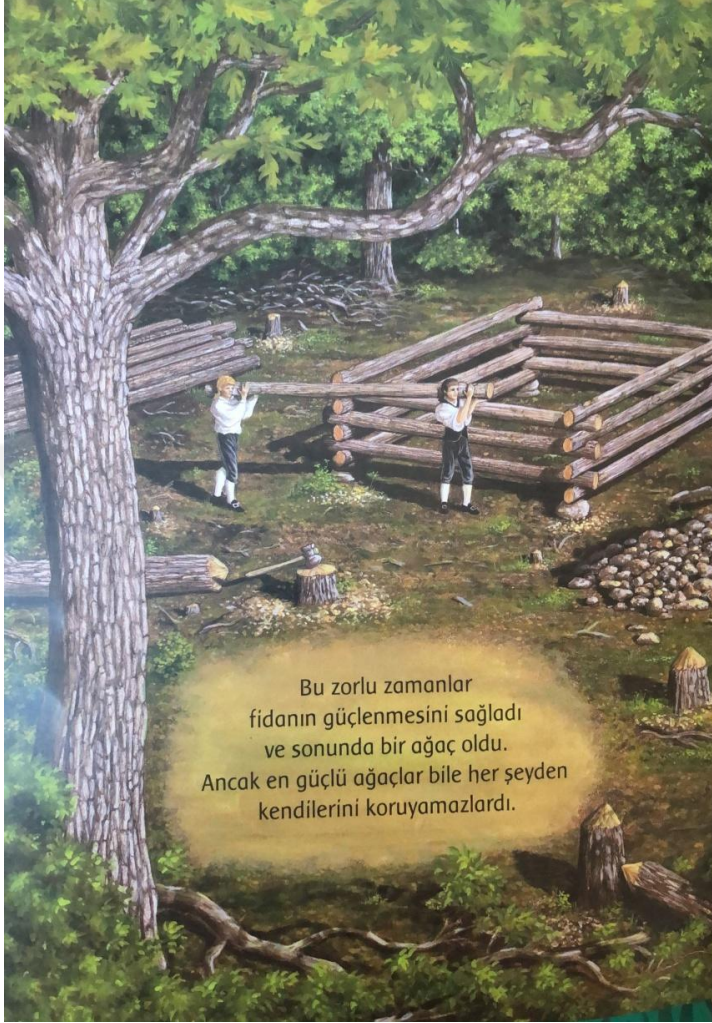
Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 13)

Şekil 26'da görülen ve metinde isimlerinin Ali ve Mehmet olduğu belirtilen iki erkek karakter kayak yapmaya giderken görülmektedir.

Şekil 27

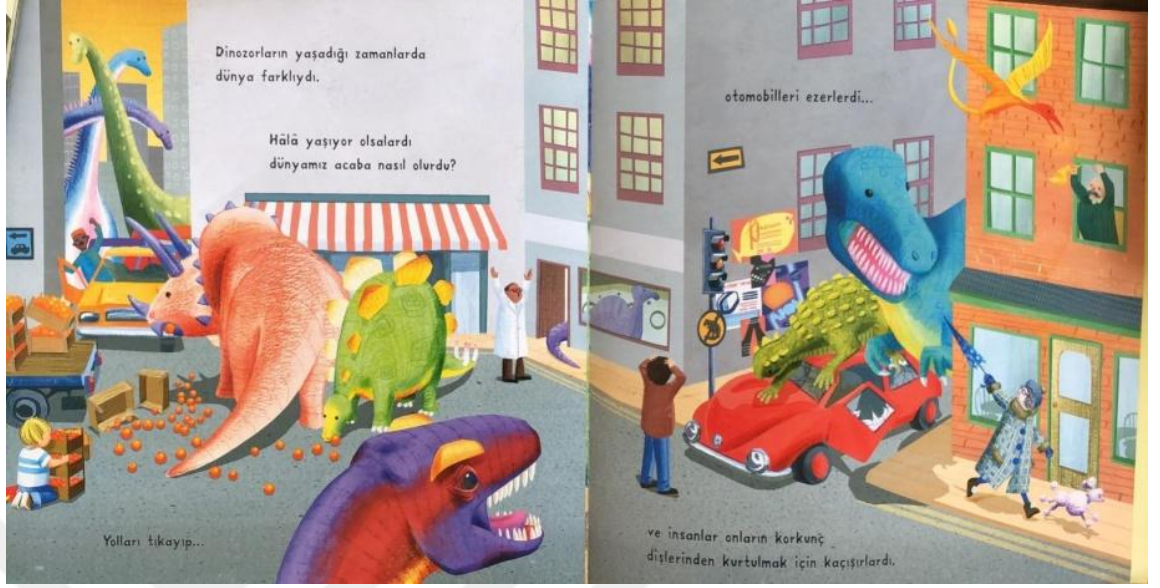
Dış Mekan Doğa Olan Bir Örnek (Kitap 14)

Şekil 27’de ormanda çalışan iki erkek karakter görülmektedir. Güç gerektiren işlerin erkekler tarafından yapıldığı kalıp yargısını pekiştiren bir örnek sunulmaktadır.

Şekil 28

Dış Mekan Sokak Olan Bir Örnek (Kitap 16)

Şekil 28’de görülen sokakta bütün karakterler erkek olarak tasvir edilmiştir. Sokağın erkeğe ait olduğu yönündeki kalıp yargıyı (Cornell, 2016) pekiştiren bir örnek sunulmaktadır.

3.7. KARAKTERLERE YÜKLENEN ROLLERE İLİŞKİN BULGULAR

Karakterlere yüklenen rollere yönelik bulgular Tablo 12’de, mesleksel rollere yönelik bulgular ise Tablo 13’te sunulmaktadır.

Tablo 12

Karakterlerin Rollerini

Karakterlerin Rollerini	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Mesleksel Roller	27	65,85	52	82,53
Aile İçi Roller	14	34,14	11	17,46
Toplam	41	100	63	100

Tablo 12’ye bakıldığında kitaplarda yer alan kadın karakterlerin aile içi rollerde gösterilme oranlarının erkek karakterlerden fazla olduğu görülmektedir. Erkekler

ağırlıklı olarak mesleksel rolleriyle öne çıkarılmaktadır. Karakterlerin mesleksel rollerine ilişkin bulgular Tablo 13’te daha detaylı olarak ortaya konmuştur.

Tablo 13

Karakterlerin Mesleksel Rollerini

Meslekler	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Astronot	6	22,22	14	26,92
Öğretmen	1	3,70	5	9,61
Spor Eğitmeni	0	0	1	1,92
Bilim insanı	1	3,70	1	1,92
Çiftçi	4	4,81	5	1,92
Bahçıvan	1	3,70	2	3,84
Çiftlik Çalışanı	3	1,11	1	1,92
Ormancı	0	0	7	13,46
Gemi Kaptanı	0	0	1	1,92
Dans Eğitmeni	1	3,70	0	0
Balerin	9	33,33	3	5,76
Madenci	0	0	4	7,69
Fabrika Çalışanı	0	0	3	5,76
Sütçü	0	0	1	1,92
Baloncu	0	0	1	1,92
Satış Elemanı	1	3,70	0	0
Pilot	0	0	1	1,92
Vatman	0	0	1	1,92
Ressam	0	0	1	1,92
Toplam	27	100	52	100

Meslekler açısından ele alındığında, kadınlar sırasıyla en çok balerin, astronot ve çiftçi; erkekler ise sırasıyla en çok astronot, ormancı, çiftçi, öğretmen ve madenci olarak temsil edilmektedir. Kadınların hiç temsil edilmediği meslekler ise spor eğitmeni, ormancı, gemi kaptanı, madenci, fabrika çalışanı, sütçü, baloncu, pilot ve vatman gibi meslekler iken erkeklerin hiç temsil edilmediği meslekler dans eğitmeni ve satış elemanıdır. Erkekler hem daha fazla türde meslekte temsil edilmektedir hem de mesleksel rollerde gösterilme oranları kadınlardan yüksektir. Tablodaki verilere göre cinsiyetler genel olarak kalıp yargısal mesleklerde sunulsa da erkeklerin, sınırlı olsa da, balerin; kadınların ise astronot, çiftçi ve bilim insanı gibi kalıp yargısal olmayan mesleklerde de sunulduğu görülmektedir.

Şekil 29

Kadın Karakterlerin Mesleksel Rolüne Dair Bir Örnek (Kitap 40)

Şekil 29'da çiftliğe giden öğrencilere, çiftçi rolünde bir kadın rehberlik ederken tasvir edilmektedir. Kadınlara uygun görülen geleneksel meslekler dışında bir meslek tasviri sunulmaktadır.

Şekil 30

Erkek Karakterlerin Mesleksel Rollerine Dair Bir Örnek (Kitap 13)

Şekil 30'da ormancıların çalışma şekillerini görmek için ormana giden erkek karakter tasvir edilmektedir. Ormancıların hepsi erkek olarak tasvir edildiği gibi ormanı ve ormancıları görmeye götürülen ve götürülen de erkek karakterlerdir. Güç gerektiren işlerde erkeklerin çalıştığını göstermenin yanı sıra bu mesleğe ilgi gösteren de bir erkektir.

3.8. KARAKTERLERİN EYLEMLERİ/AKTİVİTELERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Karakterlerin eylemleri/aktivitelerine yönelik bulgular Tablo 15’te sunulmaktadır.

Tablo 14

Karakterlerin Eylemleri/Aktivitelemi

Eylemler/Aktivitelemi	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Sanatsal-Kültürel Eylemler	41	29,92	49	25,65
Ev İşlerine Dönük Eylemler	12	8,75	3	1,57
Çocuk Bakımına Dönük Eylemler	12	8,02	2	1,04
Mesleksel Eylemler	11	8,02	42	21,98
Sportif Aktivitelemi	16	11,67	16	8,37
Tarımsal-Hayvansal Eylemler	30	21,89	32	16,75
Taşıt Kullanma Eylemler	0	0	18	9,42
Oyun Eylemleri	14	10,21	17	8,90
Yapı-İnşa Eylemleri	2	1,45	6	3,14
Yük-Eşya Taşıma Eylemi	0	0	6	3,14
Toplam	137	100	191	100

Tablo 14’e göre kadınlar sırasıyla en çok sanatsal-kültürel aktivitelemi, tarımsal eylemler ve sportif aktivitelemelerde bulunurken temsil edilmektedir. Kadınların en az temsil edildikleri eylemler yapı inşa eylemleridir ve kadınlar taşıt kullanma ile yük-eşya taşıma eylemlerinde hiç temsil edilmemektedir. Erkekler sırasıyla en çok sanatsal kültürel eylemler, mesleksel eylemler ve tarımsal eylemlerde tasvir edilmektedir. Erkeklerin en az temsil edildikleri eylemler ev işlerine dönük eylemler ve çocuk bakımına dönük eylemlerdir.

Sanatsal-Kültürel Eylemler

Tablo 14'e göre hem kadınların hem de erkeklerin en fazla tasvir edildikleri eylemler sanatsal ve kültürel eylemler olarak bulunmuştur. İncelenen kitaplarda kadın ve erkek karakterlerin sanatsal-kültürel eylemlerinin benzer olduğu görülmüştür.

Şekil 31

Sanatsal-Kültürel Eyleme Yönelik Bir Örnek (Kitap 24) Sanatsal-Kültürel Eyleme Yönelik Bir Örnek (Kitap 24)

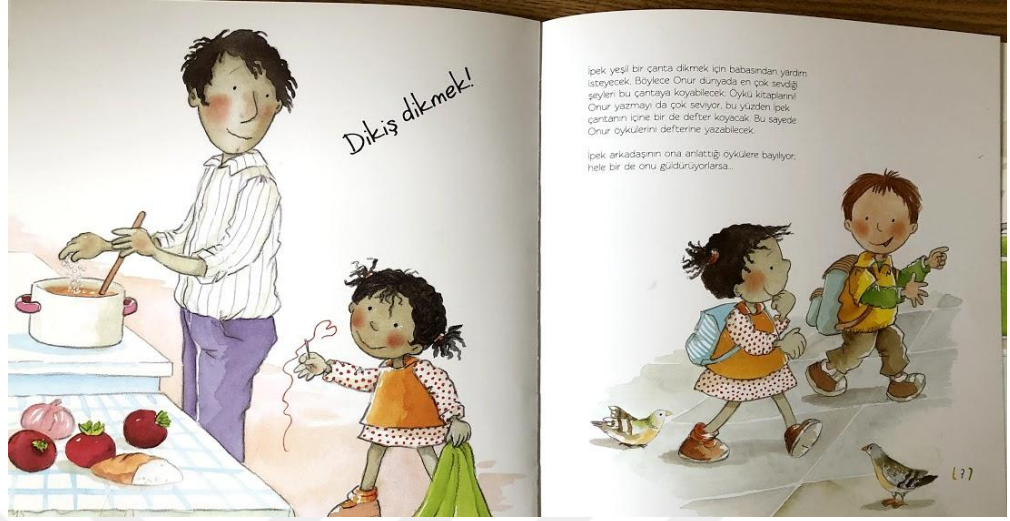
Şekil 31'de resim yapan bir kız çocuğu görülmektedir. Metinden bunun bir fotoğraf olduğu ve baba tarafından çekildiğinden söz edilmektedir. Kadın karakter resim yaparken erkek karakter (baba) fotoğraf çekmektedir.

Ev İşlerine Dönük Eylemler

Ev işlerine dönük eylemler yemek yapmak, bulaşık yıkamak, ev süpürmek, çamaşır yıkamak, çamaşır sermek ve alışveriş yapmak olarak ele alınmıştır. Tablo 14'e göre kadınların ev işlerine dönük eylemlerde gösterilme oranı (%8,75) erkeklerin (%1,57) neredeyse altı katı fazladır.

Şekil 32

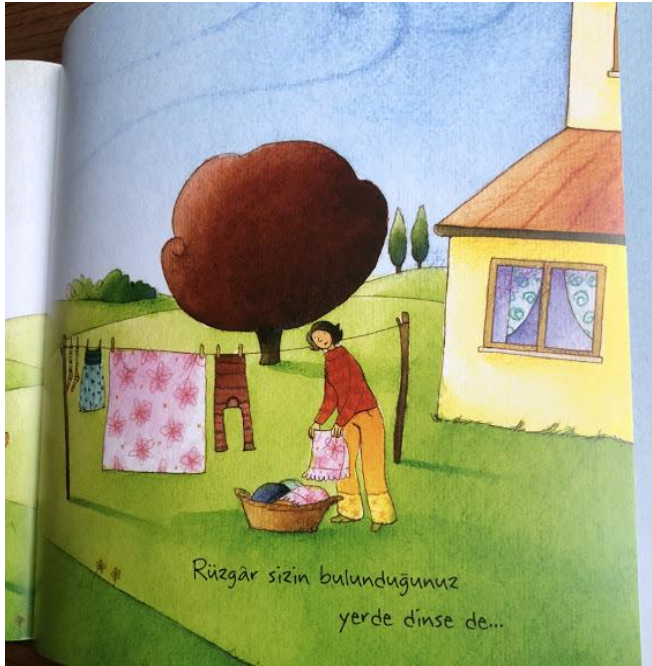
Ev İşlerine Yönelik Eyleme Bir Örnek (Kitap 23)

Şekil 32’de görseli sunulan Kitap 23’te kız çocuk dikiş dikmek için babadan yardım istemektedir. Baba figürü mutfakta yemek yaparken tasvir edilmektedir. Sayıca az olsa da, erkeklerin çoğunlukla ev dışında temsil edilmesine ve ev işleriyle çok az ilişkili gösterilmelerine karşıt bir örnek sunulmaktadır.

Şekil 33

Ev İşlerine Dönük Eyleme Bir Örnek (Kitap 36)

Şekil 33'te görüldüğü gibi kadın karakter çamaşır sererken tasvir edilmektedir. Çamaşır yıkamak, çamaşır katlamak gibi eylemler kadınlarla ilişkilendirilmektedir. Bu örnek kalıp yargıları pekiştiren bir örnek olarak kabul edilebilir.

Çocuk Bakımına Dönük Eylemler

Tablo 14'e göre erkekler en az çocuk bakımına yönelik eylemlerde bulunurken tasvir edilmekte (%1,04) çocuğu beslemek, çocuğa banyo yaptırmak, çocukla ilgilenmek gibi çocuk bakımına yönelik işlerin erkeklere göre olmadığı yargısı pekiştirilmektedir.

Şekil 34

Çocuğa Yönelik Eylemlere Bir Örnek (Kitap 20)

Şekil 34'te kadın karakterin çocuğa banyo yaptırırken resmedildiği görülmektedir. Çocuk bakımına yönelik işlerin kadının görevi olduğu yönündeki kalıp yargıyı destekleyen bir örnek sunulmaktadır.

Mesleksel Eylemler

Mesleksel eylemler deneyim ya da bir eğitimle kazanılmış işlere dönük eylemler olarak ele alınmıştır. Tablo 14'e göre erkeklerin en fazla tasvir edildikleri ikinci eylem türü mesleksel eylemlerdir. Erkeklerin mesleksel eylemde bulunma oranı %21,98 iken kadınların oranı %8,02 olarak bulunmuştur. Yani erkekler kadınların iki katından fazla bir oranda mesleksel eylemde bulunurken gösterilmektedir.

Şekil 35

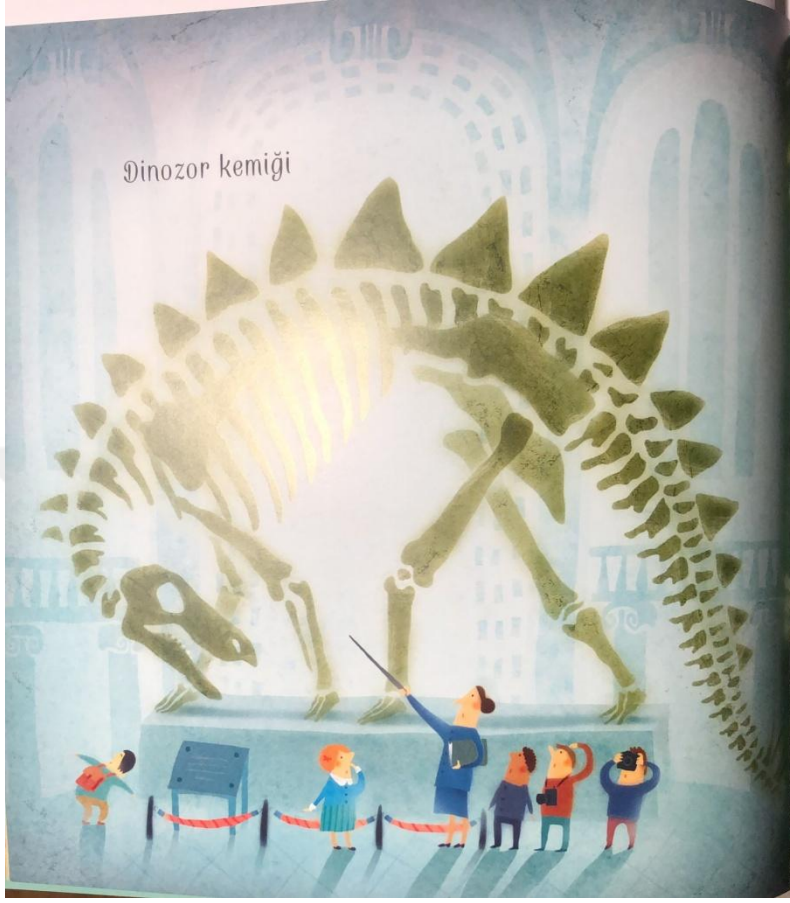
Mesleksel Eyleme Bir Örnek (Kitap 30)

Şekil 35'te astronot olarak tasvir edilen iki erkek, ay taşı toplarken resmedilmektedir. Astronotluk çoğunlukla erkeklere atfedilen bir meslektir. Bu örnekte de erkeğe atfedilerek kalıp yargıların pekiştirildiği görülmektedir.

Şekil 36

Mesleksel Eyleme Bir Örnek (Kitap 21)

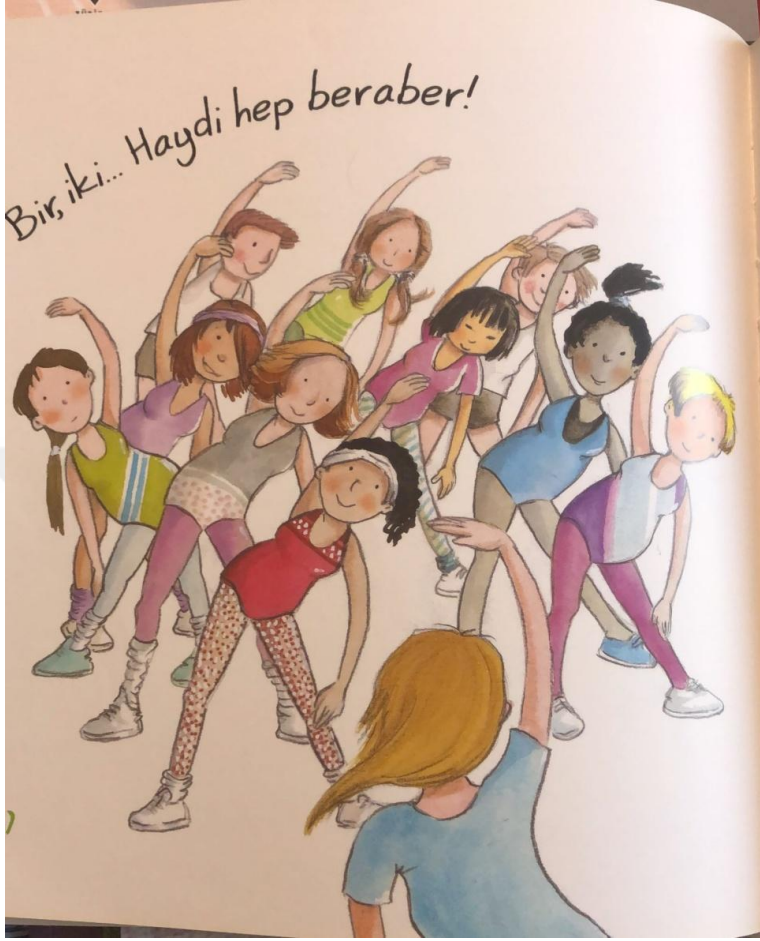
Şekil 36’da öğretmen rolünde bir kadının öğrencilere dinazor iskeleti tanıtırken resmedildiği görülmektedir.

Sportif Aktiviteler

Tablo 14’e göre kadınların sportif aktivitelerde bulunma oranı (%11,67) erkeklerin sportif aktivitelerde bulunma oranından (%8,37) yüksektir. Fakat incelenen kitaplarda kadınların kapalı alanlarda yapılan sportif aktivitelerde daha fazla buldukları görülürken erkeklerin daha fazla türde ve açık havada yapılan sportif aktivitede tasvir edildikleri görülmüştür. Kadınlar kayak yapmak, yüzmek ve egzersiz yapmak gibi sportif aktivitelerde bulunurken, erkekler kayak yapmak, sörf yapmak, kayık kullanmak, yüzmek ve egzersiz yapmak gibi sportif aktivitelerde bulunurken tasvir edilmişlerdir.

Şekil 37

Sportif Aktiviteye Bir Örnek (Kitap 31)

Kadınların çoğunlukta olduğu görülen Şekil 37'de estetik odaklı bir spor yapılmaktadır. Tablo 14 kadınların sportif aktivitelerinin erkeklerden yüksek olduğunu gösterse de kadınlar ağırlıklı olarak Şekil 37'de görüldüğü gibi kapalı mekanda estetik/inceleme odaklı sporlar yaparken tasvir edilmektedir.

Şekil 38

Sportif Aktiviteye Bir Örnek (Kitap 12)

Şekil 38’de kadın ve erkek karakterler egzersiz yaparken resmedilmektedir. Kadın karakterin koşu bandında egzersiz yaptığı erkek karakterin ise ağırlık kaldırarak egzersiz yaptığı görülmektedir. Kadınlar ve erkeklerin güç ve dayanıklılık yönünden birbirine benzemediklerini, erkeklerin daha güçlü olduklarını pekiştiren bir örnek sunulmaktadır.

Tarımsal-Hayvansal Eylemler

Tablo 14’e göre kadınların tarımsal-hayvansal eylemlerde bulunma oranı (%21,89) erkeklerin tarımsal eylemlerde bulunma oranından (%16,75) yüksektir. İncelenen kitaplarda kadınların ve erkeklerin tarımsal-hayvansal eylemlerinin benzer olduğu bulunmuştur.

Şekil 39

Tarımsal-Hayvansal Eylemlere Bir Örnek (Kitap 11)

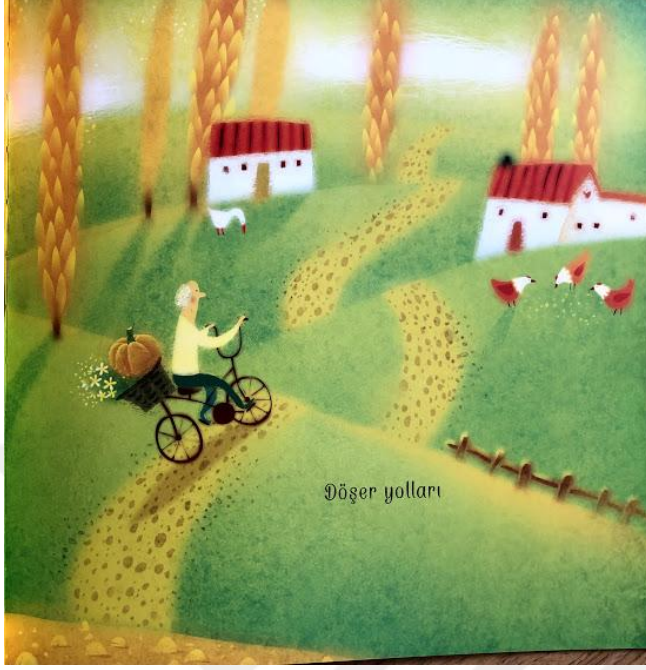
Şekil 39’da kadın ve erkek karakterler tarımsal-hayvansal eylemlerde bulunurken tasvir edilmektedir. Hindiba tohumunun çiçek olma yolculuğunu konu alan Kitap 11’de kadın ve erkek karakterler birlikte tarımsal-hayvansal eylemlerde bulunurken ve benzer işleri yaparken temsil edilmektedir.

Taşıt Kullanma Eylemi

Tablo 14’e göre kadınların bisiklet, motosiklet, otomobil, tekne, gemi, tren, iş makinesi, otobüs vb. taşıtları kullanırken hiç tasvir edilmemiştir. Bütün taşıtlar erkeklerle ilişkilendirilmiştir.

Şekil 40

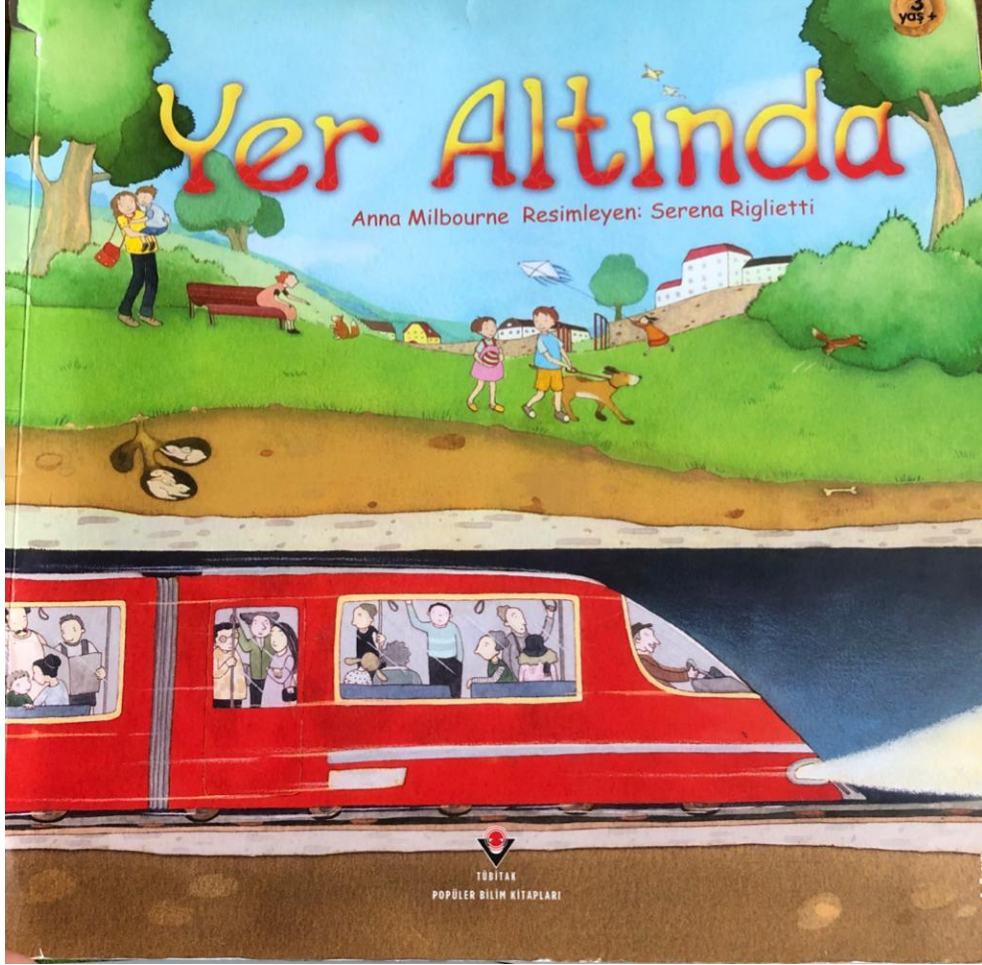
Taşıt Kullanma Eylemine Bir Örnek (Kitap 21)

Şekil 40’ta erkek karakter bisiklet sürerken resmedilmektedir.

Şekil 41

Taşıt Kullanma Eylemine Bir Örnek (Kitap 34)

Şekil 41’de görüldüğü gibi hızlı tren bir erkek tarafından kullanılmaktadır. Vatman rolündeki karakterin bıyıkla resmedilmesi cinsiyetini belirgin bir şekilde öne çıkarmaktadır.

Oyun Eylemleri

Tablo 14’e göre kadınların oyun eyleminde bulunma oranı (%10,21) ile erkeklerin oyun eyleminde bulunma oranı (%8,90) birbirine yakın çıkmıştır. Oysa karakterlerin oynadıkları oyun türleri arasında cinsiyete yönelik farklar olduğu görülmüştür. Karakterlerin oynadıkları oyunlar Şekil 42’de sunulmaktadır.

Şekil 42

Karakterlerin Oynadıkları Oyunlar

KADIN	KADIN-ERKEK	ERKEK
Seksek oynamak Salıncakta sallanmak İp atlamak Balonla oynamak Bebeklerle oynamak	Kartopu oynamak Kardan adam yapmak Oyun hamuruyla oynamak Top oynamak Uçurtma uçurmak	Kızakla kaymak Trambolinde zıplamak Baloncukla oynamak Oyuncak bisiklet kullanmak Satranç oynamak Maket yapmak Bina inşa etmek

Şekil 42'ye göre kadın ve erkek karakterlerin oyun türlerinin cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirdiği görülmektedir. Kadınlar için kalıp yargısal olan ip atlamak, seksek oynamak gibi oyunlarda erkeklerin tasvir edilmediği görülürken satranç ve yapı inşa gibi zihinsel beceri gerektiren oyunların ve fiziksel denge gerektiren kızakla kayma, trambolinde zıplama gibi oyunların erkeklere atfedildiği görülmektedir. Hem kadınların hem erkeklerin oynadıkları oyunlar içerisinde ise erkekler için kalıp yargısal olan *top oynamak* oyununu bulunduğu görülmektedir. Kadınlar için, sınırlı olsa da kalıp yargısal olmayan *top oynamak gibi* oyunlar yer alsada erkek karakterlerin oynadıkları bütün oyunların kalıp yargısal oyunlar oldukları (top oynamak, bina inşa etmek, satranç oynamak...) görülmektedir.

Şekil 43

Oyun Eylemine Bir Örnek (Kitap 3)

Şekil 43'te erkek karakterlerden biri baloncukla oynarken diğer erkek karakter oyuncak bisiklet kullanırken resmedilmektedir.

Şekil 44

Oyun Eylemine Bir Örnek (Kitap 21)

Şekil 44'te seksek oynayan bir kız çocuğu görülmektedir. Seksek çoğunlukla kadınlar için uygun görülen bir oyundur. Bu örnekte de kadın karaktere atfedilerek kalıp yargıların pekiştirildiği görülmektedir.

Yapı-İnşa Eylemleri

Tablo 14'e göre kadınların yapı-inşa eylemlerinde bulunma oranı %1,45, erkeklerin ise % 3,14 olarak bulunmuştur. Erkekler neredeyse kadınların üç katı bir oranda yapı inşa eyleminde bulunurken gösterilmekte ve bu yöndeki kalıp yargılar pekiştirilmektedir. İcat yapmak, üç boyutlu maket yapmak, çadır yapmak, inşaat yapmak vb. eylemlerin çoğunlukla erkeklere atfedildiği görülmektedir.

Şekil 45

Yapı-İnşa Eylemine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23)

Şekil 45'te erkek karakter, arkadaşlarının doğum günü için hediye olarak maket bir tekne yapmaktadır. Oysa aynı kitapta kadın karakterin arkadaşına hediye olarak çanta diktüğinden söz edilmektedir (Şekil 46).

Şekil 46

Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 24)

Şekil 46'da elinde iğne, iplik ve kumaş parçası olan ve metinde isminin İpek olduğu belirtilen kadın karakterin eylemi için 'İpek yeşil bir çanta dikmek için

babasından yardım isteyecek. Böylece Onur dünyada en çok sevdiği şeyleri bu çantaya koyabilecek.’ denilmektedir.

Şekil 47

Yapı-İnşa Eylemine Yönelik Bir Örnek (Kitap 37)

Şekil 47’de köpek arkadaşı için bir taşıma gereci icat eden kadın karakter görülmektedir.

Yük-Eşya Taşıma Eylemleri

Tablo 14’e göre kadınlar yük ve eşya taşıma eyleminde bulunurken tasvir edilmemiştir Güç gerektiren eşya taşıma, ağırlık taşıma gibi eylemler erkeklere atfedilmektedir.

Şekil 48

Yük-Eşya Taşıma Eylemine Bir Örnek (Kitap 41)

Şekil 48’de hikayede baba rolünde olan erkek karakterin kitaplarla dolu bir aleti bisikletle taşıdığı görülmektedir. Ailenin diğer fertlerinin taşıma eylemine yardım etmemesi hem bu görevin babaya ait olduğu hem de babanın bu güç işin üstesinden gelebileceği mesajı vermektedir.

3.9. KARAKTERLERİN KULLANDIKLARI ARAÇ GEREÇLERE İLİŞKİN BULGULAR

Karakterlerin kullandığı araç gereçlere yönelik bulgular Tablo 15’te sunulmaktadır.

Tablo 15

Karakterlerin Kullandıkları Araç Gereçler

Araç Gereçler	Kadın		Erkek	
	f	%	f	%
Ofis Araç Gereçleri	21	22,10	46	39,65
Ev Araç Gereçleri	14	14,73	3	2,58
Hırdavat ve El Aletleri	24	22,26	39	33,62
Teknolojik Aletler	14	14,73	6	5,17
Müzik Aletleri	4	4,21	1	0,86
Ulaşım Araçları	0	0	14	12,06
Oyun Araç Gereçleri	14	14,73	7	6,03
Bebek Araçları	4	4,21	0	0
Toplam	95	100	116	100

Tablo 15’e göre kadınların en fazla kova, kürek, el arabası gibi araç gereçleri kapsayan hırdavat ve el aletleri ile erkeklerin ise en çok kağıt, kalem, kitap gibi ofis araç gereçleri ile tasvir edildikleri görülmektedir. Kadınların ofis araç gereçleri ile tasvir edilme oranları hırdavat ve el aletleri ile tasvir edilme oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplarda kadınlar ve erkeklerin kullanırken tasvir edildikleri ofis araç gereçleri ve hırdavat ve el aletleri türleri arasında önemli farklar olmadığı görülmüştür. Buna karşın kalıp yargıları pekiştiren bir şekilde ev araç gereçleri ve bebek araçlarıyla kadınlar daha fazla ilişkilendirilmektedir. Kadınlar hiçbir ulaşım aracıyla tasvir edilmezken erkeklerin hiç tasvir edilmediği araç gereçlerin bebek araçları olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında cinsiyetlerin ilişkilendirildiği araç gereçlerin alanyazında açıklanan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirdiği görülmektedir.

Aşağıda erkek ve kadın karakterlerin kullandıkları araç gereçlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirdiği örnekler sunulmaktadır:

Şekil 49

Erkek Karakterin Araç Gereçleri İçin Örnek (Kitap 15)

Şekil 49’da oğlan karakterin bir kutu karıştırdığı ve kutudan çıkan büyüteç, dünya maketi, merdiven, roket, robot, bisiklet, top, araba gibi çoğunlukla erkeklerle ilişkilendirilen araç gereçler oldukları görülmektedir. Oğlan çocuğun mühendislik,

astronomi, taşıt kullanma, spor gibi erkeklerle ilişkilendirilen alanlarla ilgili araç gereçlere sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 50

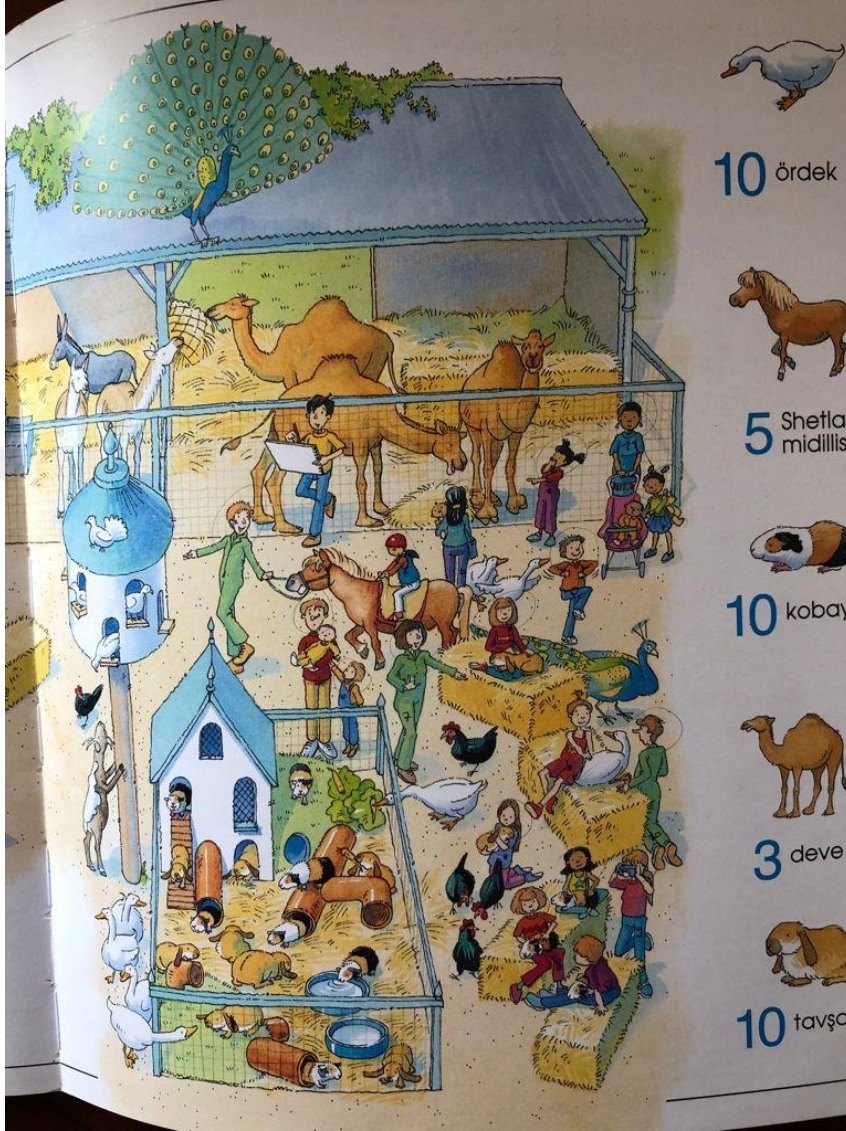
Ev Araç Gereçleri İçin Örnek (Kitap 15)

Şekil 50'de bir kutu karıştıran kadın karakterin kutusundan oyuncak fil, oyuncak ayıcık, puzzle parçaları, tavşan, maket ev, ip, gibi çoğunluğu kadınlarla özdeşleştirilen araç gereçler olduğu görülmektedir. Kadın karaktere ait olan araç gereçlerin çoğunlukla evcilik oynamak için kullanılan araç gereçler olduğu görülmektedir.

Şekil 51

Bebek Araçları Örnek (Kitap 22)

Şekil 51’de kadın ve erkek karakterler çocuk bakımına yönelik işlerde resmedilseler de şeklin ortasında görünen erkek karakter çocuğu kucağında taşıırken şeklin sağ üst köşesinde bulunan kadın karakter çocuğu bebek arabasında taşıdığı görülmektedir. Bebek arabalarında çocukları gezdirme görevinin kadınlara ait olduğu kalıp yargısını pekiştiren bir örnek sunulmaktadır.

Aşağıda kadın ve erkek karakterlerin kullanırken tasvir edildiği araç gereçlerin cinsiyet kalıp yargıları yönünden eşit tasvirler sunulduğu örnekler yer almaktadır:

Şekil 52

Hırdavat ve El Aletleri İçin Örnek (Kitap 15)

Şekil 52’de görüldüğü gibi kadın karakter el arabası kullanırken erkek karakter kürek kullanırken resmedilmektedir. Her iki karakterin de güç gerektiren araç gereçler kullanırken resmedildikleri görülmektedir.

3.10. KARAKTERLERİN METİNLERDE GEÇEN YAZILI TASVİRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Şekil 53’te de incelenen kitaplarda yer alan metinlerin hangi kategoriler altında ele alındığı yer almaktadır.

Şekil 53

Metinlere İlişkin Kategoriler

Fiziksel Görünümleri	Karakterlerin İsimleri	Karakterlerin Eylemleri	Karakterlerin Roller	Karakterlere Atfedilen Sıfatlar
<ul style="list-style-type: none">•Zarif/güzel	<ul style="list-style-type: none">•Güzellik, saflık, zarafet•Güç, dayanıklılık•Erdem	<ul style="list-style-type: none">•Çocuk bakımı	<ul style="list-style-type: none">•Mesleki roller•Aile içi roller	<ul style="list-style-type: none">•Fiziksel özellikler•Kişilik özellikleri

Şekil 53'e bakıldığında metinlerde ortaya çıkan kodların: Fiziksel özellikler, karakterlerin isimleri, karakterlerin eylemleri, karakterlerin rolleri ve karakterlere atfedilen sıfatlar olarak beş kategori altında toplandığı görülmektedir.

3.10.1. Karakterlerin Fiziksel Görünümleri

İncelenen kitaplarda karakterlerin fiziksel görünümüne ilişkin üç metin örneği bulunmaktadır ve fiziksel görünümü tasvir edilen üç karakterin de kadın olduğu görülmektedir. Bu üç metinde de karakterlerin uzun, ince, güzel oldukları ve böyle olmaya özen gösterdikleri ifade edilmektedir.

Şekil 54

Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 24)

Şekil 54'te görüldüğü gibi kadın karakterin fiziksel görünümü için 'Beril açık tenli, düz siyah saçlı, uzun ince bir kız' ifadeleri yer almaktadır. Kadın karakteri tanımlarken *ince* sıfatı, kadınlar için kalıp yargısal olan dış görünüşteki zarafete vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda toplumda geçerli olan cinsiyete dayalı güzellik anlayışı da bu yolla yansıtılmaktadır.

Şekil 55

Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 19)

Şekil 55'te albinolu bir kız çocuğunun dünyayı nasıl gördüğü konu alınan Kitap 24'te kadın karakterin beyaz ve bukleli saçları olduğundan söz edilmektedir: *'Elif beyaz bukleleriyle gurur duyuyor.'* Kadın karakterin saçlarıyla gurur duyması kadınların fiziksel güzelliklerine önem verdiği yönündeki kalıp yargıyı desteklemektedir. Erkek karakterin kadın karaktere *'Tıpkı bir martı kadar beyazsın'* dediği görülmektedir. *Martı* benzetmesi kadın karakterin güzelliğine vurgu yapmak için kullanılmaktadır.

Şekil 56

Karakterlerin Fiziksel Görünümlerine İlişkin Örnek (Kitap 23)

Şekil 56'da kadın karakterle ilgili *'Onur'un doğum günü çok özel bir gün. Bu nedenle Deniz herkesin doğum günü kutlamasına çok şık gelmesini istiyor. Kendisi de her gün farklı bir saç modeli yapmayı seviyor. Saçlarını spor salonuna giderken atkuyruğu, havuza giderken topuz yapıyor. Dansa gidecekse serbest bırakıyor ki saçları hip-hop ritimleriyle salınsın. Arkadaşları Deniz'in biraz gösteriş meraklısı olduğunu düşünüyor, o da bunun farkında. Ama kim ne derse desin o modaya bayılıyor.'* denilmektedir. Kadın karakterin fiziksel görüntüsüne önem verdiği saç modelleri üzerinden anlatılmaktadır. Kadınların dış görünüşleri için zaman harcadıkları ve bunun da moda sevgisi olduğu belirtilmektedir.

3.10.2. Karakterlerin İsimleri

İkinci kategori olan kitaplarda geçen karakterlerin isimlerine ilişkin bulgular Şekil 30’da sunulmaktadır.

Şekil 57

Karakter İsimleri

Kadın		Erkek	
Elif	Çiçek	Mehmet	Ali
Oya	Mira	Ahmet	Onur
Mine	Beril	Can	Emir
Gül	Zeynep	Erdem	Bora
Tuba	Pınar	Kemal	İbrahim
Emine	Sanem	Mert	Demir
Özge	Şermin	Şan	Alper
Meltem	Seden	Murat	Çınar
Aslı	Seçil	Şakir	Levent
Ayşe	Sevil	Ömer	Emre
Ece	Hazal	Özkan	Kerem
Burcu	Deniz	Eray	Eren
Esra	İpek	Özgür	
Eda	Leyla		
Şermin	Didem		
Merve			

Şekil 57’de görüldüğü gibi incelenen kitaplarda kadınlar için dış görünüşteki güzelliği çağrıştıran ya da vurgu yapan Çiçek, Burcu, Gül, Sanem gibi isimler, saflık ve zarafete vurgu yapan İpek, Oya, Mine, Meltem, Pınar gibi isimler kullanıldığı görülmektedir. Erkekler için ise güce / yüceliğe atıf yapan Demir, Bora, Çınar gibi isimler, kahramanlık, yiğitlik vurgusu yapan Alper, Levent gibi isimler ve erdeme atıf yapan Onur, Erdem gibi isimler kullanıldığı görülmektedir.

3.10.3. Karakterlerin Eylemleri

Üçüncü kategori altında yer alan karakterleri eylemleri incelendiğinde metinlerde karakterlerin eylemlerine ilişkin çocuk bakımına yönelik eylemlerin öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 58

Çocuk Bakımı (Kitap 24)

Şekil 58’de bir kız çocuğun sanata olan ilgisi büyüme aşamalarından sunulan fotoğrafla kesitleriyle anlatılmaktadır. Soldaki fotoğrafa ilişkin; ‘*Bu fotoğrafta Beril biraz daha büyük. Annesinin verdiği püreyi yerken üstünü başını kirletmiş. Ellerini kaseye sokmuş, masa örtüsünün üzerine garip, anlaşılmasız şeyler yapıyor. Bu onun ilk soyut resim çalışması.*’ denilmektedir. Sağdaki fotoğrafa ilişkin ise; ‘*Beril sürekli böyle sanat eserleri yaptığı için annesi onu günde üç kere yıkamak zorunda kalıyordu...*’ denilmektedir. Çocuğun beslendiği ve banyo yaptığı yalın olarak verilmek yerine (günde üç kere yıkanmak zorunda) bu işlerin anne tarafından yapıldığı vurgulanmakta (annesi onu günde üç kere yıkamak zorunda) ve çocuğun bakımına yönelik işler annenin görevi gibi yansıtılmaktadır.

Şekil 59

Çocuk Bakımı (Kitap 19)

Şekil 59'da 'Şimdi babası gidip dolaptan meyveli yoğurt getirecek, annesi de onun en sevdiği öyküyü okuyacak' denilmektedir. Çocuğa yönelik işlerin ebeveynler tarafından paylaşıldığı belirtilmektedir.

Şekil 60

Çocuk Bakımı (Kitap 25)

Şekil 60'ta sol tarafta kız çocuğunun yaralandığı zamanlarda annesinin ona bir doktor gibi baktığından söz etmektedir. Sağ tarafta görünen ve aynı kitapta yer alan başka bir sayfada ise kız çocuğu üzüldüğü zamanlarda ebeveynlerinin onu teselli ettiğinden söz edilmektedir. Anne karakterinin çocuğun hayatında bakıcı olarak rolünün daha önemli olduğu vurgulansa da ebeveynlerin çocuk bakımına yönelik işlerde eşitlikçi tasvir edildiği görülmektedir.

3.10.4. Karakterlerin Rollerini

İncelenen kitapların ikisinde karakterlerin rollerine dair örnekler bulunmaktadır.

Şekil 61

Karakterlerin Mesleksel Rollerine Yönelik Bir Örnek (Kitap 23)

Şekil 61'de arkadaşlarının doğum günü için hazırlıklar yapan çocukların gelecekte olmak istedikleri mesleklerden söz edilmektedir. Solda pasta yaparken resmedilen kız çocuk için *yenilikçi aşçılık* notu düşülerek 'Elif büyüyünce aşçı olmak istiyor, hep yepyeni tarifler bulan bir aşçı. Bu yüzden mutfığa dağılmış malzemeleri ve kirlenmiş kapları toparlamadan önce artan malzemelerle yeni bir tarif icat etmeye karar verdi.' denilmektedir. Ortada görünen oğlan çocuk için ise 'Mert büyüyünce mühendis veya mimar olmak istiyor ya da duvar ustası veya gemi yapımcısı. Tam olarak ne yapacağını şimdilik bilmiyor ama bir şeyler inşa etmek istediğinden emin.' denilmektedir. Sağda bebeklerle oynayan kız çocuk için ise *bir sürü fikri olan bir kuaför* notu düşülerek 'Deniz her arkadaşı için bir saç modeli tasarlamaya karar verdi. Hepsinin saçları farklı: bazılarının kısa, bazılarının uzun, kimininki düz,

kimininki kıvrırcık. Deniz oyuncak bebeklerin saçlarını her zaman bir güzel tarar, saç bantları ve tokalarla şekillendirir. Ama arkadaşları böyle abartılı şekiller vermesine asla izin vermez!’ denilmektedir. Karakterler için tasarlanan mesleksel eylemlerin kalıp yargıları pekiştirdiği görülmektedir. Kız çocuklarının evde ve kadınlarla ilişkilendirilen oyuncak bebek, mutfak malzemeleri gibi araç gereçlerle bir şeyler icat ettiği görülürken oğlan çocuğun yaratıcılık, tasarım yeteneği ve güç gerektiren işler yaptıkları görülmektedir.

Şekil 62

Karakterlerin Mesleksel ve Aile İçi Rollerine Dair Bir Örnek (Kitap 40)

Şekil 62’de görüldüğü gibi Kitap 40’da yer alan bir görselde arıcılık kıyafeti giyinen kız çocuk ‘*Gelin gibi oldum*’ derken oğlan çocuk ‘*Astronota benzedik*’ demektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi kız çocuk giyimini evlilik, evde olma, kalma hali ile bağdaştırırken oğlan çocuk bir meslekle ve maceraya atılma, gitme haliyle bağdaştırmaktadır.

3.10.5. Karakterlere Atfedilen Sıfatlar

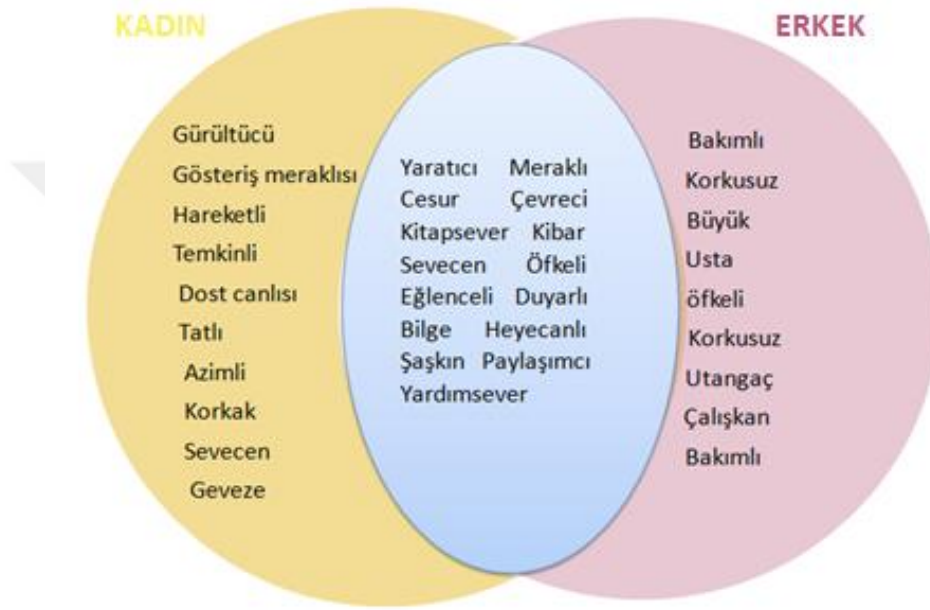
İncelenen kitaplarda karakterlerin yazılı tasvirlerine ilişkin beşinci kategori olan karakterlere atfedilen sıfatlar, metinlerden doğrudan ya da dolaylı olarak karakterleri tanımlayan sıfatlardır. Dolaylı olarak karakteri tanımlayan sıfatlar araştırmacı tarafından ortaya çıkarılmıştır. Karakterlere atfedilen sıfatlar fiziksel

görünümüne ilişkin ve kişilik özelliklerine ilişkin olmak üzere iki grup şeklinde ele alınmıştır. Karakterlere atfedilen sıfatlar Şekil 49 ve Şekil 50’ de sunulmaktadır.

3.10.5.1. Kişilik Özelliklerine İlişkin Sıfatlar

Şekil 63

Kişilik Özelliklerine İlişkin Karakterlere Atfedilen Sıfatlar

Şekil 63’te kadın karakterler için daha fazla sıfat türü kullanıldığı görülmektedir. Kadınlar için kullanılan gösteriş meraklısı, süslü, sevecen, geveze, tatlı, ince gibi kalıp yargısal sıfatların erkekler için kullanılmadığı görülmektedir. Erkekler için çalışkan, büyük, korkusuz gibi sıfatlar kullanılırken kadınlar için zayıf ve korkak sıfatları kullanılmaktadır.

Şekil 64

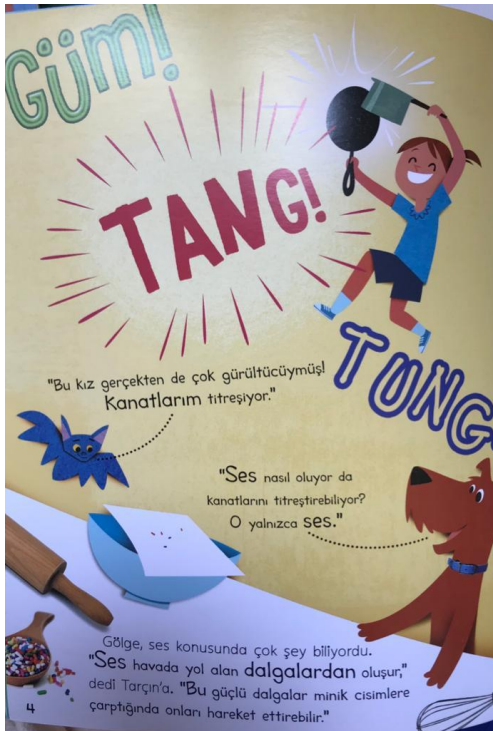
Güçlü ve Korkusuz Sıfatları Kullanımına Örnek (Kitap 25)

Şekil 64'te 'Komşunun o yaramaz köpeği, babam yanımdayken kovalasın beni' denilmektedir. Baba karakteri güçlü, cesur ve koruyan/ kollayan bir figür olarak yansıtılmaktadır.

Şekil 65

Gürültücü Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 10)

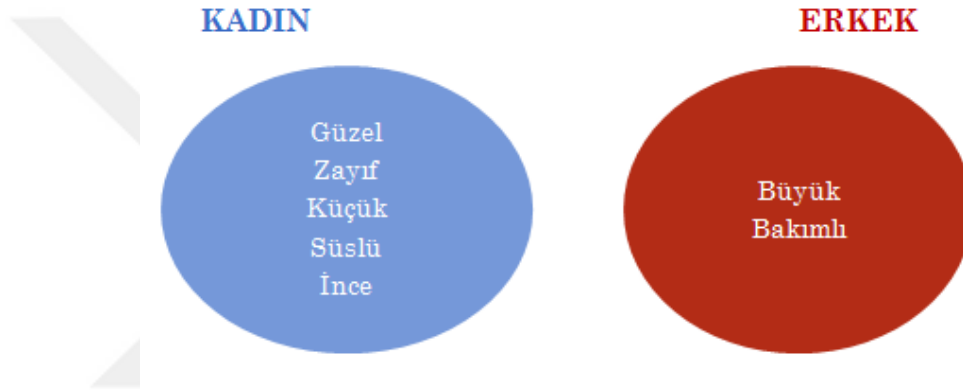

Sesin oluşumu ve yayılmasını açıklayan Kitap 10'da kız karakterin gürültücü bir karakter olduğundan söz edilmektedir. Şekil 65'te tencere ve tavalarla ses çıkaran bir kız çocuğu için yarasa karakteri 'Bu kız gerçekten de çok gürültücüymüş' demektedir.

3.10.5.2. Fiziksel Özelliklerine İlişkin Sıfatlar

Şekil 66

Fiziksel Özelliklerine İlişkin Karakterlere Atfedilen Sıfatlar

Şekil 66'da görüldüğü gibi kadınların fiziksel özellikleri daha fazla sayıda sıfatla yansıtılmaktadır. Erkekler için *büyük* sıfatı kullanılırken kadınlar için *küçük* sıfatı kullanılmaktadır. Kadınlar için kullanılan bütün sıfatların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıttığı görülürken erkekler için kalıp yargısal olmayan *bakımlı* sıfatının da kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 67

Büyük Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 3)

Dünyadaki her nesnenin bir şekli olduğunu konu alan Kitap 3'te büyük küçük kavramı anlatılırken Şekil 67'de görüldüğü gibi 'Babanızın ayakkabılarından birini ve kendi ayakkabılarınızdan birini alın... Şekilleri birbirine oldukça benziyor, değil mi? Yalnız, boyutları çok farklı' denilmektedir. Büyük kavramı, babanın ayakkabısı üzerinden verilmektedir.

Şekil 68

Küçük Sıfatı Kullanımına Örnek (Kitap 37)

Şekil 68’de köpek arkadaşıyla birlikte resmedilen kadın karakter için ‘Küçük kız’ tabiri kullanılmaktadır. Kitap boyuca karakterden küçük kız olarak söz edilmektedir. Karakterin ismine dair bir ifade bulunmamaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş çocuk kitaplığının içerik analizinden elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, sonuçlardan ve alanyazından hareketle yapılan tartışmaya yer verilecektir.

Kitap Başlıklarına İlişkin Sonuç ve Tartışma

TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının başlıklarının cinsiyete dair tanımlayıcı sözcükler içerme durumu ele alındığında kitap başlıklarının %90,24'ünün cinsiyete dair herhangi bir tanımlayıcı ifade içermediği saptanmıştır. Kitap isimlerinde eril ve dişi sözcük bulunma oranı ise eşittir. Araştırmanın bu sonucu ödüllü ve çok satan resimli çocuk kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından inceleyen Paytner'in (2011) araştırma bulgularıyla benzer olsa da resimli çocuk kitap başlıklarında erkeklerin kadınların iki katı oranında temsil edildiği bulgusuna ulaşan Yello'nun (2012) araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Bu araştırmada incelenen kitap başlıklarının büyük çoğunluğunun cinsiyete dair göndermeler içermemesi ve cinsiyetlere atıf yapan kitap başlıklarının eşit olması cinsiyet eşitliği açısından olumlu bir özellik olarak yorumlanabilir.

Kitap Kapaklarına İlişkin Sonuç ve Tartışma

Kitap kapaklarında görünen karakterlerin cinsiyet dağılımı ile ilgili analiz sonuçlarına göre kitap kapaklarında kadınların görünme oranı %45,28, erkeklerin görünme oranı ise %33,96'dır. Bu sonuç Erden'in (2019) kitap kapaklarında görünen karakterlerin çoğunun kadın olduğu sonucuna ulaştıkları araştırma ile benzerlik göstermektedir. Berry ve Wilkins'in (2017) kitap kapaklarının büyük çoğunluğunda erkek karakterlerin bulunduğu sonucuna ulaştıkları araştırmalarından farklı olarak mevcut araştırmanın sonucu kitap kapaklarının toplumsal cinsiyete duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların kitap seçerken ilk baktıkları şeyin kitabın kapağı olduğu (Kökçü, 2021) göz önüne alındığında bilimsel yayınlarıyla öne çıkan TÜBİTAK kitaplarında kadınların görünürlüğünün sağlanmasının kadınların lehine olduğu sonucu çıkarılabilir.

Ana Karakterlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Sonuç ve Tartışma

TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında ana karakterlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında, incelenen kitapları %46,34'ünde ana karakter bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ana karakter bulunan kitapların %21,95'inde ana karakter insan dışı varlıklar olarak tasvir edilmiştir. Ana karakterin insan olduğu kitaplarda ise erkek ana karakter oranının %17,07, kadın ana karakter oranının ise %14,63 olduğu görülmüştür. Çocuklar, okudukları eserlerdeki kahramanlarla kendilerini özdeşleştirdiklerinden (Geçgel ve Ak, 2007) çocuk kitaplarında yer alan ana karakterlerin dağılımının dengeli olması gerekmektedir. Kadın ana karakter oranının az olması kız çocuklarının kendilerini özdeşleştirecekleri rol modellerden mahrum kalmalarına neden olabileceği gibi erkek ana karakter oranının fazla olması, çocukların erkek egemenliğini içselleştirmelerine neden olabilir. Bu araştırmanın sonuçları inceledikleri kitaplarda kadın ana karakterlerin bir buçuk katından daha fazla bir oranda erkek ana karakter bulunduğu sonucuna ulaşan McCabe ve diğerlerinin (2011) ve Peker'in (2019) çeviri kitaplardaki erkek ana karakter oranının kadın karakter oranından fazla olduğunu ortaya koyduğu araştırmaların bulgularıyla karşılaştırıldığında mevcut araştırmada ana karakterlerin cinsiyet dağılımının daha dengeli olduğu söylenebilir. Bu açıdan ele alındığında TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarının ana karakterlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak ele alındığı söylenebilir.

Karakterlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Sonuç ve Tartışma

TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında yer alan bütün karakterlerin cinsiyet dağılımı ile ilgili yapılan analiz sonuçlarına göre erkek karakter oranı (%52,41) kadın karakter oranından (%43,05) fazladır. Benzer şekilde farklı yıllarda yapılan pek çok araştırma kadınların resimli çocuk kitaplarında görünme sıklıklarının erkeklerden daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır (Filipoviç, 2018; Hamilton vd., 2006; McCabe vd., 2011; Kunkel, 2015). Kitaplarda erkeklerin sayıca fazla olmaları çocuklara erkeklerin daha değerli olduğu mesajı verebilir (McCabe vd., 2011) ve kadınların eksik temsili çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (Hamilton vd., 2006). Bu araştırmanın sonuçları, Kaynak ve Aktaş (2017) tarafından gerçekleştirilen kadın ve erkek karakterlerin oranının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaştıkları araştırmanın sonuçlarından farklılık

göstermektedir. Öte yandan, araştırmacılar kitaplarda kadının anne rolünde sunulmasının bu oranı etkilediği çıkarımında bulunmuşlardır. Anne figürünün baba figürüyle görünürlüğü eşit olmadığından (Anderson ve Hamilton, 2005) bu çıkarımın doğru bir çıkarım olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla aile içi ilişkileri daha az yansıtan kitaplarda kadın erkek arasındaki görünürlük erkeğin lehine olmaktadır. Nitekim mevcut araştırmada aile içi ilişkileri yansıtan sınırlı sayıda kitap bulunmaktadır ve kitaplarda ana karakterlerin dağılımının dengeli olduğu ancak tüm karakterler açısından ele alındığında erkek karakterlerin daha yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Karakterlerin Dış Görünümlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın karakterlerin dış görünüşleri ile ilgili analiz sonuçlarına göre kadınlar sırasıyla en çok elbiseyle, etek ve kazakla tasvir edilmektedir. Erkekler ise sırasıyla en çok pantolon, tişört ve kazak ile tasvir edilmektedir. Benzer şekilde Kaynak ve Aktaş (2017) kadınların en çok elbise ve etekle, erkeklerin ise pantolonla resmedildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Elbise ve etek doğrudan kadın kimliğiyle ilişkili kıyafetler iken, pantolon erkek kimliğini belirtmek için en çok kullanılan kıyafettir (Gürşimşek ve Günay, 2005). Dolayısıyla mevcut araştırmada geleneksel kalıp yargıların incelenen kitaplardaki karakterlerin kıyafetlerine yansıdığı sonucu çıkarılabilir.

Kıyafet renklerine göre kadınlar en çok mavi, lacivert, pembe ve yeşil renkleriyle tasvir edilmektedir. Kadınların en az tasvir edildiği renk ise kahverengidir. Erkekler en çok mavi ve lacivert renklerle tasvir edilmektedir. Erkeklerin en çok tasvir edildiği diğer renkler yeşil, beyaz ve kahverengi iken en az tasvir edildiği renk pembedir. Benzer şekilde Şentürk (2015) de hem kadınların hem erkeklerin kıyafetlerinde en çok mavi rengin kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Kaynak ve Aktaş (2017) ise kadınların en çok kırmızı renkle, erkeklerin ise en çok mavi renkle temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmada erkek karakterlerin pembe ve mor/lila rengiyle neredeyse hiç temsil edilmemesi bu iki rengin kadınlarla ilişkilendirilen renkler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan kadınların kıyafet renklerinin daha değişken, erkeklerin kıyafet renklerinin daha kalıp yargısal bir biçimde tasvir edildiği sonucu çıkarılabilir.

Karakterlerin aksesuarlarıyla ilgili yapılan analiz sonuçlarına göre kadınların erkeklere oranla daha fazla aksesuarla tasvir edildiği görülmüştür. Kadınlar en çok toka, bandana, taç, eşarp gibi saç aksesuarlarıyla tasvir edilirken erkekler en çok şapka aksesuarıyla tasvir edilmektedir. Bağçeli Kahraman ve Özdemir (2019) de kadınların en çok saç aksesuarı olan toka ile tasvir edildiği, erkeklerin ise gözlük, şapka ve kravatla tasvir edildiğini sonucuna ulaşmışlardır. Her iki araştırmanın sonuçları saç aksesuarlarının kadınlara özgü olduğunu ortaya koyan kalıp yargıları pekiştirmektedir. Mevcut çalışmada kadın ve erkeklerin çanta ile tasvir edilme oranları birbirine yakın çıkmıştır. Buna rağmen incelenen kitaplarda kadınların çoğunlukla kol çantası, el çantası gibi çantalarla tasvir edildiği, erkeklerin ise evrak çantası, sırt çantası gibi çanta modelleriyle tasvir edildiği görülmüştür. Çanta modelleri arasındaki fark kadın ve erkeğe dair kalıp yargılarla uyumludur. Sırt çantası eşya, kitap gibi eşyalar taşımaya daha uygundur ve evrak çantası profesyonel iş hayatına vurgu yapmaktadır. Oysa kadınlar için uygun görülen çanta modelleri kişisel bakım eşyaları taşımaya daha uygundur ve giyim kuşamın tamamlayıcısı bir süs eşyası işlevi görmektedir.

Saç uzunluklarına göre ise kadınların %74,24'ü uzun saçlı, erkeklerin %91,36'sı kısa saçlıdır. Benzer şekilde Peker (2019) de resimli çocuk kitaplarında kadınların büyük çoğunluğunun uzun saçlı, erkeklerin ise kısa saçlı tasvir edildiği sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla resimli çocuk kitaplarında çocukların zihninde kadınlar uzun saçlı olarak erkekler ise kısa saçlı olarak kodlanmaya devam edilmektedir. Bu durum kalıp yargıların dışına çıkmak isteyen çocuklarda karşı cinsiyete mensup gibi algılanma endişesi yaratabilir. Söz gelişi saçını uzatmak isteyen bir oğlan çocuk *kız gibi* algılanacağı endişesine kapılabileceği gibi saçını kısa kesmek isteyen kız çocuk *oğlan gibi* algılanma endişesine kapılabilir. Bu da çocukların tek tipleşmesine ve istedikleri gibi bireyler olmak yerine toplumun beklentilerine uygun bireyler olmalarına yol açabilir.

Karakterlerin Gösterildiği Mekana İlişkin Sonuç ve Tartışma

TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin gösterildikleri mekanla ilgili sonuçlara göre kadın karakterlerin dış mekanda tasvir edilme oranı %63,60, iç mekanda tasvir edilme oranı ise %36,39'dur. Erkek karakterlerin ise %74,46'sı dış mekanda, %26,53'ü ise iç mekanda tasvir

edilmiştir. Hem kadınların hem erkeklerin iç mekanda en çok tasvir edildikleri yerin ev içi olduğu bulunmuştur. Erkekler ve kadınların ev içinde gösterilme oranlarına göre ise erkeklerin kadınlardan daha fazla bir oranda ev içinde tasvir edildiği görülmüştür. Benzer bir araştırmada Şentürk (2015) erkeklerin ev içinde gösterilme oranlarının kadınlardan yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ev içinde erkekler kadınlardan daha fazla tasvir edilse de iç mekanda kadınların gösterilme oranı erkeklerden yüksektir. Kadınların tasvir edildiği iç mekanlar sırasıyla ev içi, spor salonu, müze, bale salonu, uzay üssü, ahır iken erkeklerin tasvir edildikleri mekanlar sırasıyla ev içi, müze, uzay üssü, fabrika, spor salonu ve ahır olarak bulunmuştur. Kadınlar fabrikada hiç gösterilmezken erkekler bale salonunda hiç gösterilmemiştir. Profesyonel iş hayatına vurgu yapan ve uzmanlık gerektiren bir mekan olan fabrikada sadece erkeklerin gösterilmesi; estetik odaklı bale salonu gibi bir mekanda ise sadece kadınların gösterilmesi kadın ve erkeğin birbirlerinden ilgi ve yetenek olarak farklılaştıklarını vurgulamaktadır. Fabrikalar erkeğin alanı olarak dolayısıyla fabrikadaki görevler erkek işi olarak benimsetilirken bale salonları kadına göre, kadın işi olarak benimsetilmektedir.

Dış mekan analizlerine göre ise her iki cinsiyetin de en çok tasvir edildiği yer doğa olsa da kadınların dış mekanda en çok tasvir edildikleri ikinci mekan ev bahçesi iken erkeklerin sokaktır. Bu bulgu, kadınların ev ve ev çevresinde gösterilme olasılıklarının erkeklerden yüksek olduğu sonucuna ulaşan Esen ve Bağlı'nın (2002) araştırma bulgularıyla paraleldir. Benzer şekilde Rollas (2017) kadınların çoğunlukla ev içinde tasvir edildiği, erkeklerin ise gün içerisinde evde olmayan kamusal mekanda yer alan bireyler olarak yansıtıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmalardan farklı olarak Şentürk (2015), erkeklerin ev ve ev çevresinde gösterilme oranlarının kadınlardan yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmada dış mekanda erkeklerin sokakta kadınların ise evin bahçesinde tasvir edilme oranlarının yüksek olması kitaplarda erkeğin daha bağımsız bir karakter olarak gösterilirken kadının eve bağımlı/ eve yakın bir sosyal alanda yansıtıldığını ortaya koymaktadır.

Kadınların dış mekanda tasvir edilme oranlarının iç mekanda tasvir edilme oranlarından yüksek olması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dışına çıkıldığını gösterse de dış mekanda kadının ev ve ev çevresinde erkeklerden daha fazla tasvir

edilmesi ve erkeğin sokakta kadından daha fazla tasvir edilmesi kitaplarda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının pekiştirildiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Karakterlerin Rollerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında karakterlerin rollerine yönelik sonuçlara göre erkeklerin mesleksel rollerde gösterilme oranı %82,53, aile içi rollerde gösterilme oranı %17,46'dır. Kadınların ise mesleksel rollerde gösterilme oranı %65,85, aile içi rollerde gösterilme oranı %34,14'tür. Kadınların aile içi rollerde erkeklere oranla daha fazla temsil edilmesi aile kavramının kadınla daha fazla ilişkilendirildiğini; erkeklerin mesleksel rollerde daha fazla temsil edilmesi ise profesyonel iş yaşamının erkeklere ait olduğu kalıp yargısının pekiştirildiğini göstermektedir.

Mesleksel dağılımlara göre ise mevcut araştırmada kadınlar en çok sırasıyla balerin, astronot ve çiftçi olarak temsil edilmektedir. Bu sonuç Dilek'in (2014) kadınların en çok ev hanımlığı, öğretmenlik, terzi gibi mesleklerde sunulduğuna yönelik araştırma sonuçlarından farklılık göstermektedir. Erkekler ise en çok sırasıyla astronot, ormancı ve öğretmen olarak tasvir edilmektedir. Erkeklerin en çok temsil edildiği mesleklerden olan öğretmenlikte temsil edilme oranları kadınlardan yüksek çıkmıştır. Bu sonuç, öğretmenliğin en çok kadınlara atfedildiği sonucuna ulaşan Şentürk (2015) ve Peker'in (2019) araştırma bulgularıyla örtüşmemektedir. Buna göre kadın mesleği olarak kabul edilen öğretmenlik mesleğinin erkekler tarafından icra edilmesinin toplumsal cinsiyet duyarlılık açısından olumlu bir sonuç olduğu söylenebilir. Araştırmada erkeklerin balerin, kadınların ise astronot ve bilim insanı gibi kalıp yargısız olmayan mesleklerde sunulması bireylerin performanslarına ve ilgi alanlarına göre mesleki tercihler yapabileceklerine dahası meslek seçimlerinde cinsiyetin önemli bir değişken olmadığını düşündürmesi açısından olumlu bir özellik olarak yorumlanabilir. Öte yandan incelenen kitaplarda vatman, ormancı, pilot, madenci, gemi kaptanı gibi erkekler için kalıp yargısız olan mesleklerde kadınların hiç tasvir edilmediği görülmüştür. Güç gerektiren mesleklerde kadınların temsil edilmemesi kalıp yargıları pekiştirmektedir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre kadınların dokuz farklı türde meslekte temsil edildiği görülürken erkeklerin 17 farklı türde meslekte temsil edildikleri görülmüştür.

Benzer şekilde Gooden ve Gooden (2001) erkeklerin kadınlara göre neredeyse iki kat daha fazla mesleki rolde temsil edildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Paytner'in (2011) araştırma sonuçları da erkeklerin mesleki çeşitliliklerinin kadınlardan daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Her üç araştırma arasındaki sürenin yaklaşık 10 yıl olması (2001, 2011, 2021) göz önünde bulundurulduğunda resimli çocuk kitaplarında erkeklerin mesleki temsillerinin istikrarlı bir biçimde farklılığı ve fazlalığı toplumsal alandaki hakimiyet alanlarının kadınlardan daha geniş olduğunu göstermektedir.

Karakterlerin Eylemlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Yapılan analiz sonuçlarına göre hem kadınlar hem de erkekler en fazla sanatsal- kültürel eylemlerde bulunurken tasvir edilmektedirler ve kadınlar ve erkeklerin sanatsal- kültürel eylem türleri benzerlik göstermektedir. Kadınların en çok temsil edildiği diğer eylemler, tarımsal-hayvansal eylemler ve sportif eylemlerdir. Bu sonuç kadınların çoğunlukla çocuk bakımına yönelik işlerde bulunurken tasvir edildiği sonucuna ulaşan Rollas'ın (2017) bulgularıyla benzerlik göstermese de ev işlerine dönük eylemler ve çocuk bakımına dönük eylemler erkeklere oranla kadınlara daha fazla atfedilmektedir.

Erkeklerin en çok temsil edildiği ikinci eylem türü mesleksel eylemlerdir ve erkekler mesleksel eylemlerde kadınların iki katından fazla bir oranda gösterilmektedir. Benzer şekilde Peker (2019) kadınların mesleksel rollerde gösterilme oranının erkeklerden düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum kadının mesleksel eylemlerine yeterince vurgu yapılmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Karakterlerin gösterildiği mekan ile ilgili analiz sonuçları, kadınlar ve erkeklerin ev içinde tasvir edilme oranlarının birbirine yakın olduğunu ortaya koymakta iken kadınların ev işlerine yönelik eylemlerde bulunma oranı erkeklerden yüksek çıkmıştır. Bu, erkeklerin evde bulduklarını fakat ev işlerine yönelik eylemlere katılmadıklarını göstermektedir. Nitekim erkeklerin en az temsil edildiği eylemler çocukla ilgili işler ve ev işlerine yönelik eylemlerdir. Benzer şekilde Gooden ve Gooden (2001) erkeklerin ev işi yaparken hiç gösterilmediğini ve Anderson ve Hamilton (2005) çocuk bakımına yönelik işlerde erkeklerin çok az temsil edildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre kadınların ve erkeklerin sportif eylemlerde bulunma oranları birbirine yakın çıkmıştır. Ancak, kadınların ve erkeklerin yaptıkları spor türleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre erkekler daha fazla türde sportif eylemde bulunmaktadır ve erkeklerin yaptığı sporlar çoğunlukla dış mekanda yapılan sporlardır. Erkekler yüzme, kayak, deniz sörfü, egzersiz gibi sporları yaparken tasvir edilmişlerdir. Buna karşın sportif eylemlerde gösterilen kadınların büyük çoğunluğu kapalı mekanda egzersiz yaparken tasvir edilmiştir. Erkeklerin daha çeşitli spor dallarında ve açık mekanda gösterilmesi ile kadınların çoğunluğunun kapalı mekanda egzersiz yaparken tasvir edilmeleri mevcut cinsiyet kalıp yargılarını yeniden üreten bir işlev görmektedir. Benzer şekilde kadın ve erkeklerin oyun eyleminde bulunma oranları birbirine yakın çıkmasına rağmen incelenen kitaplarda karakterlerin oynadıkları oyunların cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Kadınlar seksek, ip atlama, salıncakta sallanma, bebeklerle oynama gibi kadınlar için kalıp yargısal olan oyunlarda gösterilirken erkekler bu oyunları oynarken hiç gösterilmemiştir. Erkeklerin oynadığı oyunların top oynama, trambolinde zıplama, kızakla kayma gibi fiziksel güç ve denge gerektiren oyunlar ve satranç gibi zihinsel beceri gerektiren oyunlar olduğu görülmüştür. Oyunlar yönünden ele alındığında kadınların top oynama oyununda gösterilmeleri dışında hem kadınların hem de erkeklerin oyun eylemlerinin alanyazında açıklanan cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirdiği söylenebilir.

Karakterlerin eylemlerine yönelik bir diğer sonuç kadınların taşıt kullanma eylemi ve yük-eşya taşıma eyleminde bulunurken hiç gösterilmedikleridir. Güç ve beceri gerektiren işler erkeğe atfedilmektedir. Benzer şekilde Erden (2019) kadınların güç gerektirecek işlerde temsil edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak karakterlerin bazı alanlardaki eylemleri kalıp yargıların dışında olsa da kadınların ve erkeklerin temsil edildikleri eylem biçimleri, okuyucu açısından, var olanın dışına çıkmayan bir bakışı yansıtmaktadır.

Kullanılan Araç Gereçlere İlişkin Sonuç ve Tartışma

Yapılan analiz sonuçlarına göre hem kadınların hem de erkeklerin en çok kullandıkları araç gereçlerin ofis gereçleri başlığı altında ele alınan kağıt, kalem, defter gibi araç gereçler olduğu görülmüştür. İkinci sırada kadınlar ve erkekler için en çok kullanılan araç gereçlerin hırdavat ve el aletleri olduğu görülmüştür. Araç

gereçlerin kadın ve erkeklerle benzer biçimde ilişkilendirilmesi cinsiyetlerin eşit temsili açısından önemlidir. Fakat ulaşım araçları ve bebek araçlarının dağılımı bütünüyle heterojendir. Kadınlar ulaşım araçlarıyla, erkekler ise bebek araçlarıyla ilişkilendirilmemiştir. Bu durum kadın ve erkeğin görevleri ve yetenekleri açısından birbirlerinden farklı olduklarını vurgulamaktadır. Erkeğin ulaşım araçları kullanırken tasvir edilmesi bağımsızlığına vurgu yaparken kadının bebek araçlarıyla tasvir edilmesi bir bireye bağımlılığı ve gündelik yaşamındaki sorumluluklarına vurgu yapmaktadır.

Dürbün, fotoğraf makinesi, teleskop gibi teknolojik araç gereçlerin kadınlarla daha fazla ilişkilendirilmesi ise kalıp yargıların dışında bir temsil sunmaktadır. Kadınların meraklı ve kaşif olabileceklerine vurgu yapması açısından olumlu olarak yorumlanabilir. Bir diğer önemli veri ise çoğunlukla kadınlarla ilişkilendirilen ev araç gereçleridir. Mevcut çalışmada kadınlar ev araç gereçleriyle erkeklere oranla neredeyse yedi kat fazla ilişkilendirilmektedir. Araştırmanın sonuçlarına benzer olarak Gürşimşek ve Günay (2005) kadınların mutfak ile ve mutfaktaki eylemlerle tasvir edildiğini erkeklerin ise çamaşır makinesi gibi araç gereçlerle hiç ilişkilendirilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Ev araç gereçlerinin kadınla daha fazla ilişkilendirilmesi erkeklerin ev işleri yapmadığı kalıp yargısını pekiştiren bir durumdur. Dolayısıyla gündelik yaşamdaki görev paylaşımı cinsiyetler açısından adil olmamaktadır. Kadın ücretli bir işte çalışsa dahi ev işleri kadının görevi olarak kabul gördüğü için kadın evde ev işleri yapmaya devam ederek bu alandaki emeği yok sayılmaktadır. Bu nedenle, kitaplarda gerek aile içi sorumluluk ve görevlerin gerekse profesyonel yaşamdaki görev sorumlulukların cinsiyetlere adil paylaşılması çocukların cinsiyet eşitliği algısı geliştirmeleri açısından son derece önemlidir.

Karakterlerin Yazılı Tasvirlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Yapılan analiz sonuçlarına göre incelenen kitapların sadece üç tanesinde karakterler fiziksel olarak tanımlanmaktadır. Üç kitapta da fiziksel özelliklerine dair tanımlama yapılan karakterlerin kadın olduğu görülmüştür. Kadınlar fiziksel güzellikleriyle öne çıkan ya da fiziksel güzelliğine önem veren karakterler olarak yansıtılmıştır. Her üç tanımlamada da kadınların karakterine yönelik bir tanımlama yapılmadığı, kadınların fiziksel özellikleriyle ön plana çıkarıldığı görülmüştür.

Karakter isimleriyle ilgili yapılan analiz sonuçlarına göre kadın karakterlerin daha fazla isimlendirildiği görülmüştür. Genel olarak kadınlara verilen isimlerin güzellik, saflık, zarafete atıf yapan isimler olduğu, erkeklerin isimlerinin ise güç ve erdeme atıf yapan isimler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar için Pınar, Tuba, Beril, Meltem, Gül, Çiçek, Oya gibi çoğunlukla doğa temelli narin varlık isimleri kullanılmıştır. Erkekler için ise Bora, Çınar, Demir gibi görece daha güçlü varlıklar isimleri, Emir, Levent, Onur, Mert, Şan, Kemal, Erdem gibi sosyal alana yönelik liderlik, güç ve erdem çağrışımları yapan isimler kullanılmıştır. Ersöz (2016)'ün de sözünü ettiği gibi çocuklara verilen isimler toplumsal beklentileri yansıtmaktadır; mevcut araştırma erkeklere tını, ton ve anlam olarak iktidar ve gücü vurgulayan, kadınlara ise güzellik, saflık, temizlik, naziklik ve itaatkarlık gibi özellikleri vurgulayan isimler verildiği kalıp yargıları destekleyen bu çalışma ile tutarlılık göstermektedir..

Karakterlerin eylemlerine yönelik tanımlamalarla ilgili analiz sonuçlarına göre Kitap 24 ve Kitap 25'te karakterlerin eylemleri cinsiyet kalıp yargılarına uygun tanımlanmıştır. Bu kitaplarda çocuk bakımına yönelik işler kadınların görevi gibi yansıtılmaktadır. Erkek karakterin çocuk bakımına yönelik görevi ise sadece korumak, kollamak olarak tasvir edilmiştir. Kitap 19'da ise karakterlerin eylemlerine yönelik tanımlama diğer iki kitaptan farklılık göstermektedir. Çocuk bakımına yönelik işlerin ebeveynler tarafından paylaşıldığı belirtilerek eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmiştir. Karakterlerin rolleriyle ilgili tanımlamaların yapıldığı Kitap 23 ve Kitap 40'ta karakterler cinsiyet kalıp yargılarına uygun tasvir edilmektedir. Kadınlara evle ilişkili, evde olma hali içinde ve ev işlerine dönük roller atfedilirken erkeklere güç, zeka gerektiren ve ev dışında yapılan roller atfedilmektedir.

Son olarak karakterlere atfedilen sıfatlarla ilgili sonuçlara göre kadınlar daha fazla türde sıfatla betimlenmektedir ve karakterlere atfedilen sıfatların toplumda kabul gören cinsiyet kalıp yargıları ile tutarlı olduğu görülmüştür. Kitaplarda kadınların korku duygusu yaşadıklarına dair vurgu yapılırken erkekler için tam tersi korkusuz vurgusu yapılmıştır. Bu kadınların daha korkak oldukları, korunmaya muhtaç oldukları yönündeki kalıp yargıyı pekiştirmektedir. Kadınlar için kullanılan ince, güzel, zayıf, süslü, geveze, gösteriş meraklısı gibi sıfatların erkekler için kullanılmadığı görülmektedir. Kadın kimliğinin bu sıfatlarla betimlenmesi, kullanılan sıfatların niteliklerinin kadınlara özel olduğu kalıp yargısını sürdürüldüğünü

göstermektedir. Erkekler için kalıp yargısal olan korkusuz, usta, büyük sıfatlarının ise kadınlar için kullanılmadığı görülmektedir. Erkekler için kalıp yargısal olmayan duyarlı, sevecen, utangaç gibi sıfatların kullanılması ise erkeklerin de bu duyguları yaşayabileceklerini düşündürmesi açısından olumludur. Bu şekilde benzer duyguları yaşayan oğlan çocukların suçluluk hissetmemeleri sağlanabilir. İncelenen kitaplarda kadınlar ve erkeklerin eşit niteliklere sahip olduğunu göstermeye dönük cesur, duyarlı, çevreci, meraklı, yardımsever, eğlenceli, duyarlı, sevecen gibi sıfatların kullanıldığı görülmüştür. Benzer bir araştırmada Turner Bowker (1996) kadınlar ve erkekler için kullanılan sıfatların cinsiyet kalıp yargıları ile tutarlı olduğunu, kadınlar için kullanılan sıfatların erkeklere oranla daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışmada ise sıfatlar genel olarak cinsiyet kalıp yargılarıyla tutarlı olmasına rağmen kadınlar için daha fazla olumsuzluk içeren sıfat kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak karakterlerin yazılı tasvirleri kimi alanlarda kalıp yargıların dışında örnekler sunsa da ağırlıklı olarak cinsiyet kalıp yargılarına uygundur.

Araştırmanın sonuçları bir bütün olarak ele alındığında, kitap başlıklarında kadın ve erkeklere dair eşit oranda atıf yapılırken ve kitap kapaklarında kadınların görünme sıklıkları erkeklerden fazla olmasına rağmen bütün karakterlerin cinsiyet dağılımlarında ve ana karakter dağılımında erkekler ağırlıktadır. Bu durum önemli rollerin kadınlara daha az atfedildiğini ve kadınların daha az görünür olduğunu ortaya koymaktadır. Karakterlerin dış görünüşlerinde ve kıyafet renklerinde kadınların kısmen daha esnek tasvir edildiği, erkeklerin ise daha kalıp yargısal tasvir edildiği gözlemlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde dış görünüşlerle ilgili tasvirlerin kalıp yargıları pekiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Karakterlerin mekan tasvirlerinde önceki yıllarda yapılan araştırmalara oranla bazı alanlarda ilerlemeler kaydedildiği gözlemlenmiştir. Kadınların dış mekanda tasvir edilme oranları iç mekanda tasvir edilme oranlarından yüksek bulunmuştur ve bilimle ilişkili olan uzay istasyonunda erkeklerle yakın bir oranda tasvir edildiği gözlemlenmiştir. Buna karşın iç mekanda kadınlar fabrika gibi profesyonel iş yaşamına vurgu yapan bir mekanda hiç tasvir edilmemiştir ve bilimle doğrudan ilişkili olan uzay üssünde erkekler kadınların neredeyse iki katına varan bir oranda temsil edilmektedir. Dış mekan tasvirlerinde ise kadınların ev çevresinde erkeğe oranla daha sık gösterildiği ve erkeklerin ise sokakta daha sık gösterildiği görülmüştür. Karakterlerin eylemleri ile ilgili sonuçlara göre ise. mesleksel eylemler, taşıt kullanma, yük ve eşya taşıma, ev

işlerine dönük eylemler, sportif eylemler, çocuk bakımına dönük eylemler gibi birçok alanda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Karakterlerin yazılı tasvirlerinde hem kadınlara yönelik hem erkeklere yönelik cinsiyet kalıp yargılarını pekiştiren tasvirler sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. TÜBİTAK (2021) okul öncesi kitaplığı kategorisinde yer alan kitapların bu yaş çocukların duygusal, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleyecek biçimde titizlikle seçildiğini ve incelendiğini belirtmektedir. Oysa araştırma sonuçları çocukları fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kalıp yargıların TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarında var olduğunu göstermektedir. Sınırlı sayıda kitabın incelendiği bu araştırma, TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının tamamına genellenemese de uluslararası anlaşmalarda belirtilen cinsiyet eşitliğinin TÜBİTAK eserlerine yeterince yansımadağı çıkarımı yapılabilir.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler aşağıda sunulmaktadır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının 3-6 yaş çocuk kitaplığının yayınladığı yeni yayınlar incelenerek zaman içerisindeki değişim gözlemlenebilir.
- Örneklem genişletilerek TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarının diğer yaş gruplarına yönelik hazırladığı kitaplar toplumsal cinsiyet açısından incelenerek TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları hakkında daha genellenebilir sonuçlar elde edilebilir.

Ebeveynlere ve Eğitimcilere Yönelik Öneriler

- Resimli çocuk kitaplarının cinsiyet eşitliğine duyarlı olması, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının önüne geçmenin tek yolu olmayabilir. Fakat çocuklar için kitap seçen ebeveynler ve eğitimciler kitapların taşıdığı cinsiyet kalıp yargılarına dair iletilerin, çocukları olumsuz etkileyebileceğinin farkında olmalıdır.

•Bu araştırma resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyetin yansıtıldığı farklı yönleri ortaya koymaktadır. Ebeveynler ve eğitimciler resimli çocuk kitaplarını cinsiyet eşitliği yönünden incelerken bu çalışmada kullanılan kategorileri ölçüt olarak kullanabilir ve seçimlerini buna yönelik yapabilir.

•Okul öncesi dönem cinsiyet kimliğinin gelişiminin önemli evrelerinden biridir. Bu nedenle ebeveynler ve eğitimciler kitap seçerken cinsiyetlerin eşit temsil edildiği kitaplar seçmeye özen göstermelidir.

TÜBİTAK'a ve Yayınevlerine Yönelik Öneriler

•Resimli çocuk kitaplarıyla ilgili yapılan benzer araştırmaların bulgularından faydalanarak yayımlanan kitaplar toplumsal cinsiyet yönünden incelenebilir ve çocukları kalıp yargılara sıkıştıran kitaplar revize edilebilir. Yeni yayınlarda cinsiyet eşitliği gözetilebilir.

•Bu çalışmanın bulguları TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınlarında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının var olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların sağlıklı bir benlik kazanmalarının yolu cinsiyet kimliklerine karşı olumlu algılar geliştirmelerinden geçmektedir. Bu nedenle TÜBİTAK kitap seçimi yaparken toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmiş ve duyarlı kişilerden oluşan bir komisyondan destek alınabilir.

•Kimi kitaplarda cinsiyet eşitliğinin gözetildiği görülmüştür. Kitap seçimi yapılırken bu kitapların yazar ve resimleyenlerinin eserlerinin seçilmesine öncelik verilebilir.

•Toplumsal cinsiyete duyarlı resimli çocuk kitabı hazırlama rehberi hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Arıcı, Fuat (2018). Çocuk edebiyatı ve kültürü. Ankara: Pegem Akademi

Arslan, Şengül Altan (2000). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Başbakanlık.

Aslan, Canan (2019). Çocuk edebiyatı ve duyarlılık eğitimi. Ankara: Pegem Akademi

Aytekin, Halil (2016). Çocuk ve gençlik edebiyatı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Balcı, Ali (2021). Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem Akademi

Bandura, Albert ve David Clarence McClelland (1977). Social learning theory (Vol. 1). Prentice Hall: Englewood cliffs.

Berger, John (2010). Görme biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.

Berk, Laura E. (2013). Çocuk gelişimi (Çev. A. Dönmez). İstanbul: İmge Yayınevi.

Bhasın, Kamla (2003). Toplumsal cinsiyet ‘Bize yüklenen roller’ (Çev. K. Ay). İstanbul: Kadav Yayınları

Budak, Selçuk (2003). Psikoloji sözlüğü (2. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün vd (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Atıf İndeksi, 1-360.

Can, Dilek Tüfekçi (2014). Çocuk edebiyatı kuramsal yaklaşım. Konya: Eğitim Yayınevi.

Çakır, Sibel (2018). “Feminizm.” Şu kitapta: Ed. Birsen Hekimoğlu, Modern siyasal ideolojiler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Sayfa numaraları 413-475.

Çetindağ, Zerrin (2011). “Okul öncesi çocuk ve resimli kitaplar.” Şu kitapta: Eds. Mücella Uluğ Ormanlıoğlu ve Gülçin Karadeniz, Okul öncesi çocuk ve. Ankara: Nobel Yayıncılık. Sayfa numaraları 315-345.

Dereobalı, Nilay (2015). Okul öncesi eğitim ve kitle iletişim araçları. Şu kitapta: Ed. Gelengül Haktanır, Okul öncesi eğitime giriş. Ankara: Anı Yayıncılık. Sayfa numaraları 253-278.

Dökmen, Zehra Yaşın (2012). Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açımları. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Ecevit, Yıldız (2011). “Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç.” Şu kitapta Eds. Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, Toplumsal cinsiyet sosyolojisi Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Sayfa numaraları 3-8.

Echaniz, Silvia Ortiz (2006) “Marian Trinitarian” tinsel ayininde toplumsal cinsiyet ilişkileri. Şu kitapta: Ed. Sylvia Marcos, Bedenler, dinler ve toplumsal cinsiyet. Ankara: Ütopya Yayınevi. Sayfa numaraları 344-345.

Ersöz, Aysel Günindi (2016). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Freedman, Jonathan L., David O. Sears, ve Merrill Carlsmith (1989). Social psychology (Çev. A. Dönmez). Ara Publications.

Gander, Marry J. ve Harry W. Gardiner (2004). Çocuk ve ergen gelişimi (Çev. B. Onur, 5. baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Giddens, Anthony (2000). Sosyoloji (Çev. H. Özel ve C. Güzel). Ayraç Yayınevi.

Given, Lisa M. (2021). 100 soruda nitel araştırma (Çev. A. Bakla ve İ. Çakır). Ankara: Anı Yayıncılık

Gümüšoğlu, Firdevs (2016). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet 1928'den günümüze. İstanbul: Tarihçi Kitabevi yayınları.

Gürbüz, Sait, ve Faruk Şahin, F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürdoğan Bayır, Ö. (2020). Sosyal öğrenme kuramı. Şu kitapta: Ed. Aslı Yıldırım, Erken Çocuklukta Öğrenme Yaklaşımları. Ankara: Pegem Yayınevi. Sayfa numaraları 99-116.

Gürel, Zeki, Fahri Temizyürek ve Namık Kemal Şahbaz (2007). Çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem Akademi

İnanç, Banu Yazgan ve Eşef Ercüment Yerlikaya (2015). Kişilik kuramları. Ankara: Pegem Akademi.

Kavcar, Cahit (2017). Edebiyat ve eğitim. Ankara: Anı Yayıncılık.

Keller, Evelyn Fox (2003). “Gender and science.” Şu kitapta: Eds. Sandra Harding ve Merrill B. Hintikka, İn discovering reality. Dordrecht: Springer Science. Sayfa numaraları 187-205.

Kelly, Alison (Ed.) (1981). The missing half: Girls and science education. Manchester University Press.

Kökçü, Y. (2021). “Çocuk kitaplarının biçim ve içerik özellikleri.” Şu kitapta: Eds. Şener Demirel ve Serdal Seven, Çağdaş çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem Akademi. Sayfa numaraları 71-86.

Krippendorff, Klaus (2018). Content analysis: An introduction to its methodology. Sage publications.

Kymlicka, Will (2004). Çağdaş siyaset felsefesine giriş (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Miles, Matthew B., ve A. Michael Huberman (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (2019). Nitel veri analizi. (Çev. Ed Sadegül Akbaba Altun ve Ali Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.

Nikolajeva, Maria ve Carole Scott (2013). How picturebooks work. Routledge.

Oğuzkan, Ferhan (2013). Çocuk edebiyatı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özden, M. ve Saban, A. (2019). Nitel araştırmalarda paradigma ve teorik temeller. şu kitapta: Eds. Ahmet Saban ve Ali Ersoy, Eğitimde nitel araştırma desenleri. Ankara: Anı Yayıncılık. Sayfa numaraları 1-31.

Pospelov, Gennadiy Nikolayeviç (2014). Edebiyat bilimi (Çev. Y. Onay; 2. basım). İstanbul: Evrensel Basım Yayınları.

Sarnoff, Irving ve Seth M. Corwln (2013). Castration anxiety and the fear of death. *Journal of Personality*, 27(19591), 374-85.

Saygılıgil, Feryal (2016). Toplumsal cinsiyet tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.

Sayılan, Fevziye (2012). Toplumsal cinsiyet ve eğitim. Ankara: Dipnot Yayınları.

Seggie, Fatma Nevra ve Yasemin Bayyurt (2021) Nitel araştırma yöntemi. şu kitapta: Eds. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, Nitel araştırma yöntem teknik analiz ve yaklaşımları. Ankara: Anı Yayıncılık. Sayfa numaraları: 12-25.

Seligman, Linda ve Lourie. W. Reichenberg (2019). Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları sistemler stratejiler ve beceriler. Ankara: Pegem Akademi

Sever, Sedat (2008). Çocuk ve edebiyat. İstanbul: Tudem Yayınları.

Sezer, Melek Özlem (2012). Masallar ve toplumsal cinsiyet. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Saldana, Johnny (2019). Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı (Çev. Ed. Aysel Tüfekçi Akcan ve Süleyman Nihat şad). Ankara: Pegem Akademi

şahin, Ayşe Tuba ve Zeynep Alat (2021). “Toplumsal cinsiyet ve medya.” şu kitapta: Ed. şükran Kılıç, Çocuk ve medya. Ankara: Pegem Akademi. Sayfa numaraları 194-208.

şaşman Kaylı, Derya (2018). Toplumsal cinsiyet bakış açısından mekanın gör dedikleri. İçinde Yeşim Kubar ve H. Karakaya, Toplumsal cinsiyet algısına ekonomik ve sosyolojik bir bakış. Ankara: Gazi Kitabevi. Sayfa numaraları 1-28.

Tan, Mine Göğüş (2011). “Toplumsal cinsiyet sosyolojisi.” Şu kitapta: Eds. Yıldız Ecevir ve Nadide Kalkıner, Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Sayfa numaraları 84-104.

Tannenbaum, Donald G. (2017). Siyasi düşünce tarihi. Filozoflar ve Fikirleri (Çev. Ö. Orhan; 11. Baskı). BB101 Yayınları.

Temizyürek, Fahri, Namık Kemal Şahbaz, ve Zeki Gürel (2016). Çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem Yayınevi.

Wiesner-Hanks, Merry E. (2020). Tarihte toplumsal cinsiyet. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Oğuzhan (2016). “Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler.” Şu kitapta: Ed. İçinde Tacettin Şimşek, Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya el kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Adak, Nurşen (2018). “Akademide kadınlar: Yükseköğrenime giriş ve kariyerde ilerleme.” Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, 1(1), 23-38.

Akın, Ayşe (2007). “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve sağlık.” Toplum Hekimliği Bülteni, 26(2), 1-9.

Aksoy, Pınar, ve Gülen Baran (2017). “Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma.” Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5(1), 102-136.

Anderson, David A., ve Mykol Hamilton (2005). “Gender role stereotyping of parents in children’s picture books: The invisible father.” Sex Roles, 52(3-4), 145-151.

Arsan, Esra, Ezgi Ünal ve Seda Türkoğlu (2009). “Cinsiyetçilik ve

medya: ‘Güzin Abla’ köşesinde yeniden üretilen ataerkil cins kimlikleri.’ Cogito: Feminizm, (58).

Ashton, Eleanor (1983). “Measures of play behavior: The influence of sex-role stereotyped children's books.” Sex Roles, 9(1), 43-47.

Bağçeli Kahraman, Pınar ve Habibe Özdemir (2019). “Resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi.” Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13(27), 64-85.

Bal, Meltem Demirgöz (2014). “Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış.” Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 1(1), 15-28.

Bandura, Albert (1977). “Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change.” Psychological Review, 84(2), 191.

Bandura, Albert (2001). “Social cognitive theory of mass communication.” Media Psychology, 3(3), 265-299.

Bem, Sandra Lipsitz (1983). “Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society.” Signs: Journal of Women in Culture and Society, 8(4), 598-616.

Berktaş, Fatmagül (2004). “Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye.” Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, 7.

Berktaş, Fatmagül (2009). “Feminist teorinin önemli bir alanı: cinsellik.” Cogito, 2887, 58.

Berry, Taylor, ve Julia Wilkins (2017). “The gendered portrayal of inanimate characters in children's books.” Journal of Children's Literature, 43(2), 4-15.

Bhaurla, Tanveer (2019). Gender norms and self-concept. Doktora tezi, California State University, Northridge

Bingöl, Orhan (2014). “Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık.” Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik

Araştırmalar Dergisi, 2014(3), 108-114.

Bowen, Glenn A. (2009). "Document analysis as a qualitative research method." *Qualitative Research Journal*.

Brotman, Jennie S., ve Felicia M. Moore (2008). "Girls and science: A review of four themes in the science education literature." *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 45(9), 971-1002.

Bussey, Kay, ve Albert Bandura (1992). "Self-regulatory mechanisms governing gender development." *Child Development*, 63(5), 1236-1250.

Concordă, Elena (2018). "Gender stereotypes in school textbooks." *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 10(4), 65-81.

Connell, Robert William (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Coyne, Sarah, Jennifer Ruh Linder, Eric Rasmussen vd (2014). "It'sa bird! It'sa plane! It'sa gender stereotype!: Longitudinal associations between superhero viewing and gender stereotyped play." *Sex Roles*, 70(9), 416-430.

Cutler, Laura ve Martha J. Buel (2017). "Gender stereotypes in children's picture books: what has improved and what has remained the same." *International Literacy Association, Universty of Delaware*.

Davis, Shannon N. (2003). "Sex stereotypes in commercials targeted toward children: A content analysis." *Sociological Spectrum*, 23(4), 407-424.

Değirmenci, Başak (2020). *Masallarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu üzerine bir analiz: Dünya klasikleri. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara*

Demir, Metin (2013). "Çevre Olarak Konumlandırılmış Kadını ve Doğayı Birlikte Düşünmek: Ekofeminizm." *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 63, 11-44.

Deniz, Ümit ve Ayşe Gözütok (2017). "Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının cinsel gelişim ve cinsel eğitim açısından incelenmesi." *Journal of*

International Social Research, 10(49).

Desertrain, Gloria Solomon, ve Maureen R. Weiss (1988). "Being female and athletic: A cause for conflict?" *Sex Roles*, 18(9), 567-582.

Diekman, Amanda B., ve Sarah K. Murnen (2004). "Learning to be little women and little men: The inequitable gender equality of nonsexist children's literature." *Sex Roles*, 50(5), 373-385.

Dilek, Aytaç (2014). "4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleki analizi." *Journal Of Qafqaz University*, 2(1), 94-102.

Donovan, Claire, Barbara Hodgson, Eileen Scanlon vd (2005, May). "Women in higher education: Issues and challenges for part-time scientists." In *Women's Studies International Forum* (Vol. 28, No. 2-3, pp. 247-258). Pergamon.

Erbaş, Sefa (2019). "Küçük zihinlere yerleştirilen toplumsal cinsiyet rolleri." *Mavi Atlas*, 7(1), 185-210.

Erden, Yeter Tomris Salman (2019). Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.

Ersöz, Aysel Günindi (2015). "Özel alan/kamusal alan dikotomisi: Kadınlığın" doğası" ve kamusal alandan dışlanmışlığı." *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-102.

Esen, Yasemin ve Melike Türkan Bağlı (2002). "İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154.

Esen, Yasemin (2013). "Eğitim süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığı: Öğrencilik deneyimleri üzerinde yapılmış bir çözümleme." *International Online Journal of Educational Sciences*, 5(3).

Filipović, Katarina (2018). "Gender representation in children's books: Case of an early childhood setting." *Journal of Research in Childhood*

Education, 32(3), 310-325.

Flerx, Vicki C., Dorothy S. Fidler, ve Ronald W. Rogers (1976). "Sex role stereotypes: Developmental aspects and early intervention." *Child Development*, 998-1007.

Frawley, Timothy J. (2008). "Gender schema and prejudicial recall: How children misremember, fabricate, and distort gendered picture book information." *Journal of Research in Childhood Education*, 22(3), 291-303.

Geçgel, Hulusi ve Nilsu Ak (2007). "Aziz Nesin'in öykülerinde çocuk ve eğitim teması." *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22: 115-127

Golden, Julia C., ve Jennifer Wallace Jacoby (2018). "Playing princess: preschool girls' interpretations of gender stereotypes in Disney princess media." *Sex Roles*, 79(5), 299-313.

Gooden, Angela M., ve Mark A. Gooden (2001). "Gender representation in notable children's picture books: 1995–1999." *Sex Roles*, 45(1-2), 89-101.

Gökkaya, Fisun (1994). Anne-babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocuklarının cinsiyet rolü gelişimi (oyuncak tercihi ile) arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi.

Gönen, Mübeccel (2014). "Alanın Bileşenleri Bağlamında Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Amacı ve İşlevi." *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*.

Gönen, Mübeccel (1991). "Anaokulu döneminde çocuk ve kitap." *Okul Öncesi Eğitimi Dergisi*. 23(41), 15-19

Gönen, Mübeccel, Gonca Uludağ, Ezgi Fındık Tanrıbuyurdu vd (2014). "0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1).

Gönen, Mübeccel ve Meziyet Arı (1989). "Anaokuluna giden dört-beş yaş çocuklarına resimli kitaplarla yapılan eğitimin dil gelişimine etkisinin

incelenmesi.” Eğitim ve Bilim, 13(72).

Güder, Sevcan Yağan (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Güder, Sevcan Yağan, ve Tülin Güler Yıldız (2016). “Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü.” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

Güder, Sevcan, ve Erhan Alabay (2016). “3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi.” Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 91-111.

Gürşimşek, Işık, ve V. Doğan Günay (2005). “Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi.” Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 18:53-63.

Hamilton, Mykol C., David Anderson, Michelle Broaddus vd (2006). “Gender stereotyping and under-representation of female characters in 200 popular children’s picture books: A twenty-first century update.” Sex Roles, 55, 757-765

Harper, Laurie J., ve Helen J. Adam (2020). “Gender equity in early childhood picture books: A cross-cultural study of frequently read picture books in early childhood classrooms in the United States and Australia.”

Helwig, Andrew A. (1998). “Gender-role stereotyping: Testing theory with a longitudinal sample.” Sex Roles, 38(5), 403-423.

K. S. G. M (2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı.

Kalan, Özlem Gündüz (2010). “Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'kinder' reklam filmleri üzerine bir inceleme.” İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal, 1(38), 75-89.

Karaaslan, Ayşenur, Saniye Bencik Kangal ve Sevgi Arslan (2018). “Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün

incelenmesi.” Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR), 2(2), 18-31.

Karabekmez, Sibel, Günseli Yıldırım, Güzin Özyılmaz Akamca vd (2018). “Okul öncesi dönem çocuklarının mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi.” Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi), 2(1), 52-70.

Karataş, Zeki (2015). “Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.” Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.

Kaynak, Derman, ve Elif Aktaş (2017). Okul öncesi hikâye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. Ekev Akademi Dergisi, (72), 67-85.

Kılıcı, Şule (2009). Tüketim toplumunun bir formu olarak çizgi filmlerde çocukluk ve toplumsal cinsiyet temsilleri: Barbie, Bratz ve Winx Club. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Koç, Hürmüz, ve Oğuzhan Yüksel (2003). “Kadınlarda fiziksel ve fizyolojik performansın değerlendirilmesi.” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 239-250.

Kortenhaus, Carole M., ve Jack Demarest (1993). “Gender role stereotyping in children's literature: An update.” Sex Roles, 28(3-4), 219-232.

Köseler, Feyza (2009). Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Kuhn, Deanna, Sharon Churnin Nash, ve Laura Brucken (1978). “Sex role concepts of two-and three-year-olds.” Child Development, 445-451.

Kunkel, Jessica (2015). “An exploration of text and illustrations for implicit and explicit gender bias and stereotypes in caldecott award and honor books from 2001-2014.” University Of Central Florida.

Leeper, Campbell (2014). “Parents’ socialization of gender in children.” Encyclopedia on Early Childhood Development.

Lee, Tiffany R. (2010). Young children's conceptions of science and scientists. University of Washington.

Levy, Gary D. (1998). "Effects of gender constancy and figure's height and sex on young children's gender-typed attributions." *The Journal of General Psychology*, 125(1), 65-88.

Love, Patrick (2003). "Document analysis." In research in the college context (pp. 99-112). Routledge

Mante-Estacio, Ma. Joahna, Fernand Kevin Aguila Dumalay ve Philip Rentillo (2018). "Gender representation in Filipino storybooks for children." *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 8(1), 208-216.

Marie, Michelle (2007). A thematic feminist analysis of best-selling children's picture books. Yüksek lisans tezi, Oregon State University, Oregon.

Martin, Carol Lynn ve Diane Ruble (2004). "Children's search for gender cues: Cognitive perspectives on gender development." *Current Directions in Psychological Science*, 13(2), 67-70.

Martin, Rebecca (2017). "Gender and emotion stereotypes in children's television." *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 61(3), 499-517.

McCabe, Janice, Emily Fairchild, Liz Grauerholz vd (2011). "Gender in twentieth-century children's books: Patterns of disparity in titles and central characters." *Gender & Society*, 25(2), 197-226.

Meganck, Shana (2010). "The portrayal of female's images in children's literature." *Semantic Scholar*.

Miller, David I., Kyle M Nolla, Alice H. Eagly vd (2018). "The development of children's gender-science stereotypes: a meta-analysis of 5 decades of US draw-a-scientist studies." *Child Development*, 89(6), 1943-1955.

Nair, Ramesh, ve Talif Rosli (2013). "A critical reading of gender construction in Malaysian children's literature." *English Today*, 29(4), 37.

Nassaji, Hossein (2015). “Qualitative and descriptive research: Data type versus data analysis.” *Language Teaching Research*, 19(2), 129-132

Oskamp, Stuart, Karen Kaufman ve Lianna Atchison Wolterbeek (1996). “Gender role portrayals in preschool picture books.” *Journal of Social Behavior and Personality*, 11(5), 27-39.

Ölçer, Evrim (2003). Türkiye masallarında toplumsal cinsiyet ve mekan ilişkisi. Doktora tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Özkaplan, Nurcan (2015). “Kadın akademisyenler: cam tavanlar hâlâ çok kalın!” *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (12).

Özkazanç, Alev ve Kavram, T. C. (2010). “Bilim ve toplumsal cinsiyet.” II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi: Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları, 16-22.

Paynter, Kelly Crips (2011). “Gender stereotypes and representation of female characters in children’s picture books.” Yüksek lisans tezi, Liberty University.

Peker, Ayşenur (2019). Çocukların resim hikayesi kitaplarında cinsiyet portrallerinin karşılaştırmalı içerik analizi: okul öncesi çocuklar için yazılan kitap örneği (3-6 yaş). Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Poarch, Renae. ve Elizabeth Monk-Turner (2001). “Gender roles in children’s literature: A review of non-award-winning “easy-to-read” books.” *Journal of Research in Childhood Education*, 16(1), 70-76.

Rainey, April B., ve James O. Rust (1999). “Reducing gender stereotyping in kindergartners.” *Early Child Development and Care*, 150(1), 33-42.

Rice, Linday ve Joan M. Barth (2017). “A tale of two gender roles: The effects of implicit and explicit gender role traditionalism and occupational stereotype on hiring decisions.” *Gender Issues*, 34(1), 86-102.

Rollas, Begüm Oğuz.(2017). “0-6 yaş resimli çocuk hikaye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası. ’Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi,

İzmir.

Ruterana, Pierre Canisus (2017). “Using children’s literature to promote gender equality in education: the case of the fairy tale of Ndabaga in Rwanda”. Rwanda Journal, 2(2), 31-43.

Sarvis, J. T. (2004). Gender roles in children's literature: An historical perspective 1970–2003. Doctoral dissertation, Loyola University Chicago.

Serbin, Los Angeles, Kimberly K. Powlishta, Gulko, J., Martin, C. L., ve Lockheed, M. E. (1993). “The development of sex typing in middle childhood.” Monographs of the Society for Research in Child Development, i-95.

Sever, Sedat ve Canan Aslan (2011). “Çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter çerçevesinin oluşturulmasında cinsiyet rollerinin sunuluşu.” 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sepozyumu Bildiri Kitabı, 691-702.

Sipe, Lawrance R. (1998). “How picture books work: A semiotically framed theory of text-picture relationships.” Children's Literature in Education, 29(2), 97-108.

Soyer, Ayşe Çatalcalı (2009). “Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitapları: Stereotipler ve kimlikler.” Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (1), 13-27.

Uğurlu, Esmâ Sülü, Funda Özet ve Derya Ayçiçek (2012). 1-3 yaş grubu çocuğu olan annelerin oyuncak seçimi konusunda bilgi ve uygulamalarının incelenmesi. International Journal of Human Sciences, 9(2), 879-891.

Şentürk, Sinem Gündüz (2015). Okul öncesi dönem çocukları için basılan resimli öykü kitaplarının toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpyargılar yönünden incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Şirin, Mustafa Ruhi (2016). “Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi.” Türk Dili Dergisi. CX (780), 12-31.

Tanju, Ebru Hasibe (2010). “Çocuklarda kitap okuma alışkanlığı’na genel

bir bakış.” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(21), 30-39.

Taylor, Frank (2003). “Content analysis and gender stereotypes in children's books.” Teaching sociology, 300-311.

Tepper, Clary A., ve Kimberly Wright Cassidy (1999). “Gender differences in emotional language in children’s picture books.” Sex Roles, 40(3), 265-280.

Tognoli, Jerome, Jane Pullen ve Jutith Lieber (1994). “The privilege of place: Domestic and work locations of characters in children's books.” Children's Environments, 272-280.

Trepanier-Street, Mary L., ve Jane A. Romatowski (1999). “The influence of children's literature on gender role perceptions: A reexamination.” Early Childhood Education Journal, 26(3), 155-159.

Tsao, Ya-Lun (2008). “Gender issues in young children’s literature.” Reading Improvement, 45(3), 108-115.

Turner-Bowker, Diane M. (1996). “Gender stereotyped descriptors in children's picture books: Does “Curious Jane” exist in the literature?” Sex Roles, 35(7-8), 461-488.

UNESCO. (2009). Gender in Education Network in Asia-Pacific (GENIA) Toolkit: Promoting Gender Equality in Education. Bangkok.

Vannicopoulou, Angela (2004). “Resimli çocuk kitaplarında kadın karakterler.” (Çev. Dilek Çiftçi Yeşiltuna). Ege Eğitim Dergisi, 5(2), 65-73.

Vatandaş, Celalettin (2007). “Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı.” Sosyoloji Konferansları, (35), 29-56.

Veziroğlu, Mefharet ve Mübeccel Gönen (2012). “Resimli çocuk kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi.” Eğitim ve Bilim, 37(163).

Weitzman, Lenore J., Deborah Eifler, Elizabeth Hokada vd (1972). “Sex-role socialization in picture books for preschool children.” American Journal of

Sociology, 77(6), 1125-1150.

White, Marilyn Domes, ve Emily E. Marsh (2006). "Content analysis: A flexible methodology." Library Trends, 55(1), 22-45.

Williams Jr, J. Allen, JoEtta Vernon, Martha C. Williams vd (1987). "Sex role socialization in picture books: An update." Sociology Department, Faculty Publications, 8.

Witt, Susan D. (1997). "Parental influence on children's socialization to gender roles." Adolescence, 32(126), 253.

Yello, Nicole (2012). A content analysis of Caldecott medal and honor books from 2001-2011 examining gender issues and equity in 21st century children's picture books. Yüksek lisans tezi, University of Central Florida, Florida.

Zelyurt, Hikmet (2018). "Çocuğun toplumsal cinsiyet gelişimi üzerinde ailenin etkisinin incelenmesi." Electronic Turkish Studies, 13(19).

Zeybekoğlu Dünder, Özge (2012). "Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon reklamlarına yansımaları." Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 5(1), 121-136.

3. Elektronik Kaynaklar

Lewis, Molly, M. Cooper Borkenhagen, Ellen Converse vd (2020). "What might books be teaching young children about gender?." <https://psyarxiv.com/ntgfe/> Erişim tarihi: 01.10.2021

Kumar, Haris ve Sushma Bhatt Thaledi (2019). Children's literature & gender discrimination. International Education and Research Journal, 5(9), <http://ierj.in/journal/index.php/ierj/article/view/1998> Erişim tarihi: 12.02.2021

MEB. (2013). Okul öncesi eğitim programı. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195712275243okuloncesi_egitimprogrami.pdf Erişim tarihi: 11.10.2020

MEB. (2020). Resimli çocuk kitapları.

<https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Resimlicocukkitaplari0-36.pdf>

Erişim tarihi: 28.01.2021

TDK (2020). <https://sozluk.gov.tr> Erişim tarihi: 78.10.2020

TÜBİTAK, (2021). <https://esatis.tubitak.gov.tr/about.htm> Erişim: 12.02.2021

TÜİK (2019). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2019-33732> Erişim tarihi: 16.11.2020

TÜİK (2020). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi109&dil=1> Erişim tarihi: 23.03.2021

UNESCO, (2017). Unesco Türkiye milli komisyonu 2016-2017 faaliyet raporu. http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Yayinlar/Faliyet%20Raporu%202016-2017-.pdf Erişim tarihi: 11.11.2020

YÖK, (2021, Mayıs 17). Özet öğretim elemanı sayıları raporu. <https://istatistik.yok.gov.tr/>. Erişim: 17.05.2021.

Yüksel, Yusuf (2015). “İçerik çözümlemesi.” Erişim adresi: [https://www.academia.edu/24209083/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K_%C3%87\),C3](https://www.academia.edu/24209083/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K_%C3%87),C3).

EKLER

EK-1: KİTAP LİSTESİ

Kitabın No'su	Kitabın Adı	Kitabın Yazarı	Kitabın Resimleyeni	Kitabın Çevirmeni	Kitabın Yayınevi	Kitabın Basım Tarihi
1	Yağmurlu Bir Gün	Anna Milbourne	Belirtilmemiş	Özlem Özbal Soydemir	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2013
2	Origamiyle Bilim: Kayaçları Öğreniyoruz	Eric Braun	James Christoph	Aslı Zülal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
3	Oyuncak Ayılarla Şekiller	France, Arianna Candell	Belirtilmemiş	Zeynep Çanakcı	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2017
4	Origamiyle Bilim: Mıknatısın Gücü	Thomas Kingsley Troupe	James Christoph	Aysun Babacan	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
5	Origamiyle Bilim: Bitkileri İnceliyoruz	Eric Braun	James Christoph	Fulya Koçak	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
6	Origamiyle Bilim: Toprağı Eşeliyoruz	Thomas Kingsley Troupe	James Christoph	Fulya Koçak	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
7	Origamiyle Bilim: Işığı Arıyoruz	Eric Braun	James Christoph	Aslı Zülal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
8	Origamiyle Bilim: Elektrikle Işıl Işıl	Thomas Kingsley Troupe	James Christoph	Aysun Babacan	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
9	Origamiyle Bilim: Çılgın Havalarda	Thomas Kingsley Troupe	James Christoph	Aslı Zülal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
10	Origamiyle Bilim: Yalnızca Ses	Eric Braun	James Christoph	Aysun Babacan	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
11	Hindiba Tohumunun Büyük Hayali	Joseph Anthony	Chris Arbo	Ayşe Şirin Okyayuz Yener	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
12	İlk Uzay	Emily	Lee	Emine	TÜBİTAK	2019

	Kitabım	Bone, Lee Cosgrove	Cosgrove	Bademci	Popüler Bilim Yayınları	
13	Ulu Meşeyle Bir Yıl	Gerda Muller	Belirtilmemiş	Burcu Meltem Arık Akyüz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
14	Meşe Palamudu Toprağa Düşünce	Joseph Anthony	Cris Arbo	Ayşe Şirin Okyayuz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
15	Haydi Sayalım Ağaçlar	Alison Formento	Sarah Snow	Ayşe Şirin Okyayuz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2020
16	Dinozor	Anna Milbourne	Mandy Field	Adem Uludağ	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
17	Onur Harika Öyküler Yazıyor	Nuria Roca- Carol Isern	Rosa M. Curto	Tuba Öngün	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
18	Yaprak Dedikleri Var Ya	Laura Purdie Salas	Violetta Dabija	Bilge Nihal Zileli Alkım	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2017
19	Martı Kadar Beyaz	Aksinja Kermauner	Maja Lubı	Mine Özyurt Kılıç	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2020
20	Sen Uyurken	Durga Bernhard	Belirtilmemiş	Meryem Karadağ	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
21	Taş Dedikleri Var Ya	Laura Purdies Salas	Violeta Dabija	Bilge Nihal Zileli Alkım	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2017
22	1001 Hayvanı Bulun	Ruth Brocklehurst	Teri Gower	Özlem Özbal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
23	İpek Yeni Şeyler Üretiyor	Nuri Roca- Carol Isern	Nuria Roca- Carol Isern	Tuba Öngün	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
24	Beril Kendi Resmini Yapıyor	Nuri Roca- Carol Isern	Rosa M. Curto	Tuba Öngün	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2019
25	Uğur Böceği	Neşe Erol, Salim	Özlem Korçak	Yerli Kitap	TÜBİTAK Popüler	2017

	Kapınızı Çalarsa	Keskingöz			Bilim Yayımları	
26	Haydi Sayalım Denizler	Alison Formento	Sarah Snow	Ayşe Şirin Okyayuz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2020
27	Haydi Sayalım Elmalar	Joan Holub	Jan Smith	Ayşe Şirin Okyayuz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2020
28	Yuvada	Anna Milbourne	Laurence Cleyet-Merle	Özlem Özbal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2019
29	Deniz Kıyısında	Anna Milbourne	Erica-Jane Waters	Şeyma Bayrak Salantur	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2019
30	Ay'da	Anna Milbourne	Benji Davies	Özlem Özbal	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2019
31	Can Dans Etmeyi Çok Seviyor	Nuria Roca- Carol Isern	Rosa M. Curto	Tuba Öngün	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2019
32	Hikaye Makinesi	Tom McLaughlin	Belirtilmemiş	Mine Özyurt Kılıç	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2019
33	Çiftlikte	Anna Milbourne	Alessandra Roberti	Umut Hasdemir	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2013
34	Yer Altında	Anna Milbourne	Serena Riglietti	Şeyma Bayrak Salantur	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2014
35	Karlı Bir Gün	Anna Milbourne	Elena Temporin	Şeyma Bayrak Salantur	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2013
36	Rüzgarlı Bir Gün	Anna Milbourne	Elena Temporin	Tuba Akoğlu	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2008
37	En Muhteşem Şey	Ashley Spires	Belirtilmemiş	Özlem Koroğlu	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayımları	2017
38	Şehirdeki Son Ağaç	Peter Carnavas	Belirtilmemiş	Şermin Korkusuz Aslan	TÜBİTAK Popüler Bilim	2019

						Yayınları
39	Kelebek	Anna Milbourne	Cathy Shimmen	Özlem Özbal Soydemir	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2016
40	Haydi Sayalım Arılar	Alison Formento	Sarah Snow	Ayşe Şirin Okyayuz	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018
41	Kitapları Çok Seven Çocuklar	Peter Carnavas	Belirtilmemiş	Şermin Korkusuz Aslan	TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları	2018

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

- Adı Soyadı: Dilan Şahin

Eğitim Bilgileri

- Yüksek Lisans: Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretim (2017-2021)
- Lisans Öğrenimi: Dokuz Eylül Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği (Eylül 2009-Haziran 2013); Anadolu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı (Eylül 2020-Devam etmekte)
- Lise: Ardahan Anadolu Öğretmen Lisesi (Eylül 2005-Haziran 2009)

İş Bilgileri

- Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Öğretmenliği (2013-Devam etmekte)